

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor SOČ: 16 - HISTORIE

JOSEF HRUDKA (1912–1984)

CESTA DOMŮ VEDLA NEJEN PŘES DUKLU

JOSEF HRUDKA (1912–1984)

WAY HOME NOT ONLY THROUGH DUKLA-PASS

Autoři: Dominika Šiková a Jiří Šik

Škola: Gymnázium Václava Hlavatého, přísp. org.
Poděbradova 661, 440 62 Louny
Vyšší odborná a střední umělecko-
průmyslová škola
Žižkovo náměstí 1, 130 00 Praha 3

Odborné konzultace: Ing. Milan Kopecký

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Zákutný

Louny 2014

Prohlášení

Prohlašujeme, že jsem svou práci SOČ vypracovali samostatně a použili jsme pouze podklady (literaturu, projekty, SW atd.) uvedené v seznamu vloženém v práci SOČ.

Prohlašujeme, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné.

Nemáme závažný důvod proti zpřístupnění této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Lounech dne 5. února 2014

podpisy:

Poděkování

Rádi bychom na tomto místě poděkovali všem, kteří nám pomohli při vzniku této práce – vlastní rodině za trpělivost, p. Ing. Milanu Kopeckému za odbornou pomoc, p. Mgr. Zdeňku Zákutnému za jeho korektury a všem dalším nejmenovaným za všechno, co pro nás udělali. A také chceme poděkovat svému pradědovi, jemuž je tato práce věnována, za to, že byl.

Anotace

Práce se zabývá životními osudy, zejména pak válečnou činností vojáka Josefa Hrudky narozeného na Volyni (českým obyvatelstvem osídlený region na Ukrajině), který bojoval ve 2. světové válce v řadách dělostřeleckého pluku 2, organického tělesa 1. československé samostatné brigády, která byla součástí 1. československého armádního sboru v SSSR. Zásadní pozornost práce věnuje jeho účasti v bojích v Dukelském průsmyku na území dnešního polsko-slovenského pomezí.

Tato práce vznikla na základě mnohých podkladů – psaných pramenů uložených v archívech, fotografií a dalších dokumentů zachovaných v archívu rodiny Hrudkových a Šikových. Opírá se také o vzpomínky Hrudkových potomků.

Práce si klade za cíl syntetizovat informace o Josefu Hrudkovi, jež se dochovaly např. ve válečném deníku 1. baterie dělostřeleckého pluku 2, a především připomenout válečné hrůzy a obětavost vojáků, kteří bojovali proti nacistům a za naše osvobození ve 2. světové válce.

Klíčová slova

dějiny 20. stol.; 2. svět. válka; vojenství; operace válečné; karpatsko-dukelská operace; Karpaty; 1944 – 1945; armády; dělostřelectvo; vojáci; volyňští Češi; Slovensko; Dukelský průsmyk

Annotation

The work is focused on fate and especially on military activities of soldier Josef Hrudka, born in Volyn (Czech inhabitants colonized region in Ukraine), who fought in WW2 in troops of artillery regiment 2/1st Czechoslovak Independent Brigade/1st Czechoslovak Independent Corps in USSR. Special attention is paid to his presence in battles in Dukla Pass, on today's Polish-Slovakian borders.

This work was built on many bases—saved in archives, photographs and other documents saved in archive of family of Sik and Hrudka. It is also based on memories of Hrudka's children.

The work is trying to synthesize information about Josef Hrudka, which were saved for example in battle diary of artillery and especially to remind the terrors of war and dedication of soldiers, who fought against Nazis and for our liberation in WW2.

Keywords

history of 20th century; II World War; military; war operations; Carpathians-Dukla operation; Carpathians; 1944-1945; armies; artillery; soldiers; Volynian Czechs; Slovakia; Dukla Pass;

OBSAH

ÚVOD	8
1 TEORETICKÁ ČÁST	9
1.1 ZDROJE PRÁCE A JEJICH INTERPRETACE	9
1.1.1 Písemné prameny	9
1.1.2 Nepsané prameny	14
1.1.3 Ústní prameny	14
1.2 GENEZE VZNIKU PRÁCE	15
1.2.1 Fáze sběračská	15
1.2.2 Fáze třídění	16
1.2.3 Fáze psaní	16
2 PRAKTICKÁ ČÁST	17
2.1 KE KOŘENŮM	17
2.1.1 Cesta na Volyň	17
2.1.2 Velká válka	20
2.1.3 Život mezi světovými válkami	21
2.2 II. SVĚTOVÁ VÁLKA	24
2.2.1 Sovětská nadvláda 1939 - 1941	24
2.2.2 Německá okupace 1941–1944	25
2.2.2.1 Odbojová organizace volyňských Čechů BLANÍK	27
2.2.3 Návrat sovětské moci na jaře 1944	27
2.2.4 Odvod do československé armády	28
2.2.5 Výcvik	30
2.2.6 Cesta na frontu	35
2.2.7 Přes Duklu	38
2.2.8 Na Slovensku	44
2.2.9 U Jasla	48
2.2.10 Na cestě k Liptovskému Mikuláši	52
2.2.11 Boje o Liptovský Mikuláš	57
2.2.12 Malá Fatra	59
2.2.13 Konečně na Moravě	63
2.2.14 Válka skončila	66
2.2.15 Pražská přehlídka	66
2.3 1945– 1948	67
2.3.1 Z Prahy do pohraničí	67
2.3.2 Reemigrace volyňských Čechů	68
2.3.3 Příchod do Lipence	69

2.3.4	<i>Praděda a prababička</i>	72
2.3.5	<i>Volkovská reemigrace</i>	78
2.4	VŠEDNÍ DNY	80
2.4.1	<i>Volynští Češi podruhé</i>	81
ZÁVĚR		83
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ		85
REJSTŘÍK JMENNÝ A MÍSTNÍ.....		92
SEZNAM PŘÍLOH		95

ÚVOD

V této práci se zaměříme na životní osudy svého pradědy Josefa Hrudky. Jeho příběh začal před 1. světovou válkou v české ukrajinské obci Volkov Český a skončil v polovině 80. let v nevelké obci Lipenec v lounském okrese. Důležitou, i když časově krátkou etapou jeho života byla vojenská služba v řadách 1. československého armádního sboru v SSSR. Naše práce tedy chce připomenout osudy člověka, který se do učebnic prakticky nemá šanci dostat. Přitom patří k lidem, které často nazýváme hrdiny. Občas si připomínáme jejich význam pro dnešní dobu, pro naši osobní i národní existenci. Jenže tím, že šlo o našeho vlastního předka, se tato historie stává mnohem osobnější záležitostí.

Prvotním impulsem ke vzniku této práce byl úkol 8. ročníku soutěže Lidice pro 21. století. Téma hrdinství za války a hrdinství dnes jsem tehdy řešila krátkou úvahou, kde jsem zmínila svého pradědu jako dukelského hrdinu. Jelikož jsem o něm chtěla vědět trochu víc, musela jsem začít hledat informace. Ukázalo se, že to nebude jednoduchá cesta (viz 1. kapitola, kde práci se zdroji informací dost podrobně zpracovávám). V rodinném archívu se toho mnoho nezachovalo. Přímých pamětníků těch nejstarších událostí, o kterých píšu, je už také velice málo. Možná právě proto jsme se s bratrem rozhodli, že pradědův příběh dokážeme dát dohromady – pro nás, pro naši rodinu i pro další.

Když jsme doma četli to, co jsme už o pradědovi věděli, nám samotným připadalo neuvěřitelné, čím vším si musel ve své historii projít. Nešlo jen o riziko smrti ve válce, ale i o to, v jakých životních podmínkách se nacházel. Zima, mokro, bláto, nedostatek potravin a k tomu nekonečná dřina obsluhy protitankového kanónu. Pradědovy osudy však překvapily i ty, kteří ho osobně znali. Ano – znali část jeho života. My chceme, aby měli možnost poznat i ty jeho životní etapy, které se odehrály před jejich narozením.

Chceme vám nabídnout příležitost poznat všední a neobyčejný příběh Josefa Hrudky.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Zdroje práce a jejich interpretace

Řada historických prací si v tomto roce (2014) bude nepochybně připomínat sté výročí začátku první světové války. Poněkud ve stínu tzv. "Velké války" se tak může ocitnout informace, že před 70 roky proběhla jedna z těžkých bitev 2. světové války, kterou nazýváme karpatsko-dukelskou operací. Těchto bojů se vedle Rudé armády zúčastnily i tisíce vojáků českých, slovenských a podkarpatoruských. Značnou část naší tehdejší armády na východní frontě tehdy tvořili Češi z volyňských vesnic na Ukrajině, kteří se v naprosto pro nás nepředstavitelných krvavých podmínkách války v nekonečném studeném dešti podzimních hor probojovali 6. října 1944 na území Československa. Jedním z nich byl i náš praděda Josef Hrudka.

Nejedná se tedy o historii až tak příliš vzdálenou. Přesto její popis a výklad klade před badatele řadu překážek spojených s potřebou relevantních informací. Cílem této práce není podávat rozbor jednotlivých druhů historických pramenů, ale musíme v této části práce přiblížit, se kterými prameny jsme pracovali, jak jsme je získali a vytěžili.

1.1.1 Písemné prameny

Jako základní prameny a literatura při vzniku této práce sloužily mimo jiné tyto zdroje:

A) právní dokumenty normativní povahy – tedy především smlouvy a úmluvy, které byly podkladem pro službu volyňských Čechů v československé armádě a jejich poválečnou reemigraci. Sem patří především:

- sovětsko-německá smlouva ze srpna 1939. Vzhledem k tomu, že podle ní SSSR získal území západní Ukrajiny, kde se mnohé volyňské obce nacházely, byli volyňští Češi sovětskou vládou vnímáni jako její občané,
- *Úmluva mezi ČSR a SSSR*, podepsaná v Londýně 18. 7. 1941. Obsahovala souhlas obou vlád k výměně vyslanců a závazek pomoci a podpory všeho druhu ve válce proti Německu, jakož i souhlas sovětské vlády k formování československých

vojenských jednotek na území SSSR¹. Právě na základě této smlouvy bylo mimo jiné možné, aby se volynští Češi (*ale i další Češi, kteří v té době pobývali v SSSR. Mnozí se nacházeli v sovětských gulazích, další utečenci z ČSR byli internováni v táborech – např. početná skupina Čechů a Slováků, která na podzim 1939 unikla Němcům z okupovaného Polska v bývalém klášteře v Suzdalu*) hlásili do československých jednotek v SSSR.

- *Československo-sovětská smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci*, podepsaná v Moskvě 12.12.1943. Pro mou práci jsou důležitá především ustanovení týkající se společného boje proti Německu,²

- *Dohoda mezi vládou Československé republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o právu opce a vzájemného přesídlení občanů české a slovenské národnosti, žijících ve Svazu sovětských socialistických republik na území bývalé Volyňské gubernie, a československých občanů ukrajinské, ruské a běloruské národnosti, žijících na území Československa*, podepsané v Moskvě dne 10. července 1946.³

B) diplomatické prameny:

- pro tuto práci jsme čerpali především z fondu Vojenského historického archivu v Bratislavě, kde je – vzhledem k datu jeho narození – uložen záznam o službě mého pradědy Josefa Hrudky v letech 1944–45,

- důležitým zdrojem informací o činnosti vojenské jednotky, v níž Josef Hrudka sloužil, byl válečný deník dělostřeleckého pluku 2, organického tělesa 1. československé samostatné brigády v SSSR a dále deník 1. baterie dělostřeleckého pluku 2. Oba jsou uloženy ve Vojenském ústředním archivu – Vojenském historickém archivu v Praze. Podobné deníky byly vedeny u všech československých jednotek. Tady

¹ *Československo-sovětské smlouvy*. [online]. © 2013. [cit. 2013-07-02]. Dostupné na: <<http://encyklopedie.vseved.cz/%C4%8Deskoslovensko-sov%C4%9Btsk%C3%A9+smlouvy>>

² *Československo-sovětské smlouvy*. [online]. © 2013. [cit. 2013-07-02]. Dostupné na: <<http://encyklopedie.vseved.cz/%C4%8Deskoslovensko-sov%C4%9Btsk%C3%A9+smlouvy>>

³ *Dohoda mezi vládou Československé republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o právu opce a vzájemného přesídlení občanů české a slovenské národnosti, žijících ve Svazu sovětských socialistických republik na území bývalé Volyňské gubernie, a československých občanů ukrajinské, ruské a běloruské národnosti, žijících na území Československa*, podepsané v Moskvě dne 10. července 1946. In: *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna*. [online]. © 2013. [cit. 2013-07-02]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0062_01.htm>

je důležité si uvědomit, že dost často byl deník dopisován dodatečně. Nemohl zachycovat všechny události, které se jednotce staly. Ale současně je to jeden z nejcennějších pramenů, protože ho jako jednu ze svých povinností vedl příslušník této jednotky. Při studiu deníku bylo nutné brát v úvahu to, že jeho pisatel samozřejmě neměl širší přehled o činnosti dalších jednotek. Proto bylo nutné informace dávat do souvislosti s dalšími prameny.

- informace o pradědových osudech po válce a jeho životě v obci Lipenec jsem čerpala z fondů Státního okresního archivu v Lounech. K těm nejdůležitějším patřil slušně zachovaný fond č. 410 / MNV Lipenec, kde jsme našli úřední korespondenci týkající se znovunabytí československého státního občanství u rodiny naší prababičky Kláry Andertové. Tento fond nám pomohl udělat si jasnější obrázek o vztazích mezi starousedlými Čechy, reemigrovanými Čechy z Volyně a starousedlými místními Němci. Dalším fondem, který jsme využili, byl archiv bývalého ONV Žatec (fond č. 396), kde se nám podařilo najít informace o přiděleném hospodářství. Fond sám však je dost neúplný a z pohledu archivářů byl dost nepřehledně vedený.

C) odborná a vzpomínková literatura

- *historiografie (dějepisectví)* – zde jsme mimo jiné využili poměrně početné písemně zpracované vzpomínky volyňských Čechů, i když si uvědomujeme, že často jde o práce na hranici s beletrií. Při studiu této literatury byla potřebná obezřetná interpretace, neboť pisatelé často poskytovali informace neutříděné, emotivně laděné a ne vždy doložitelné. Na druhou stranu však tyto práce přinášely obraz každodenního života našich předků.

- K těmto zdrojům náležejí:

1. vzpomínky na Český Volkov, které pod názvem *Stopy zaváté časem – Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na Volyni* sestavil kolektiv autorů pod vedením Miroslava Širce v roce 1980. Jedná se o pokus rekonstruovat původní volkovskou kroniku, která se ve válečných letech ztratila. Zejména na pasážích věnovaných vztahům mezi Čechy a Ukrajinci a dále životu po příchodu sovětského režimu je však patrný vynucený kladný poměr k SSSR. O životě v obci jsem našla řadu informací v beletristicky laděných knihách volyňského rodáka Jiřího Pancíře, který prožil své dětství

v obci náležející k Volkovu – např. *Osudy českého vystěhovalce* (2003) nebo *Hrst vzpomínek na Český Volkov a české osídlení v nejbližších okolních vesnicích a osadách na ukrajinské Volyni* (2005). V nich už je situace volyňských Čechů zachycena v mnohem drsnější podobě.

2. odborné práce věnované historii volyňských Čechů všeobecně. Na pokračování tak např. na počátku 50. let ve Věrné stráži vycházely *Dějiny české Volyně* od J. Folprechta, které si všímaly spíše počátků soužití Čechů s carskou říší a náboženských otázek. Ze současné literatury je nutné jmenovat Jaroslava Vaculíka, jehož *Dějiny volyňských Čechů (1868–1948)* patří k základním pracím k tomuto tématu. Kromě toho existuje poměrně mnoho titulů, které se snaží vysvětlit, kdo to vlastně volyňští Češi jsou a jaké jsou jejich osudy.
3. odborné práce věnované válečné činnosti československých jednotek v SSSR. I u nich jsme museli přistupovat k uváděným faktům tak, abychom nebyli příliš ovlivněni názory autorů – některé z publikací uvedených v seznamu literatury vznikly v době socialistického Československa, a proto československo-sovětské vztahy interpretují jako bezproblémové – např. sborník *Směr Praha* z 50. let 20. století. Téma bojů na východní frontě bylo mnohokrát zpracováno (viz použitá literatura), v posledních letech se opět poněkud víc připomíná význam volyňských Čechů pro zásadní rozšíření vojenské síly našich zahraničních jednotek. Ze starší literatury lze cenné faktografické údaje o činnosti československých dělostřeleckých jednotek v SSSR nalézt např. v kolektivním díle Miroslava Šády *Za svobodu Československa*, kde jsme našli informace o válečném úsilí mimo jiné i dělostřeleckých jednotek 1. československého armádního sboru. Zde je potřeba získat nadhled nad obvyklým dobovým prokomunistickým hodnocením. Všeobecný rozhled nabízí 4. svazek *Vojenských dějin Československa 1939–1945* z roku 1988, o němž platí obdobné hodnocení jako u předchozího titulu. Mnohé informace blízké mému tématu lze najít ve zdrojích, které vyšly v posledním dvacetiletí. Zde mohu uvést např. knihu autorů HOFMAN, J. - ŠIRC, V. - VACULÍK, J. *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji* z roku 2004 či novou práci Milana Kopeckého

Československý sborový dělostřelecký pluk 5. Tentýž autor se tomuto tématu věnuje i v časopise *Vojenství a historie*, kde od něj v roce 2005 vyšla např. stať *Dělostřelci a tankisté 1. československého armádního sboru u Jasla (18. prosinec 1944 – 19. leden 1945)*, která nám včetně následných konzultací s jejím autorem pomohla vysvětlit mnohé termíny z pradědových vojenských dokladů. Důležité informace o posledních dnech války nám nabídl i jeho článek *Tragédie u Rymic 6. května 1945*, který vyšel na jaře 2013 v časopise *Historie a vojenství* a zachycoval události, jež praděda osobně zažil a byl jejich očitým svědkem. Orientovat se ve jménech a vojenských funkcích nám pomohl specializovaný biografický slovník účastníků československého odboje *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*, který společně vydaly český a slovenský vojenský historický ústav v roce 2005.

4. odborné práce, které z různých hledisek (ekonomických, sociologických) zachycují průběh a výsledky reemigrace volyňských Čechů. Je velmi obtížné je zde všechny jmenovat, pro Lounsko je cenná např. stať lounského archiváře Bořivoje Lůžka *Dosídlování Žatecka a Podbořanska volyňskými Čechy*, které vyšly ve sborníku *Materiály k problematice novoosídleneckého pohraničí v roce 1973*.

Dalším důležitým zdrojem byly časopisy *Věrná stráž* v letech 1946–1951, týdeník *Svazu Čechů z Volyně*, a od roku 1991 *Zpravodaj Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel*. Oba jsou dostupné na webových stránkách sdružení.⁴ Obsah *Věrné stráže* byl poměrně jednotný: vycházely zde informace o připravované reemigraci rodin českých vojáků, rodinná oznámení, informace o přidělu usedlostí a pozemků, vzpomínky na válku a život na Volyni. I zde bylo nutné brát ohled na emoce, které u pisatelů stíraly kritický pohled na dobu jejich mládí, popř. na život jejich rodičů. Současný *Zpravodaj SČVP* již odráží dnešní situaci volyňských Čechů, zejména odchod pamětníků.

Ve *Věrné stráži* vycházel cyklus článků, které se věnovaly historii jednotlivých volyňských obcí. Bohužel – dříve než vznikl článek o osudech Volkova, byl tento časopis úředním rozhodnutím zastaven.

⁴ *Archív časopisu Věrná stráž 1946 – 1951 a časopisu Zpravodaj SČVP*. [online]. [cit. 2013-07-02].

1.1.2 Nepsané prameny

- *obrazové prameny*: sem řadíme především fotografie – ať již převzaté z literatury či z rodinného archivu. Těch rodinných je velice málo, což je pochopitelné. Fotoaparát byl na venkově velmi vzácný a během války na fotografování čas nebyl – mimo jiné to lze dokumentovat na časopise Věrná stráž, kde v rubrice věnované padlým příbuzní často píšou, že nemají ani jednu fotografii.

Rozsáhlý fotoarchiv je součástí fondů VÚA-VHA, kde jsou uloženy písemnosti týkající se československých jednotek na východní frontě. Ten je však od června 2013 kvůli stěhování soukromým badatelům nedostupný.⁵

1.1.3 Ústní prameny

- *orální historie*: tady jsme velmi výrazně pocítili, že se pradědy, který zemřel v roce 1984, ani jeho manželky Kláry, která zemřela v létě 2012, už nikdy na nic nezeptáme. Možná právě odchod prababičky byl tím podnětem, který stojí na počátku této práce. Mnohé informace, které se dají vyvodit z písemných pramenů, by byly rázem jasnější. Jistou náhradou se staly rozhovory s lidmi, kteří pradědu ještě pamatují. Nenahraditelným zdrojem informací pro tuto práci je jeho dcera Helena Šiková, naše babička. Hledání dalších zdrojů informací bylo komplikováno tím, že obyvatelé původního Volkova byli při reemigraci usídleni do několika různých obcí, což zmíníme i v části práce věnované reemigraci mých předků.

Dostupné na: <<http://www.scvp.eu/zpravodaj.html>>

⁵ Dopis ředitele VHÚ Praha plk. Mgr. Aleše Knížka ze dne 3. 10. 2013. Soukromý archiv autorky.

1.2 Geneze vzniku práce

Prvotní cíl práce byl jasný – zrekonstruovat životní příběh mého pradědečka Josefa Hrudky. Jelikož on ani prababička již nežijí, bylo nám jasné, že musíme rezignovat na primární orální historii. Zbývaly tedy vzpomínky dalších příbuzných a samozřejmě již zmíněné písemné prameny.

Vznik práce bychom tedy rozdělili do následujících fází:

1.2.1 Fáze sběračská

Prvním úspěchem bylo zjištění, že náš pradědeček je evidován v kartotékách pražského Vojenského ústředního archivu. Ten totiž vede elektronicky dostupnou databázi našich vojáků bojujících ve 2. světové válce.⁶ Tady jsme dohledali jeho základní data (kmenové číslo a datum odvodu). Vzhledem k datu pradědečkova narození jsme si museli vyžádat z Vojenského historického ústavu v Bratislavě kopie potřebných záznamů.

Důležitým krokem bylo studium materiálů z fondu VHA-VÚA Praha. Zde nám významně pomohl Milan Kopecký, jenž se historii československých jednotek na východě dlouhodobě věnuje. Trpělivě odpovídal na řadu našich laických otázek.

Otazníky okolo usídlení pradědy v Lipenci u Loun jsme se snažili zodpovědět hledáním ve fondu MNV Lipenec a okresní Osidlovací komise ministerstva zemědělství (OKMZ) v Okresním archivu v Lounech.

V neposlední řadě jsme oslovili další instituce, které se této problematice dlouhodobě věnují. Komunikovali jsem s ústředím Československé obce legionářské, odkud nám odpověděli, že v Praze potřebné archiválie nemají, ale že by pomohlo prostudovat fond okresní jednoty Československé obce legionářské v Státním okresním archivu v Lounech. K překvapení samotných archivářů jsme však s hledáním potřebného fondu neuspěli.

Dále – v Žatci se nachází jedna z poboček Sdružení Čechů z Volyně. Zde nám doporučili poměrně rozsáhlou literaturu s tematikou volyňských Čechů. Ta se často zaměřuje na obce, z nichž dotyčný pamětník pochází. Mezi těmito tituly jsme našli i knihy Jindřicha Šímy, věnované obci Český Volkov, kde pradědeček žil. Nejedná se

⁶ Databáze příslušníků čs. vojenských jednotek v zahraničí za 2. sv. války. [online]. Dostupné na: <<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DatabazeLegionaru.aspx>>

o historické práce v pravém slova smyslu, jde spíše o mozaiku vzpomínek na různé okamžiky života této obce.

Se Sdružením Čechů z Volyně jsme navázali další kontakt, neboť v létě 2013 se v Žatci konal pietní akt k 70. výročí vyvraždění Českého Malína. Nepodařilo se nám sice nalézt volkovské pamětníky, ale paní Alena Pavlicová, která má mj. na starosti webové stránky této organizace, nám nabídla další studijní materiál – zejména sborníky, které Sdružení vydává z jednotlivých konferencí, a nabídla i členství v této organizaci.

Kontaktovali jsme i Muzeum volyňských Čechů v Podbořanech, které však konkrétně k Volkovu žádné nové informace nenabídlo. Jeho expozici tvoří cca 20 panelů věnovaných základním informacím o dějinách volyňských Čechů, cenný byl pro nás především obrazový materiál. Komunikovali jsme i s Regionálním muzeem K. A. Polánka v Žatci, kde jsme mimo jiné dohledali prapor volkovského sboru hasičů.

1.2.2 Fáze třídění

Již v průběhu hledání zdrojů jsme si uvědomili, že je nutné prameny s ohledem na určení, rozsah i obsah práce utřídit. Jelikož nechceme suplovat existující literaturu věnovanou československo-sovětským vztahům, válečným událostem 1. československého armádního sboru v SSSR nebo poválečné volyňské reemigraci, museli jsme tyto zdroje sice projít, abychom si uvědomili souvislosti s tzv. „velkými“ dějinami, ale využít je jen v přiměřené míře v souvislosti s hlavním tématem – tedy osudy jednoho „obyčejného“ pradědy.

1.2.3 Fáze psaní

Základem pro celou práci se stala osnova života mého pradědy, kterou jsme rozšířili o nutné odbočky, které přibližují svět, ve kterém Josef Hrudka žil.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 *Ke kořenům*

Josef Hrudka přišel na svět ve Volkově Českém v roce 1912, dva roky před začátkem první světové války. Narodil se jako státní příslušník ruské carské říše. Zdůrazňujeme to proto, že vlivem "velkých" dějin náš praděda, jenž se narodil a do svých 32 roků bydlel ve volyňském Volkově Českém, byl postupně obyvatelem carského Ruska, poté samostatné Ukrajiny, meziválečné polské republiky, pak po krátkou dobu Sovětského svazu, posléze se ocitl na území okupovaném nacistickým Německem a od roku 1944 byla jeho obec opět na území SSSR. Po válce žil v Lipenci u Loun, kde optoval pro Československou republiku, z níž se na počátku 60. let 20. století stala Československá socialistická republika. Dost všední, ale přitom vlastně pestrý osud, když si uvědomíme, že během svého života bydlel v pouhých dvou vesnicích. V Lipenci roku 1984 zemřel a je pohřben na místním hřbitově. Tato práce vlastně vznikla 30 let po jeho smrti a chce rekonstruovat jeho životní cestu.

2.1.1 **Cesta na Volyň**

Jak se naše rodina vlastně na Volyň dostala? Jedná se o rozsáhlejší historii, kterou se pokusíme jen velmi stručně nastínit. V druhé polovině 19. století vedl hospodářský rozvoj v Rakousku – a tedy i v Čechách – k stále většímu nedostatku orné půdy pro zemědělské podnikání. Jednou z cest k řešení této situace se stala emigrace do zemí, které podobným nedostatkem netrpěly. Naopak – potřebovaly kolonizovat rozsáhlé plochy zemědělsky využitelné půdy. Známost je samozřejmě rozsáhlá emigrace a kolonizace tzv. „Divokého západu“ v USA. Podobná situace byla i v carském Rusku. Kromě území na Kavkaze nebo Dálném východě to byla i Ukrajina, kde bylo r. 1863 poraženo polské povstání a kde carská vláda potřebovala vhodné kolonisty. Žádání byli Němci, ale ti vytvářeli z ruského pohledu nevhodně uzavřené jazykově odlišné ostrůvky. Proto při hledání zdrojů ke kolonizaci se carská administrativa snažila využívat vnitřní ruskou kolonizaci. Protože to početně nedostačovalo, hledaly úřady další možnosti v přísunu kolonistů z ciziny, a to především slovanské. Zájem se obracel na celý slovanský svět (ale netýkalo se to Poláků vzhledem ke komplikovaným rusko-polským vztahům). Zájem se posléze obrátil také na Čechy, jejichž katolicismus podle Rusů nebyl takového typu jako polský. Češi byli vhodní i vzhledem k tomu, že byli

ekonomicky agilní, se značnými ekonomickými zkušenostmi a na vysoké kulturní úrovni.⁷

Naši předkové odešli na Volyň z jednoznačného důvodu. Rodina pocházela od Hradce Králové⁸, odkud ve 2. pol. 19. století odešlo poměrně hodně Čechů. Jak z rodinných vzpomínek vyplývá, bylo to zřejmě proto, že o Volyni začínalo být známe, že se zde dá dobře pěstovat chmel, jehož ceny s rozvojem pivovarnictví byly příznivě vysoké.⁹ Tudíž i moji předkové se na Volyň vydali, protože to byla jejich šance podnikat v zemědělství (viz obr. č. 1: *Česká emigrace na Volyň v 2. třetině 19. století*). Ceny orné půdy byly až desetkrát nižší než v českých zemích a její kvalita se dá dodnes popsat jediným termínem – černozemě.

Čeští osadníci založili desítky obcí. My – tedy předkové našeho pradědečka Hrudky¹⁰ – jsme se tedy usadili ve volyňské vesnici, jejíž osudy sahají kamsi k roku 1545 a která svůj název dostala údajně podle početných smeček vlků žijících v okolí.¹¹ Pro naše předky se vesnička stala důležitou, když nevyužívané pozemky v jejím okolí koupila skupina českých zájemců v roce 1866 od dosavadní majitelky – hraběnky Šuvalové. Čeští osadníci sem přicházeli především z Jičínska či Královéhradecka a také z Roudnicka, Kladenska, Žatecka, Rakovnicka, Slánska a Písecka.¹² Vedle již existujícího ukrajinského Volkova, ukrajinsky *Вовковиї* / Vovkovyi (viz obr. č. 2: *Poloha a okolí Volkova*), v roce 1870 vznikl Volkov Český.¹³

V seznamu prvních osadníků obce Volkov příjmení Hrudka jméno není, ale sami autoři knihy o dějinách Volkova (původní kronika se ztratila, takže tato kniha se ji

⁷ VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů. Díl I. 1868 - 1914*. Reeditace pro elektronické vydání. Praha : Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997. s. 4. [online]. [cit. 2013-09-29]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Dejiny_Volynskych_Cechu_1.pdf>

⁸ *Ze vzpomínek na pradědu. Ústní vyprávění mé babičky Heleny Šikové z 28. 9. 2013.*

⁹ PERNÝ, Jaroslav. Pěstování chmele na Volyni. In: *Zpravodaj Sdružení Čechů z Volyně*. Roč. III., č. 9/1993. s. 7. [online]. [cit. 2013-09-29]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj_1993_09.pdf>

¹⁰ Další rodinná linie směřující na Volyň do Českého Kvasilova souvisí s mým dědečkem, který se oženil s mou babičkou Helenou Hrudkovou – *pozn. aut.*

¹¹ ŠIRC, V. a kol. autorů. *Stopy zaváté časem – Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na Volyni*. Vydala ZO ČSPB v Lipenci. Praha : nakl. Novinář, 1980. s. 10. [online]. [cit. 2013-09-01]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Stopy_zavate_casem.pdf>

¹² Tamtéž, s. 15

¹³ Kol. autorů. *České osídlení na Volyni*. Brno, 2012. [online]. [cit. 2013-09-01]. Dostupné na: <http://www.vpnvosv.cz/documents/Volyne_osidleni.pdf>

pokusila nahradit) přiznávali, že seznam je neúplný.¹⁴

Otec našeho pradědy – František Hrudka, syn Františka Hrudky a Marie Hrudkové, roz. Borovské, se narodil již v Rusku – podle nápisu na hrobě 9. února 1885, podle rodného listu pradědy 3. dubna 1885.¹⁵ Ve Volkově žil na usedlosti č.p. 137.¹⁶ Zemřel krátce po osvobození Volyně od nacistů 3. května 1944. Zajímavé je, že na rodinném hrobě v Lipenci je jeho jméno uvedeno i s doplňkem, že zemřel ještě v SSSR (viz obr. č. 3: *Hrob Josefa Hrudky v Lipenci*). Takže do Čech se vrátil jen pomyslně, ve skutečnosti zůstal pochován na Ukrajině (viz obr. č. 4: *Hrob Františka Hrudky ve Volkově*). Nutno říci, že tento zvyk jsme našli i na jiných hřbitovech u obcí, které po 2. světové válce osídlili volyňští Češi – nejčastěji se týkal padlých. Na skutečném hrobě je chyba v textu – je zde uvedeno příjmení Hruťka.

Pradědečkova matka – Marie Helebrantová se podle nápisu na lipenském náhrobku narodila 5. 8. 1887 ve Volkově, ale její sovětský rodný list uvádí datum narození 5. září (v ukrajinsky psaném dokumentu slovem: сентябрь – viz obr. č. 5: *Praprababiččin rodný list z r. 1946*).¹⁷ Praprababička vrátila se po 2. světové válce do Čech v rámci reemigrace. Zemřela 13. prosince 1948.¹⁸ V archivních materiálech jsem narazila na problém, neboť na dotazníku, který praděda podepsal 9. června 1944, je uvedeno příjmení Josefová.¹⁹ Mohlo by se teoreticky jednat o jméno otce (Rusové ostatně dodnes používají mezi jménem a příjmením tzv. otčestvo / отчество), ale spíše se jedná o nějakou úřední chybu. V pradědově českém rodném listu je totiž uvedeno, že jeho matka se jmenovala Marie Hrudková, roz. Helebrantová, dcera Františka Helebranta a Anny Helebrantové, roz. Legnerové.²⁰ Tato jména potvrzuje i prababiččin rodný list.

¹⁴ ŠIRC, V. a kol. autorů. *Stopy zaváté časem – Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na Volyni*. Vydala ZO ČSPB v Lipenci. Praha : nakl. Novinář, 1980. s. 16. [online]. [cit. 2013-09-01]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Stopy_zavate_casem.pdf>

¹⁵ Rodný list Josefa Hrudky z 7. ledna 1959. Rodná matrika MNV Brno, svazek XII/39, p.č. 389. Soukromý rodinný archiv.

¹⁶ Oddací list Josefa Hrudky a Kláry Andertové z 31. 8. 1947. Oddací matrika obce Lipenec, kniha II., list 87. Soukromý rodinný archiv.

¹⁷ Sovětský rodný list Marie Hrudkové z 29. května 1946. Soukromý rodinný archiv.

¹⁸ Soukromý rodinný archiv.

¹⁹ VHA Bratislava. Fond Osobné spisy vojakov a poddôstojníkov, signatura 1912/Hrudka. *Dotazník odvodní komise – Josef Hrudka 12046/m*

²⁰ Rodný list Josefa Hrudky z 7. ledna 1959. Rodná matrika MNV Brno, svazek XII/39, p.č. 389. Soukromý rodinný archiv.

Z čeho plynou tyto nejasnosti? Jedno z možných vysvětlení vidíme v tom, že Hrudků žilo v obci několik a že písaři u odvodu či různí další úředníci při vyplňování různých dotazníků možná zaměnili jména. Podobnou chybu řešila mimochodem i vojenská správa po válce, neboť v osvědčení o účasti v národním boji za osvobození se na rubu listiny řeší, zda osvědčení bylo vystaveno Josefu nebo Jaroslavu Hrudkovi (což byli bratřenci z jedné vesnice).²¹

Také jméno Helebrant bylo ve Volkově také dost časté. To dokazují opět třeba hřbitovy – např. ve Skupicích u Postoloprty, kde po válce našla domov část volkovských obyvatel, jsme objevili jméno Helebrant. Ten byl stejně starý jako praděda Josef Hrudka a sloužil v československé armádě na východě u samostatného ženijního praporu 1.²²

Jako kuriozitu z doby těsně před narozením mého pradědy uvádíme historku, kdy jakýsi František Helebrant, jeden z volkovských pěstitelů chmele, ztratil při pěstování místního chmele do žoků svou dýmku. Po několika týdnech ho čekalo překvapení – dýmku mu poslal zpět jeho vzdálený kamarád, sládek pivovaru ve volyňské Smělé. Chmel mu totiž dodavatel prodal jako pravý český.²³ Inu, podvádělo se již tehdy... Další z početné skupiny Helebrantů se již v roce 1907 pokusil spolu s dalšími investory elektrifikovat Volkov. Neuspěli a celá firma zkrachovala.²⁴

10. prosince 1912, necelé dva roky před začátkem 1. světové války se manželům Hrudkovým narodil syn Josef, náš praděda. O jeho dětství jsme žádné zprávy nenašla. Podle vzpomínek babičky Heleny měl praděda sestru, tedy její tetu Helenu, později provdanou jako Klicperová.²⁵

2.1.2 Velká válka

V létě r. 1914 vypukla 1. světová válka, která tuto oblast zasáhla, i Volkov pocítil její důsledky (viz obr. č. 6: *Český Volkov na Volyni a fronta 1. světové války*). Praděda jako úplně malý kluk mohl těžko něco vědět o tom, že v Rusku vzniká Česká družina – oddíl českých dobrovolníků v rámci ruské armády. Tito dobrovolníci totiž

²¹ Osvědčení podle § 8 zák. č. 255/1946 – Josef Hrudka. Vojenský historický archiv Bratislava. Fond Osobné spisy vojakov a poddôstojníkov, signatura 1912/Hrudka.

²² ŠIRC, V. a kol. autorů. *Stopy zaváté časem – Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na Volyni*. Vydala ZO ČSPB v Lipenci. Praha : nakl. Novinář, 1980. s. 115. [online]. [cit. 2013-10-04]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Stopy_zavate_casem.pdf>

²³ Tamtéž, s. 31.

²⁴ Tamtéž, s. 22.

²⁵ *Ze vzpomínek na pradědu*. Ústní vyprávění mé babičky Heleny Šikové z 28. 9. 2013.

ještě neměli ruské občanství, ale měli se přidat do bojů s Němci a Maďary.²⁶ Tato situace s občanstvím způsobila i problémy ze strany ruských úřadů – muži šli bojovat, ale ženám byl zabavován majetek právě proto, že neměly ruské občanství. Přesto české vesnice přispívaly na peněžní sbírky na pomoc České družině či obětem války.²⁷

Po ústupu ruských vojsk v létě 1915 okolí Volkova ovládla až do jara 1916 rakousko-uherská armáda, kde sloužilo mnoho Čechů. Pro mnohé z rakouských Čechů bylo překvapením, že jsou tady české vesnice, a někteří z nich z armády zběhli. Ve Volkově se ocitlo i několik českých zběhů z rakouské armády, takže místní kluci se možná potkali s jedním z nich – *Josefem Rajzikiem z Černčic u Loun*. Místní zběhům volkovští obyvatelé pomohli získat falešné doklady, civilní oblečení a umístili je do okolních obcí, kde měli větší šanci vyhnout se kontrolám.²⁸ Nepříliš daleko od obce se odehrály některé místní boje, ale obec naštěstí příliš zasažena nebyla.

2.1.3 Život mezi světovými válkami

V roce 1918 nebo 1919 začal praděda chodit do místní školy. Školní léta však byla docela rušná. Sice se opět začalo vyučovat v češtině (po roce 1891 byly české školy na Volyni zrušeny), možná se ve škole potkal s českým učitelem Langem, rakouským vojákem opět *od nás z Loun* – některé náhody jsou opravdu neuvěřitelné – který v Rusku padl do zajetí.²⁹ V únoru 1917 v Rusku propukla revoluce, a tak Volyni začala vládnout ruská Prozatímní vláda. Jenže v listopadu začala další revoluce (tzv. říjnová) a 20. 11. 1917 ukrajinská Ústřední rada vyhlásila Ukrajinskou lidovou republiku (tzv. Centrální radu). V únoru 1918 bolševici museli uzavřít separátní mír s císařským Německem a na Ukrajinu vstoupila německá vojska.³⁰ Ta podpořila místního politika a vojevůdce hetmana Pavla Skoropadského (viz obr. č. 7: *Fotografie*

²⁶ VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů. Díl II. 1914 - 1945. Reedice pro elektronické vydání.* Praha : Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1998. s. 9. [online]. [cit. 2013-09-29]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Dejiny_volynskych_cechu_2.pdf>

²⁷ Tamtéž, s. 10.

²⁸ ŠIRC, V. a kol. autorů. *Stopy zaváté časem – Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na Volyni.* Vydala ZO ČSPB v Lipenci. Praha : nakl. Novinář, 1980. s. 59. [online]. [cit. 2013-09-05]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Stopy_zavate_casem.pdf>

²⁹ ŠIRC, V. a kol. autorů. *Stopy zaváté časem – Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na Volyni.* Vydala ZO ČSPB v Lipenci. Praha : nakl. Novinář, 1980. s. 43. [online]. [cit. 2013-09-05]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Stopy_zavate_casem.pdf>

³⁰ *Osudy Čechů z Volyně.* Výstava o 80 letech života 40000 Čechů na Ukrajinské Volyni. Muzeum volyňských Čechů v Podbořanech.

hetmana Skoropadského).³¹ V prosinci 1918 byl poražen a z Ukrajiny vypuzen dalším místním politikem Symonem Petljurou (viz obr. č. 8: *Fotografie Symona Petljury*).³² Petljura pak 25. 12. 1918 vyhlásil druhou Ukrajinskou lidovou republiku (tzv. Direktorium), která je spojena s hromadným terorem proti místním Židům.³³ To už v Rusku probíhala občanská válka, o vládu nad Ukrajinou se přetahovali ruští bolševici s Polskem, a tak na části Volyně působila od dubna do srpna 1919 Ukrajinská socialistická sovětská republika.³⁴ Na základě tzv. řížského míru získalo Sovětské Rusko východní část Volyně a Volkov se až do září 1939 ocitl pod vládou Polska (viz obr. č. 9ab: *Rozdělení Volyně po řížském míru 1921*).³⁵

Vzhledem k tomu, že naše rodina vlastnila zemědělskou usedlost, bylo asi jasné, co ze zhruba dvanáctiletého Josefa bude. Zůstal u pěti tříd obecné školy³⁶ (viz obr. č. 10: *Obecná škola ve Volkově*), takže někdy okolo roku 1923 mu skončily školní povinnosti a začal pracovat. Jak přesně vypadaly jeho další roky? Tady mi opět velmi chybí příležitost k dotazu. Měl praděda čas chodit cvičit do místní sokolské tělovýchovné jednoty, která byla v obci založena v roce 1929?³⁷ Možná mnohé překvapí, že volyňští Sokolové sami sebe vnímali jako Čechy do té míry, že se zúčastňovali i pražských všesokolských sletů. Přicházel do místního kostela (viz obr. č. 11ab: *Kostel ve Volkově*)? Cvičil s místními hasiči? Volkov měl stejně jako mnohé další české vesnice vlastní hasičský sbor a jeho prapor si Volkovští v roce 1947 přivezli do Československa³⁸ (viz obr. č. 12ab: *Líc a rub praporu volkovských hasičů*). Ten je dnes

³¹ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Symon Petljura*. [online]. © 2013. [edit. 2013-03-15]. [cit. 2013-09-04]. Dostupné na: <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Symon_Petljura&oldid=10868977>

³² *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Pavlo Skoropadski*. [online]. © 2013. [edit. 2013-03-15]. [cit. 2013-09-04]. Dostupné na: <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Pavlo_Skoropadskyj&oldid=10770434>

³³ MLEJNEK, Josef, jr. Proč je Ukrajina problém? Symon Petljura a počátky moderní ukrajinské státnosti. In: *Revue politika – politicko-společenská revue CDK*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2012. ISSN 1803-8468. [online]. © 2012. [edit. 24. 2. 2012]. [cit. 2013-09-05]. Dostupné na: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1627/>>

³⁴ Kol. autorů. *Historická mapa českého osídlení na Volyni*. Praha : Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1995. ISBN 80-901878-0-3. Nestránkováno.

³⁵ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Řižský mír*. [online]. © 2013. [edit. 2013-07-18]. [cit. 2013-09-01]. Dostupné na:

<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=R%C5%BEsk%C3%BD_m%C3%ADr&oldid=10538466>

³⁶ VHA Bratislava. Fond Osobné spisy vojakov a poddôstojnikov, signatura 1912/Hrudka. *Kmenový list Josefa Hrudky 12046/m*.

³⁷ MAKSA, Václav. Český Sokol na Volyni. In: *Věrná stráž*. Roč. II., č. 14-15. 16. 04. 1947. s. 10. [online]. [cit. 2013-07-10]. Dostupné na:<http://www.scvp.eu/VS/VS_02/VS_02_14-15.pdf>

³⁸ ŠIRC, V. a kol. autorů. *Stopy zaváté časem – Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na*

uložen v žateckém muzeu (kde nám jej pomohl dohledat muzejní historik Jiří Matyáš.) Možná si praděda mohl při nějaké společenské akci poslechnout hymnu volyňských Čechů (viz příloha č. 13: *Text hymny volyňských Čechů + a také zvuková příloha práce*).

Díky tomu, že Volkov zůstal v Polsku, se život v obci příliš nelišil od dob předválečných. V roce 1921 patřila obec mezi nejlidnatější volyňské obce – tehdy zde žilo 1300 Čechů.³⁹ Obyvatelé obce dostali např. polské osobní průkazy (viz obr. č. 14: *Polský osobní průkaz z meziválečného období*). Hledání pradědových osudů nám však i v tomto období komplikovala skutečnost, že Hrudků zde žilo několik. A tak už jen těžko najdeme odpověď, zda to byla právě někdo z rodiny našeho pradědy, kdo si okolo roku 1935 pronajal místní velký rybník. Leč přišly povodně, hráz rybníka nevydržela a voda odnesla všechny ryby do řeky Styr. Hráz byla sice opravena, ale chov ryb už obnoven nikdy nebyl.⁴⁰

Na otázku, jak vlastně předválečný Volkov Český vypadal, je nesnadné odpovědět. Pamětníci se již hledají velmi obtížně. V roce 1950 usiloval časopis Věrná stráž o dokončení popisu českých osad na Volyni. O popis obce Volkov byl zřejmě požádán volyňský krajan Zomer⁴¹, ale podle všeho tento popis nikdy nevznikl. Dnešní podoba Volkova je již jen smutným odrazem bývalé velikosti (viz např. obr. č. 15: *Pivovar ve Volkově – stav v roce 1931 a v roce 2009*).

Koncem roku 1950 se ve Věrné stráži objevil článek o plánech zřítit při žateckém Polánkově muzeu také muzeum volyňských Čechů. Časopis vyzýval své čtenáře, aby buď věnovali, anebo zapůjčili fotografie, tiskoviny a další předměty, které by dokumentovaly život na Volyni.⁴² Někteří z nich skutečně muzeu poskytli fotografie či vázané ročníky Hlasu Volyně – ovšem podle jmen šlo především o obyvatele Pšova

Volyni. Vydala ZO ČSPB v Lipenci. Praha : nakl. Novinář, 1980. s. 47. [online]. [cit. 2013-09-05]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Stopy_zavate_casem.pdf>

³⁹ Víte, že...? In: *Zpravodaj Sdružení Čechů z Volyně*. Roč. I., č. 2. 29. 04. 1991. s. 4. [online]. [cit. 2013-08-28]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj_1991_02.pdf>

⁴⁰ ŠIRC, V. a kol. autorů. *Stopy zaváté časem – Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na Volyni*. Vydala ZO ČSPB v Lipenci. Praha : nakl. Novinář, 1980. s. 39. [online]. [cit. 2013-09-01]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Stopy_zavate_casem.pdf>

⁴¹ Historická komise Svazu Čechů z Volyně. In: *Věrná stráž*. Roč. V., č. 27. 16. 06. 1950. s. 7-8. [online]. [cit. 2013-08-24]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_05/VS_05_27.pdf>

⁴² Zřizujeme své muzeum. In: *Věrná stráž*. Roč. V., č. 43. 03. 11. 1950. s. 3. [online]. [cit. 2013-08-25]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_05/VS_05_43.pdf>

(Špatenka) a Podbořan (Foitík), kteří byli aktivními volyňskými vzdělanci.⁴³ Nepocházeli však z Volkova, takže o této obci by asi mnoho informací nebylo.

2.2 II. světová válka

2.2.1 Sovětská nadvláda 1939 - 1941

1. září 1939 vypukla 2. světová válka. Nacistické Německo vpadlo do Polska. V okolí Volkova se po několik dní nacházeli uprchlíci z Varšavy. Když 17. září na základě tajných dohod SSSR okupoval západní Bělorusko a Ukrajinu – tedy i polskou část Volyně – mnozí z nich přechali dál k rumunským hranicím. Při hodnocení následujících dvou let (tedy od září 1939 do léta 1941) je velmi dobře vidět, jak se měnily režimy, v nichž autoři různých publikací psali. Od prosovětského nadšení před rokem 1989 až po jednoznačnou kritiku sovětských stalinských metod v literatuře vydané po sametové revoluci.⁴⁴

Z obyvatel Volkova se tedy stali náhle sovětský občané. K jejich novému životu patřila i branná povinnost, a tak někteří mladší museli narukovat na základní vojenskou službu do Rudé armády. Ve *Stopách zavátých časem* autoři uvádějí, že jedním z těchto chlapců byl i Josef Hrudka.⁴⁵ Tady si myslíme, že to praděda nebyl – v roce 1939 mu bylo už 27 let. Ani v jeho archivních materiálech není o podobné vojenské zkušenosti ani slovo. Na druhou stranu – několik dalších jmen ze seznamu v uvedené knize jsme dohledali v databázi Vojenského historického archivu Praha – a byli mezi nimi možná i starší než Josef Hrudka – např. Boris Šnajdr narozený roku 1906, ale také mladíky o 7 – 8 let mladší, u nichž je tato služba reálnější.⁴⁶

I v tomto období se setkáváme s otazníkem, na který nenalzáme odpověď – totiž podle *Stop zavátých časem* krátce po vstupu Rudé armády na Volyň 1939 byla ve

⁴³ "Volyňské muzeum" při Polánkově museu. In: *Věrná stráž*. Roč. V., č. 45. 15. 11. 1950. s. 2. [online]. [cit. 2013-08-25]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_05/VS_05_45.pdf>

⁴⁴ Srovnej např. hodnocení příchodu sovětské moci v *Stopy zaváté časem – Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na Volyni*, s. 84 z roku 1980 s pojetím Jiřího Šimy v *Hrst vzpomínek na Český Volkov a české osídlení v nejbližších okolních vesnicích a osadách na ukrajinské Volyni*, s. 35 z roku 2005.

⁴⁵ ŠIRC, V. a kol. autorů. *Stopy zaváté časem – Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na Volyni*. Vydala ZO ČSPB v Lipenci. Praha : nakl. Novinář, 1980. s. 85. [online]. [cit. 2013-09-01]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Stopy_zavate_casem.pdf>

⁴⁶ Databáze příslušníků čs. vojenských jednotek v zahraničí za 2. sv. války. [online]. Dostupné na: <<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DatabazeLegionaru.aspx>>

Volkově založena místní organizace KOMSOMOL⁴⁷, jejímž členem byl mimo jiné i Josef Hrudka.⁴⁸ Byl to praděda? Tato otázka je jednou z těch, které už asi nebudou mít svou odpověď. Sice podle V. Širce po válce, tedy již v Lipenci, v roce 1952 praděda zakládal JZD,⁴⁹ ale to už bylo 7 let po válce a v Československu panoval naprosto odlišný svět – nepochybně hodně podobný tomu, před kterým v roce 1947 odešli z Volyně (viz obr. č. 16: *Sovětské peníze z konce 30. let 20. stol.*). Že by se nadšeně vzdával vlastního hospodářství, které získal před několika roky?

Během dvou let 1939–1941 se tedy obyvatelé Volkova poznali skutečnou podobnou Stalinova socialismu. V této zkušenosti vidíme jednu z příčin poválečného rozhodnutí československého ministerstva zemědělství – neusidlovat reemigranty z Volyně na jednom souvislém území, aby se z nich nestala skupina, která by ohrožovala komunistické poválečné plány.

2.2.2 Německá okupace 1941–1944

V červnu 1941 němečtí vojáci a jejich spojenci zaútočili na SSSR. Volkov sice boje nezasáhly, ale ve dnech 26. 6. – 2. 7. 1941 se snažil sovětský 8. mechanizovaný sbor zastavit německý postup. Pamětníci vzpomínají, že v sousední vsi Povža (nebo Povča) se při jednom z útoků prolomil pod těžkým tankem KV-1 místní most (viz obr. č. 17: *Zničený sovětský těžký tank KV-1 z počátku 2. světové války*), takže se zastavil postup celé zbylé kolony.⁵⁰

Ukrajinské obyvatelstvo zpočátku Němce vítalo, ale v následujících měsících se ukázalo, že sny o vzniku samostatné Ukrajiny pod německou ochranou jsou nereálné. Nacistické Německo mělo s úrodnou Ukrajinou jiné plány. Byl zde zřízen Říšský komisariát Ukrajina.⁵¹ Jednotlivé oblasti Volyně byly spravovány německými úřady, tzv. Kreiswirtschaftamty. Za neuvěřitelnou náhodu považujeme fakt, že v roce 1943 byl takovým správcem jakýsi *Wenzel Kraus z Lipence u Loun* – tedy právě ze vsi, kam

⁴⁷ KOMSOMOL – z ruské zkratky: **K**ommunističeskij**S**ojuz**M**olodjoži (komunistický svaz mládeže).

⁴⁸ ŠIRC, V. a kol. autorů. *Stopy zaváté časem – Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na Volyni*. Vydala ZO ČSPB v Lipenci. Praha : nakl. Novinář, 1980. s. 85. [online]. [cit. 2013-09-01]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Stopy_zavate_casem.pdf>

⁴⁹ Tamtéž, s. 150.

⁵⁰ Tamtéž, s. 86.

⁵¹ Kol. autorů. *Historická mapa českého osídlení na Volyni*. Praha : Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1995. ISBN 80-901878-0-3. Nestránkováno.

někteří naši Volkovští po válce přesídlili.⁵²

Situace Čechů na Volyni se během 2. světové války zásadně zhoršila. Ani dnes není zcela jasné, kdo se české osadníky snažil vypudit v první řadě. Němečtí okupanti měli své plány o využití východní Evropy (viz obr. č. 18: *Německé okupační peníze z Ukrajiny (1942)*). K nim připočtíme místní kolaboranty všech zmíněných národností v německých službách.⁵³ Další skupinou byli ukrajinští nacionalisté, kteří se chtěli zbavit ruské, polské i německé nadvlády a od místních si vynucovali dodávky potravin. Přepadali i německé vojáky, což vyvolávalo odvetu. Nejznámějším příkladem tohoto násilí se stalo vyvraždění Českého Malína 13. července 1943 (viz obr. 19: *Žatecký pomník obětem tragédie v Českém Malíně*). Malín ležel asi 50 km od Volkova, a když se z obyvatel okolních volyňských vesnic stali vojáci československé armády v SSSR, ruiny obce navštívili, aby pochopili, za co také bojují. Ostatně – proti nacistům v řadách této armády bojovali i ti, kteří svou obec přežili (viz obr. č. 20: *Vojáci 1. československého armádního sboru ve zničeném Českém Malíně*).⁵⁴

Po osvobození Volyně od Němců se nejvýznamnější a z pohledu českých vesnic velmi negativně hodnocenou skupinou stali přívrženci Stepana Bandery (viz obr. č. 21: *Stepan Bandera*) neboli Ukrajinská povstalecká armáda (UPA).⁵⁵ Jejich činnost zesílila na podzim 1944, kdy už byla Volyň opět pod vládou SSSR a kdy byl Bandera propuštěn z německého koncentračního tábora, neboť Němci ho chtěli využít pro své cíle na Ukrajině. Ostatně – banderovci vedli svůj ozbrojený boj na Ukrajině, v Polsku a také na východním Slovensku ještě několik let po válce.

Jde o velmi rozsáhlé téma, které přesahuje rozsah této práce. Každopádně – život českých osadníků se stal každodenním bojem o holé přežití. Jen těžko si dovedeme představit život v podmínkách, kdy násilí se projevovalo velice brutálními formami. Po mnoha letech více či méně problémového soužití se řada Ukrajinců – ať už

⁵² Tamtéž, s. 88.

⁵³ PALATA, Luboš. *Ještě 70 let po masakru volyňských Čechů panují dohady, kdo zabíjel*. [online]. © 2013. [edit. 2013-07-13]. [cit. 2013-07-15]. Dostupné na: <http://zpravy.idnes.cz/vrazdeni-cechu-v-ceskem-maline-na-ukrajine-polaci-nemci-p1v/zahranicni.aspx?c=A130713_194318_zahranicni_brd>

⁵⁴ ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. *Před sedmdesáti lety byl vypálen Český Malín na ukrajinské Volyni*. [online]. © 2013. [edit. 2013-07-12]. [cit. 2013-09-01]. Dostupné na: <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/krajane/pred-sedmdesati-lety-byl-vypalen-cesky-malin-na-ukrajinske-volyni>>

⁵⁵ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Stepan Bandera*. [online]. © 2013. [edit. 2013-03-12]. [cit. 2013-09-05]. Dostupné na: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Stepan_Bandera>

to byla UPA či někdo jiný – snažila využít příležitosti, aby své poměrně úspěšné sousedy vypudila či přímo fyzicky zlikvidovala. Neustálé vynucování dodávek potravin, alkoholu, koní apod. bylo doprovázeno vraždami v případě, že útočníci nebyli spokojeni. V samotném Volkově se takovým vrahem stal jistý Ozirkovskij, který bez zábran dokázal zabít i člověka, s nímž v pohodě hovořil.⁵⁶

2.2.2.1 Odbojová organizace volyňských Čechů BLANÍK

Během německé okupace místní Češi utvořili tajnou odbojovou organizaci, která nesla název Blaník. V podbořanském Muzeu volyňských Čechů je mimo jiné vystaveno faksimile písemné přísahy jejích členů (viz obr. č. 22: *Přihláška členů ilegální volyňské organizace Blaník*). Nemáme však jediný doklad o tom, že by praděda byl jejím členem, a proto pouze zmiňujeme její existenci.⁵⁷

2.2.3 Návrat sovětské moci na jaře 1944

Situace se příliš nezměnila ani po únoru 1944, kdy byla Volyň opět od Němců osvobozena. Do Volkova vstoupila Rudá armáda 18. března 1944.⁵⁸ Ale různé tlupy dál přepadaly místní vesnice, loupily a rabovaly, vypalovaly domy a zabíjely jejich obyvatele. V obci byl sice založen tzv. selsovět – v ruštině obecní rada, národní výbor, ale její možnosti uchránit obyvatele byly minimální. Co je pro nás zajímavější – podle V. Širce se předsedou tohoto úřadu stal Josef Hrudka. Útoky ukrajinských nacionalistů ho ale vážně ohrožovaly, a proto uprchl do sousední Mirohoště.⁵⁹ Byl to náš praděda? Určitě ne, protože – jak opakovaně zmiňujeme – Josefů Hrudků žilo v obci několik. A být starostou obce už v 31 letech? A navíc – necelý měsíc po osvobození už náš pradědeček rukoval k armádě.

Krátce po osvobození nová sovětská vojenská správa vyhlásila mobilizaci, tedy nástup k armádě. Jak již víme, volyňští Češi se díky smlouvám mezi ČSR a SSSR z let

⁵⁶ ŠÍMA, Jindřich. *Hrst vzpomínek na Český Volkov a české osídlení v nejbližších okolních vesnicích a osadách na ukrajinské Volyni*. Lovosice : 2005. s. 41. [online]. [cit. 2013-09-01]. Dostupné na: <<http://www.scvp.eu/downloads/Ji%C5%99%C3%AD%20Panc%C3%AD%C5%99,%20Jind%C5%99ich%20C5%A0%C3%ADma%20Hrst%20vzpom%C3%ADnek%20na%20C4%8Cesk%C3%BD%20Volkov.pdf>>

⁵⁷ HOFMAN, Jiří – ŠIRC, Václav – VACULÍK, Jaroslav. *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji*. Praha : Český svaz bojovníků za svobodu, 2004. ISBN 80-7005-036-5. s. 65n.

⁵⁸ ŠIRC, V. a kol. autorů. *Stopy zaváté časem – Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na Volyni*. Vydala ZO ČSPB v Lipenci. Praha : nakl. Novinář, 1980. s. 97. [online]. [cit. 2013-09-03]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Stopy_zavate_casem.pdf>

⁵⁹ Tamtéž, s. 144.

1941 a 1943 mohli hlásit k československým jednotkám v SSSR. V nedalekém Rovně a dále pak v Jefremově se do války přihlásilo minimálně 11362 mužů a žen, z nichž bylo během 2. světové války skutečně odvedeno minimálně 10526 osob.⁶⁰ To činí téměř ¼ všech volyňských Čechů. Teprve s touto informací lze pochopit, co pro náš zahraniční odboj znamenali – vždyť původní československá jednotka z Buzuluku měla okolo 1000 osob.

Pokud k československé armádě nenarukovali, byli mobilizováni také a jako sovětsí občané narukovali do sovětské Rudé armády.

2.2.4 Odvod do československé armády

Stejně jako tisíce dalších volyňských Čechů se Josef Hrudka stal vojákem 1. československého armádního sboru v SSSR. 13. dubna 1944 se prezentoval u odvodní komise a 20. dubna ho v městě Rovno "vzali za vojáka" k československé armádě. U odvodu podepsal prohlášení: „*Prohlašuji a svým podpisem potvrzuji, že se dobrovolně dávám k dispozici vládě československé v zahraničí a že souhlasím, abych byl zařazen do československé armády, budu-li uznán schopným vojenské služby. Prohlašuji dále, že činnou službu vojenskou u čs. jednotek nastoupím ihned, jakmile budu k tomu vyzván a že nemám žádných výhrad co do místa nebo zvláštního voj. služ. zařazení*“ (viz obr. č. 23: *Prohlášení u odvodu*). Poté byl v hodnosti vojína zařazen do stavu 1. československé samostatné brigády v SSSR k dělostřeleckému pluku 101 / 8. baterii.⁶¹ Z odvodního lístku se dozvíme, že byl tehdy svobodný a hlásil se k římsko-katolickému vyznání, měřil 164 cm a jeho chodidlo měřilo 27 cm.⁶² Z evidenčního listu můžeme ještě doplnit, že potřeboval čepici 56 cm a obouval boty velikosti 6 ½.⁶³

Při psaní jsme jméno Hrudka z Volkova našli několikrát. K nositelům téhož příjmení patří např. Jaroslav Hrudka, podle databáze VÚA-VHA Praha narozený 19. 2. 1923.⁶⁴ V tomto případě šlo o bratrance, protože jako otec je zde uveden další Josef

⁶⁰ HOFMAN, Jiří – ŠIRC, Václav – VACULÍK, Jaroslav. *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji*. Praha : Český svaz bojovníků za svobodu, 2004. ISBN 80-7005-036-5. s. 102.

⁶¹ VHA Bratislava. Fond Osobné spisy vojakov a poddôstojníkov, signatura 1912/Hrudka. *Kmenový list Josefa Hrudky 12046/m*.

⁶² Tamtéž, *Odvodní (prezentační) lístek Josefa Hrudky C – 12046/m*.

⁶³ Tamtéž, *Evidenční list Josefa Hrudky 12046/m*.

⁶⁴ *Detail příslušníka čs. voj. jedn. v zahr. za 2. sv. války – Jaroslav Hrudka*. [online]. [cit. 2013-09-05]. Dostupné na: <<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DetailVojaka.aspx?soldierId=46770>>

Hrudka. Velmi pravděpodobně to byl právě ten Josef Hrudka, který měl pronajatý zmíněný rybník či byl předsedou selsovětu. Ale to je skutečně jen hypotéza, kterou nemůžeme doložit. Další Hrudka byl Eman Hrudka (*1901).⁶⁵ Ten údajně sloužil také u dělostřelců jako praděda, ale bližší informace jsme o něm nenašli.

Snazší to bylo s dalším pradědovým bratrancem Jaroslavem Helebrantem. To, že pradědeček měl tohoto bratrance, nám potvrdila i naše babička.⁶⁶ I on sloužil jako voják.⁶⁷ Podle informace, kterou nám v e-mailu poskytl p. Milan Kopecký, byl Jaroslav Helebrant jako příslušník 2. ženijní roty sborového ženijního praporu 1 těžce zraněn u Dukly dne 9. září 1944. Byl zasažen při přesunu praporu nepřátelskými minomety a evakuován na ošetrovnu 3. brigády.⁶⁸ Stal se z něj invalida.⁶⁹ Možná proto zemřel už v roce 1959 a byl pohřben ve Skupicích (viz obr. č. 24: *Hrob Jaroslava Helebranta ve Skupicích*). Tento Jaroslav Helebrant se po válce nejprve usadil v Lipenci a byl svědkem na pradědečkově svatbě, což zmíníme později. Později se přestěhoval do nedalekých Skupic.

A nerukovali jen muži. Ke Svobodově armádě se hlásilo i mnoho dívek a žen. Mezi nimi jsme našli volkovskou dívku Libuši Hrudkovou.⁷⁰ V databázi Vojenského ústředního archívu v Praze není uvedeno jméno jejího otce, takže můžeme jen těžko zjistit přesnější příbuzenské vztahy⁷¹ (viz obr. č. 25: *Miřička protiletadlového děla Ludmila Hrudková z Volkova - uprostřed*).

V květnu 1944 pradědovi zemřel otec. Sám praděda byl asi hned při odvodu zařazen k IPTAP/ 1. baterie.⁷² Drobná zkratka, kterou před mnoha desetiletími kdosi obyčejnou tužkou poznamenal na pradědův odvodní lístek, nám velmi pomohla. Ruská

⁶⁵ ŠIRC, V. a kol. autorů. *Stopy zaváté časem – Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na Volyni*. Vydala ZO ČSPB v Lipenci. Praha : nakl. Novinář, 1980. s. 115. [online]. [cit. 2013-09-03]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Stopy_zavate_casem.pdf>

⁶⁶ *Ze vzpomínek na pradědu*. Ústní vyprávění mé babičky Heleny Šikové z 28. 9. 2013.

⁶⁷ *Detail příslušníka čs. voj. jedn. v zahr. za 2. sv. války – Jaroslav Helebrant*. [online]. [cit. 2013-09-05]. Dostupné na: <<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DetailVojaka.aspx?soldierId=46763>>

⁶⁸ KOPECKÝ, Milan: *Československý samostatný ženijní prapor 1 (1944-1945)*, MO ČR-AVIS, Praha 2007. ISBN 978-80-7278-431-8

⁶⁹ ŠIRC, V. a kol. autorů. *Stopy zaváté časem – Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na Volyni*. Vydala ZO ČSPB v Lipenci. Praha : nakl. Novinář, 1980. s. 115. [online]. [cit. 2013-09-03]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Stopy_zavate_casem.pdf>

⁷⁰ Tamtéž, s. 120.

⁷¹ *Detail příslušníka čs. voj. jedn. v zahr. za 2. sv. války – Ludmila Hrudková*. [online]. [cit. 2013-09-05]. Dostupné na: <<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DetailVojaka.aspx?soldierId=21471>>

⁷² VHA Bratislava. Fond Osobné spisy vojakov a poddôstojníkov, signatura 1912/Hrudka. *Kmenový list*

zkratka IPTAP označovala Istrebitělno protivotankovyj artileryjskij polk (česky stíhací protitankový dělostřelecký pluk) – cit.: „*Druhý dělostřelecký pluk plnil především funkci protitankové obrany brigád, často se i v česky psaných dokumentech můžeme setkat se zkratkou IPTAP (z ruského Istrebitělno protivotankovyj artileryjskij polk). Jeho organizaci zřejmě inspirovaly sovětské armádní protitankové pluky podle tabulek 08/283 z 10. 4. 1943 – šest baterií po čtyřech kanónech. Československý PT pluk tvořily dva motorizované oddíly. První měl tři a druhý dvě baterie, celkem tedy 20 protitankových (divizních) 76mm kanónů vz. 1942 / ZIS-3. K pluku náležela i jedna náhradní baterie, proto měl teoreticky jako sovětský IPTAP 24 hlavní. Relativně lehké protitankové kanóny o přepravní hmotnosti 1840 kg (bojová hmotnost 1150 kg), často používané i jako klasické polní dělostřelectvo, zpravidla přemísťovaly kromě Studebakerů také americké terénní 0,75 tunové automobily Dodge WC-51/52.*“⁷³

Jak tato technika vypadala, lze vidět v přílohách - viz obr. č. 26: 76,2mm divizní kanón vz. 42, obr. č. 27: Dodge WC-51/52 a obr. č. 28: Americký nákladní automobil Studebaker US6/U2_4.

Z uvedených vojenských termínů vyplývá, že Josef Hrudka sloužil u 1. československého armádního sboru v SSSR / 1. čs. samostatné brigády / dělostřeleckého pluku 2 / I. oddílu / 1. baterie. Měl tedy na starosti spolu s dalšími příslušníky této jednotky především obranu svých kamarádů před útoky nepřátelských tanků a na rukáv své uniformy si upevnil označení své jednotky (viz obr. č. 29: *Rukávové označení IPTAPu*).

2.2.5 Výcvik

Po odvodu museli z pradědy udělat vojáka. Na vojně jsme nebyli, takže musíme věřit těm, kteří nám tvrdí, že se učil pochodovat a vojensky zdravit a že se musel naučit zacházet s nějakou puškou, kterou nosil pořád u sebe. Také musel vědět, jak se nasazuje plynová maska. Hlavně se musel naučit vše, co potřeboval k obsluze kanónu. Tady šlo o nácvik souhry celé obsluhy, aby všechny činnosti probíhaly co nejrychleji a nejpřesněji. Díky fotografiím, které zhotovil Jan Machala v průběhu akce Klubu

Josefa Hrudky I2046/m.

⁷³ KOPECKÝ, Milan. Dělostřelci a tankisté 1. československého armádního sboru u Jasla (18. prosinec 1944 -19. leden 1945). In: *Historie a vojenství*. 2005, roč. 54, č. 1, s. 51–59. [online]. [cit. 2013-08-30]. Dostupné na: <<http://www.volny.cz/ipro/stripky/clanky/jaslo.htm>>

vojenské historie "Hraničářský prapor 19", jsme si mohli udělat představu o službě u kanónu.⁷⁴ Pradědeček musel umět pomáhat při obsluze, čištění a údržbě zbraně (viz obr. č. 30: *Spolupráce obsluhy kanónu 76,2 mm* – praděda by se v boji nacházel někde u truhlíku s náboji nebo se pohyboval u rydel v zadní části nůžkové lafety). A ještě se musel umět starat o svou tzv. osobní zbraň – pušku nebo samopal.

Nástup nových odvedenců na jaře 1944 významně ovlivnil velikost a organizaci československých jednotek v SSSR. Právě v dubnu 1944 procházela 1. brigáda díky přílivu volyňských Čechů reorganizací a z dosavadních dělostřeleckých oddílů se stala vyšší tělesa, tedy pluky (každý pluk má dva či více oddílů). Přesně 18. dubna 1944 vznikl na základě II. oddílu dělostřelecký pluk 2. Náš praděda zůstal u jednotky, ke které byl zařazen, pouze se změnil její název. Jako nováček se základním vzděláním byl nejspíše cvičen do funkce pomocníka.⁷⁵

Po následující měsíce války tedy obsluhoval 76mm dělo, které bylo určeno hlavně pro boj s tanky.⁷⁶ Jen pro úplně základní představu – obsluhoval zbraň, která v boji sama o sobě vážila přes 1200 kg, při přepravě byla ještě těžší – její hmotnost byla asi 1800 kg.⁷⁷ V evidenčním listu je poznamenáno, že byl vycvičen i k obsluze 85mm děla a 122mm houfnice.⁷⁸ V případě prvního děla jde jen velmi obtížně určit, jak tento záznam vznikl. Tuto ráži používaly sovětské tanky T-34/85 nebo sovětské protiletadlové kanóny. Ani u jedné z uvedených možností praděda nesloužil. Že by se po válce zúčastnil nějakého cvičení, kde by se s touto zbraní seznámil? Tuto hypotézu však nepotvrzuje žádný z pramenů, který mám k dispozici.

V případě sovětské 122mm houfnice je situace zdánlivě snazší, protože v rámci 1. čs. armádního sboru jí byly vyzbrojeny děl. pluky 1, 3 a 5. Tato zbraň s označením vz. 1938 / M-30 (viz obr. č. 31: *Sovětská 122mm houfnice vz. 1938*) potřebovala

⁷⁴ MACHALA, Jan. *Holešov – Rymice, duben 2013*. [online]. © 2013. [edit 2013-04-13]. [cit. 2013-10-04]. Dostupné na: <<http://www.fronta.cz/fotogalerie/holesov-rymice-duben-2013>>

⁷⁵ KOPECKÝ, Milan. *Josef Hrudka*. [online]. e-mail 2013-10-03 22:20. [cit. 2013-10-04]. Osobní e-mailová komunikace.

⁷⁶ ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumír. *Za svobodu Československa. Svoboda se zrodila v boji. Kapitoly z dějin čs. vojenské jednotky v SSSR za druhé světové války*. Díl 3. Praha : Naše vojsko, 1960. ISBN neuved. s. 197.

⁷⁷ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Sov. – 76mm divizní kanón vz. 1942 (ZIS-3)*. [online]. © 2013. [cit. 2013-09-06]. Dostupné na: <<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/10587>>

⁷⁸ VHA Bratislava. Fond Osobné spisy vojakov a poddůstojníkov, signatura 1912/Hrudka. *Evidenční list Josefa Hrudky*.

k obsluze již 8 vojáků, neboť vážila v boji 2450 kg, při přepravě pak celkem 3100 kg.⁷⁹ Zůstává však otázkou, kdy k podobnému zacvičení došlo, neboť praděda u svého děla sloužil určitě až konce války.⁸⁰ Pokud by tedy v dubnu či květnu 1945 k nějakému přeškolení došlo, musel by být přemístěn v rámci brigády k jinému oddílu, jenž těmito zbraněmi disponoval. Ale žádný takový záznam jsme nenašli.

Jak jsme tedy již zmínili, pradědečka zařadili do výcviku k 8. baterii. Ta vznikla 15. dubna 1944 a velel jí podporučík pěchoty Ladislav Fišman. Do funkce náčelníka štábu vznikajícího IPTAPu byl určen poručík Jaroslav Perný, volyňský Čech z Kvasilova. Ten bude po válce mít na starost demobilizované volyňské vojáky a spolu s dalšími obyvateli Kvasilova se usadí ve vesnici Liběšice u Žatce. Ještě doplníme, že baterie měla k výcviku tři 76mm děla a 4 nákladní Studebakery.⁸¹

Od samého počátku se vojáci připravovali i na své speciální odbornosti. Někteří se učili zacházet s děly, jiní – např. budoucí telefonisté a radisté se cvičili, jak udržovat spojení. Ti, kteří byli vybráni do funkcí nižších velitelů, se museli učit řešit situace, které je budou ve válce očekávat.⁸²

Současně se celá jednotka, kterou tvořilo 5 důstojníků a okolo 294 řadových příslušníků mužstva, přesouvala na jih směrem k ukrajinskému městu Černovice (téměř k dnešním rumunsko-ukrajinským hranicím), kde probíhala hlavní část výcviku. Nejprve se 29. dubna 1944 pluk přesunul do Boratína.⁸³ Odtud se přemístil do obce Kyverce a 2. května po 19. hodině byl naložen do vlaku. V 00:45 hod. se vydal na čtyřdenní cestu. Velitelem vlakového přesunu – ešelonu – byl kapitán pěchoty Ctirad Šindelka.⁸⁴ Byl současně i velitelem 2. dělostřeleckého pluku.⁸⁵ V zahraničním odboji působil od počátku války, neboť po příchodu okupantů v roce 1939 ilegálně odešel do Polska, kde vstoupil do čs. legionu pod velením pplk. L. Svobody. V Krakově byl 25. 8.

⁷⁹ KOPECKÝ, Milan. *Československý sborový dělostřelecký pluk 5*. Praha : MO ČR / Odbor komunikace a propagace, 2012. ISBN 978-80-7278-581-0. s. 207.

⁸⁰ KOPECKÝ, Milan. *Josef Hrudka*. [online]. e-mail 2013-10-03 22:20. [cit. 2013-10-04]. Osobní e-mailová komunikace.

⁸¹ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP. Válečný deník (18. 4. 1944 – 2. 9. 1944). Inv. č. 17, sign. 5/1, zápis z 15. IV. 1944

⁸² VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP. Válečný deník (18. 4. 1944 – 2. 9. 1944). Inv. č. 17, sign. 5/1, zápisy z 25. – 28. IV. 1944

⁸³ Tamtéž, zápis z 29. IV. 1944

⁸⁴ Tamtéž, zápis z 2. V. 1944

⁸⁵ KOPECKÝ, Milan. *Ctirad Šindelka*. [online]. e-mail 2014-01-04 17:19. [cit. 2014-01-04]. Osobní e-mailová komunikace.

1939 odveden k československé zahraniční armádě. Po porážce Polska byl internován v SSSR. V létě 1940 byl odeslán do Palestiny k 11. čs. pěšímu pluku – Východnímu, se kterým se účastnil obrany přístavu Tobruk. V létě 1943 se vrátil do SSSR k 1. čs. brigádě. Po těžké automobilové havárii 2. března 1945 byl až do konce války hospitalizován v nemocnici. V té době velel 5. pěšímu praporu 3. brigády. S dělostřelci byl do ledna 1945, ještě bojoval u Jasla. U děl. pluku 2 jej vystřídal štábní kpt. dělostřelectva Václav Šajner. Po válce a absolvování vysoké školy v Praze vystřídal Ctírad Šindelka několik velitelských míst. V září 1949 emigroval do Austrálie, kde zemřel.⁸⁶

6. května vlak dorazil do stanice Kamenec Podolský, kde byl praděda i s celým pluk vyložen z vlaku a během noci dorazil do 80 km vzdálených Černovic.⁸⁷ Tady byli vojáci ubytováni na předměstí a začali vojenský výcvik. V okolí Černovic, např. v jejich místní části Sadaguře, byl rozmístěn celý 1. československý armádní sbor. Jednotky 1. brigády se nacházely v prostoru asi 5 km severně od obce Sňatyn.⁸⁸ Další přesun IPTAPu se zdržel kvůli nedostatku pohonných hmot, takže do cíle – vesnice Potočky u Sňatynu – dorazil praděda nejspíše až 11. května 1944.⁸⁹ Z deníku se nedá určit, zda vojáci bydleli někde ve vesnici nebo se v její blízkosti nacházely nějaké vojenské ubikace.

Tady probíhal základní výcvik až do 20. května. To už IPTAP tvořilo 11 důstojníků a 315 řadových příslušníků mužstva. Brzy ráno 21. května se celý pluk přesunul na jižní okraj lesa ležící východně od vesnice a vojáci se učili budovat zákopy a tzv. zemljanky.⁹⁰ To probíhalo celý týden a 28. května proběhla slavnostní vojenská přísaha a přehlídka před velitelem armádního sboru. Nikdo ještě netušil, že za necelé 4 měsíce bude Jan Kratochvíl na Dukle ze své funkce odvolán sovětským generálem I. S. Koněvem – a důvody odvolání jsou dodnes předmětem diskusí.⁹¹

⁸⁶ Ctírad Šindelka. In: Encyklopedie dějin města Brna. [online]. © 2012. [edit. 2012-11-24]. [cit. 2014-01-04]. Dostupné na: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=5227>

⁸⁷ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP. Válečný deník (18. 4. 1944 – 2. 9. 1944). Inv. č. 17, sign. 5/1, zápis z 6. V. 1944

⁸⁸ Kol. autorů. *Vojenské dějiny Československa. IV. díl. 1939 - 1945.* Praha : Naše vojsko, 1988. ISBN neved. S. 369.

⁸⁹ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP. Válečný deník (18. 4. 1944 – 2. 9. 1944). Inv. č. 17, sign. 5/1, zápis z 11. V. 1944

⁹⁰ Tamtéž, sign. 5/1, zápis z 21. V. 1944

⁹¹ MACHALA, Jan. *Velitel 1. čsl. samostatného praporu v SSSR.* [online]. © 2007. [edit. 2007-05-20].

Po přísaze výcvik pokračoval a 5. června se IPTAP přemístil k vesnici Zálučí, kde si vojáci od 6:00 do 19:00 zkoušeli střelbu s tzv. ostrým střelivem.⁹²

Po návratu do Potoček dál nacvičovali své dovednosti – deník IPTAPu denně stereotypně opakuje zápis: „*Výcvik v bateriích podle rozvrhu výcviku.*“ Občas je zápis zpestřen poznámkou, jako je např. 12. června: „*Obnovení maskování zemljanek.*“

Už 21. června 1944 si praděda u Zálučí podruhé vyzkoušel, jak vypadá ostrá střelba z kanónu. Cvičila se přímá i nepřímá střelba a střelby trvaly dva dny. Pluk potkávaly i různé mimořádné události – před návratem do ubytovacího prostoru u Potoček zběhl jeden z vojáků IPTAPu – Št. Kalinčík.⁹³ O týden později – 30. června – se při autonehodě zabil voják B. Kozlík. Stalo se to týden před jeho 21. narozeninami. Pocházel z Českého Kupučova a v armádě byl dva měsíce.⁹⁴

Dne 6. července byly do jednotky zařazeny dvě ženy – rotná Marie Pišlová a četařka Jiřina Švermová. Osudy každé z nich by byly tématem další práce. Už jejich vojenské hodnosti naznačují, že byly u armády delší dobu. Marie Pišlová (viz obr. 32: *Fotografie Marie Pišlové*) pocházela z Volyně – z Malé Zubovštiny a k východní armádě narukovala celá rodina (otec, matka i její sestra) už v létě 1942 v Buzuluku.⁹⁵ V bojích u Sokolova, kde sloužila jako zdravotnice a spojařka, byla zraněna, ale po vyléčení se vrátila do služby a byla po nějakou dobu zařazena právě k IPTAPu.⁹⁶

Jiřina Švermová (viz obr. 33: *Fotografie Jiřiny Švermové*) byla dcerou významného funkcionáře KSČ Jana Švermy. Celá rodina odešla po Mnichovu do SSSR.⁹⁷ Do armády vstoupila v létě 1943 a absolvovala výcvik spojaře-radisty. Po vzniku sboru byla spolu s Marií Pišlovou zařazena do kursu pro spojovací poddůstojníky. Po jeho absolvování byly obě ženy přiděleny k II. protitankovému dělostřeleckému oddílu jako pomocnice spojovacího důstojníka. Současně se jako

[cit. 2013-12-30]. Dostupné na: <<http://www.fronta.cz/dotaz/1-ceskoslovensky-prapor-sssr-velitel>>

⁹² VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP. Válečný deník (18. 4. 1944 – 2. 9. 1944). Inv. č. 17, sign. 5/1, zápis z 5. VI. 1944

⁹³ Tamtéž, zápis z 23. VI. 1944

⁹⁴ *Detail příslušníka čs. voj. jedn. v zahr. za 2. sv. války – Bohuslav Kozlík.* [online]. [cit. 2013-12-30]. Dostupné na: <<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DetailVojaka.aspx?soldierId=89034>>

⁹⁵ *Detail příslušníka čs. voj. jedn. v zahr. za 2. sv. války – Marie Pišlová.* [online]. [cit. 2013-12-30]. Dostupné na: <<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DetailVojaka.aspx?soldierId=1530>>

⁹⁶ ŠILHÁN, Vladimír. *Plukovnice Marie Pišlová-Kvapilová.* [online]. [cit. 2013-12-30]. Dostupné na: <<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/p/120135#120135>>

⁹⁷ Kapitán v. v. Jiřina Kopoldová, roz. Švermová (1923 – 2009). In: *Post bellum.* © 2013. [online]. [cit. 2013-12-30]. Dostupné na: <<http://postbellum.cz/witness.aspx?itemID=1123&lang=1>>

instruktorky zúčastnily výcviku nově příchozích děvčat z české Volyně pro jejich zařazení jako spojařek-telefonistek i radistek.⁹⁸

Pradědův výcvik dál probíhal podle stanoveného programu, jen občas byl doplněn nějakou další aktivitou – třeba 8. července měli vojáci odpoledne koupání, 9. července v 18:30 IPTAP navštívil tehdejší československý velvyslanec v SSSR Zdeněk Fierlinger.⁹⁹ Nu a 23. července dorazila k dělostřelcům kontrola z nadřízené jednotky. Kontroloval se i válečný deník, kde se dochoval následující zápis – cit.: „*Na 1. listě válečného deníku uveďte jméno důstoj.(níka – dopl. aut.), jenž provádí zápisy. Zápisy ve vál. deníku podepisuje denně náč.(elník)št.(ábu).* Inu – válka je válka, ale pořádek musí být... Od té chvíle poručík Perný pečlivě podepisuje každý zápis v deníku pluku.

Koncem července se výcvik blížil ke svému závěru. 27. 7. si baterie vyzkoušely výjezd z ubytovacího prostoru a o den později byla pradědečkova 2. baterie přidělena k tzv. S.P.O. – smíšenému předzvědnému oddílu jako záloha proti útočné vozbě – tedy proti tankům. V 17 hodin 2. baterie opustila Potočky, zbylí vojáci ještě pokračovali ve výcviku a 29. 7. se IPTAP připravil k odjezdu. Odpoledne ještě proběhla akademie – zřejmě nějaký teoretický výcvik – a následující den odjel z Potoček celý pluk.¹⁰⁰

2.2.6 Cesta na frontu

Výcvik skončil, nováčci se začali přesouvat blíže k frontě. Jak vyplývá z deníku pluku i z deníku 1. baterie, 31. července 1944 se jednotka přesunula z vesnice Potoček do obce Oleša (obě obce dnes spadají pod ukrajinský okres Ivano-Frankivsk). Volno, které vojáci po přesunu měli, bylo využito na čištění výstroje, zbraní a dalšího materiálu.¹⁰¹

Dělostřelci se často přesunovali v noci, takže přes den měli různé přednášky nebo filmové představení. Hned 1. srpna 1944 tak praděda mohl zhlédnout film „Boj za

⁹⁸ Švermová (Kopoldová) Jiřina. In: *Československé ženy bojující v zahraničních vojenských jednotkách za II. světové války*. © 2008. [online]. [cit. 2013-12-30]. Dostupné na: <<http://www.zeny-bojujici.cz/medailonky/74>>

⁹⁹ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP. Válečný deník (18. 4. 1944 – 2. 9. 1944). Inv. č. 17, sign. 5/1, zápis z 9. VII. 1944

¹⁰⁰ Tamtéž, zápis z 30. VII. 1944

¹⁰¹ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 31. VII. 1944

Ukrajinu“.¹⁰²

Jednotka zvaná baterie, u níž praděda sloužil, nebyla velká – tvořilo ji něco okolo 56 vojáků. Jejich počet kolísal – občas byli někteří řidiči s auty posláni pro zásoby, náboje, někteří vojáci byli v nemocnici, v příštích měsících z nich mnozí padli či byli raněni, a proto se v deníku vedle tzv. kmenového stavu (tj. počtu evidovaných příslušníků pluku) objevuje i termín stav živených (tj. skutečný počet). Kromě vojáků volyňských bylo v jednotce i několik vojáků z Rudé armády – působili zde jako instruktoři nebo řidiči, protože sbor měl naprostý nedostatek vlastních řidičů.

V následující srpnové dny se celá baterie pozvolna přesunovala na západ. Denně vojáci zvládali na silnicích asi 50km trasy a 1. srpna dosáhla vesnice Uhorniki (asi 5 km východně od Ivano-Frankivska), kde volno vojákům vyplnily pořadový výcvik s puškami a poté prohlídka jednotky s naloženými auty (v deníku se pravidelně objevuje termín převzatý z ruštiny – automašinami).¹⁰³ Na tomto detailu je dobře vidět, že se na Volyni český jazyk zakonzervoval v podobě ze 70. let 19. století a moderní termíny pak byly často přejímány z ruštiny. I během přesunu se stále ještě cvičilo – např. 3. srpna se vojáci učili házet těžký protitankový granát či střílet z protitankové pušky.¹⁰⁴

Dne 4. srpna praděda dorazil do vesnice Verchnja. On a jeho kamarádi z 1. baterie spali ve vesnici, zatímco vojáci od 4. a 5. baterie přímo u kanónů v palpostech. Tady se právě vojínu Mileckému z 5. baterie podařilo zajmout dva Němce, kteří se ještě skrývali v blízkém lesíku.¹⁰⁵ Další den se praděda dostal do vesnice Maškovci.

Podobně vypadaly i další pradědovy srpnové dny. Při přesunu 7. srpna 1944 došlo kdesi u obce Burštyn (před Lvovem) k závadě na tažném autu Dodge, kvůli které bylo vozidlo nakonec vyřazeno ze stavu.¹⁰⁶ Přesto už druhý den se našel čas na koupání v řece – není jasné, zda šlo o koupání jako zábavu nebo o hygienu – ale nejspíše o oboje. Poté byli z baterie vybráni vojáci, kteří se zúčastnili volejbalového zápasu, a

¹⁰² VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 1. VIII. 1944

¹⁰³ Tamtéž, zápis z 3. VIII. 1944

¹⁰⁴ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP. Válečný deník (18. 4. 1944 – 2. 9. 1944). Inv. č. 17, sign. 5/1, zápis z 3. VIII. 1944

¹⁰⁵ Tamtéž, zápis z 4. VIII. 1944

¹⁰⁶ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 7. VIII. 1944

zbytek vojáků nastoupil jako diváci.¹⁰⁷ Podobně vypadal program dalšího dne – koupání, pěvecké vystoupení a také výchovné přednášky na téma „Učíme se pohrdat smrtí“ a „Hrdinství Rudé armády a pracujícího lidu Sovětského svazu“.¹⁰⁸ Bohužel nevíme, zda praděda byl hráč, zpěvák či jen divák. Ve dnech 12. a 13. srpna se opět vojáci mohli vykoupat a také došlo na lékařskou prohlídku.¹⁰⁹

Asi 15. srpna 1944 (deník pluku uvádí 17. srpna) se konaly další dvě osvětové přednášky – první pod názvem „Poměr Sovětského svazu k spojeneckým státům a poměr Anglie k Itálii“ a poté druhá s názvem „Ukrutnosti nepřítele v okupovaných zemích“. Pod dojmem z druhé se do deníku dostala následující poznámka (úryvky z deníku ponecháváme v původní podobě): „*Až vstoupíme do boje s nepřítelem, nesmíme zapomenout a i na ti oběti které byli zavražděné hitlerovskými vetřelci zabytím československých občan v Lublině. Učme se nenávidět nepřítele a nemilosrdně mstit za všechny jimi spáchané zločiny.*“¹¹⁰

Jazyk úryvku z válečného deníku je sice poznamenán životem pisatele na Volyni, ale především dokládá, že nadále trval pocit sounáležitosti volyňských Čechů s Československem.

Ale 18. srpna 1944 praděda opět pocítil blízkost války. V noci se baterie přesunovala do vesnice Bojeviči u Lvova. Asi 15 km před Lvovem jel Fedor Bilak, řidič jednoho z aut, příliš rychle. Na cestě před sebou spatřil nějaká zahrabaná prkna, kterým se snažil vyhnout. Automobil se dostal na okraj cesty, kde se nacházelo minové pole. Jedna z min pod autem vybuchla. Na místě byli těžce zraněni 3 vojáci. Všichni – i lehce zraněný řidič – byli přepraveni do nemocnice ve Lvově.¹¹¹ Na následky zranění 25. srpna zemřel svobodník Nikolaj (Mikuláš) Cubera (kmen. č. 3.272/M, nar. 23. 11. 1910), který byl ve východní armádě už od léta 1943. Je pohřben v ukrajinské obci Stanislawów na městském hřbitově.¹¹² Těžké zranění utrpěl ještě četař Molnár, který

¹⁰⁷ Tamtéž, zápis z 8. VIII. 1944

¹⁰⁸ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 9. VIII. 1944

¹⁰⁹ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP. Válečný deník (18. 4. 1944 – 2. 9. 1944). Inv. č. 17, sign. 5/1, zápisy z 12. a 13. VIII. 1944

¹¹⁰ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 15. VIII. 1944

¹¹¹ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP. Válečný deník (18. 4. 1944 – 2. 9. 1944). Inv. č. 17, sign. 5/1, zápis z 18. VIII. 1944

¹¹² *Detail příslušníka čs. voj. jedn. v zahr. za 2. sv. války – Mikuláš Cubera.* [online]. [cit. 2013-10-07].

zraněním v nemocnici také podlehl. Toho se nám v databázi VÚA-VHA Praha – padlí ve 2. svět. válce – nepodařilo dohledat. Zranění utrpěli ještě vojín Andrej Mrjana (kmen. č. 4.157/M) a také vojín Avram Popovič (také se ho nám nepodařilo v databázi dohledat a jeho jméno není uvedeno u této mimořádné události ani v deníku pluku.) Různé pohmožděniny utrpělo ještě dalších pět vojáků. Zápis v deníku je doplněn i informací, že v průběhu události se ztratil nový samopal, torba, 2 pláště, 3 pláštěnky a 1 ručník. Věci nebyly nalezeny.¹¹³

Poslední srpnový týden se baterie dál zvolna přesunovala na západ. Na jednotlivých zastávkách si vojáci dál procvičovali kopání okopů pro svá děla (tzv. palposty). Dopoledne 21. srpna opustila vesnici Bojeviči (asi 90 km západně od Lvova) a přemístila se na jih do asi 20 km vzdálené obce Sanočany. V tyto dny – 24. srpna – byl například potrestán příslušník baterie vojín Nikolaj Veiss, neboť na štáb pluku poskytl nesprávné informace o svém veliteli (že by pomluvy?) a navíc kamarádům u baterie prodával různé věci za spekuláční ceny.¹¹⁴

Mnohem důležitější událost přinesl 30. srpen 1944, neboť tehdy se k vojákům baterie dostaly zprávy o povstání na Slovensku.¹¹⁵ Toto povstání jim v následujících dnech zásadně změnilo život.

2.2.7 Přes Duklu

29. 8. 1944 předčasně vypuklo Slovenské národní povstání (SNP) a českoslovenští vojáci byli spolu se sovětskými nasazeni do karpatsko-dukelské operace, kdy měli zhruba během týdne proniknout přes Dukelský průsmyk z Polska na východní Slovensko. Asi by se to povedlo, kdyby na Dukle zůstala slovenská armáda. U ní se předpokládalo, že naše a sovětské vojáky pustí přes hranice. Jenže Němci byli rychlejší. Slovenskou armádu na hranicích regulérně zajali a ty části, které se nechtěly vzdát, Němci zatlačili na střední Slovensko nebo do okolních karpatských hor. Na přístupech ke státní hranici si německá armáda začala chystat svou vlastní obranu.

Téma bojů na Dukle bylo zpracováno mnohokrát. Hodnocení jejího průběhu se opět hodně liší podle období, kdy konkrétní text vznikl. Ať už ale hodnotíme její

Dostupné na: <<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DetailOsoby.aspx?soldierId=3933>>

¹¹³ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 18. VIII. 1944

¹¹⁴ Tamtéž, zápis z 24. VIII. 1944

úspěšnost jakkoliv, muselo se jednat o strašlivé dny. Během nich zahynuly tisíce vojáků. Pro mnohé z nich to bylo první a poslední setkání s válkou. Mnozí z nich byli v našem věku (viz příloha č. 34: *Devatenáctiletý Sláva Vegricht, padlý z Dukly – náhrobek z hřbitova Pšov u Podbořan*). Mnozí z nich zahynuli již první den, aniž stihli vystřelit. Takovým případem byla smrt desítek československých vojáků u polské Wrocanky a Machnówki 9. září 1944 (viz obr. č. 35: *Pamětní deska československým vojákům u Machnówki*). Netušili, že noc přečkali v prostoru, který mají Němci dokonale zaměřený. Když se ráno při snídani zvedla mlha, začali z okolních kopců Němci střílet.¹¹⁶ Propukla panika. U této polské vesnice zahynulo nebo bylo zraněno během několika hodin 611 Čechoslováků. Jednalo o největší masakr československých vojáků během jediného dne v bitvě druhé světové války. Náčelník štábu 2. pěšího praporu generálmajor v. v. Oldřich Kvapil pro Paměť národa vzpomínal, že byl donucen začít střílet do vlastních vojáků, aby zastavil paniku a zběsilý útěk.¹¹⁷

Pradědečka čekaly dlouhé boje v podzimních deštích Karpat. Jak z jeho kmenového listu vyplývá, na Dukle bojoval. Ještě 31. srpna se nacházel poblíž ukrajinské vesnice Sanočany (Sanoczany). Dopoledne se obsluhy děl učily střílet na DOTy a DZOTy (různé typy bunkrů). Odpoledne se vykoupal v bani (ruské sauně), kde byli vojáci i dezinfikováni. V noci začal přesun do vesnice Vojutiče (Voyutichi) po cestě přes obec Rakovo (Sambirský okres ve Lvovské oblasti na Ukrajině). Rotmistr Vasil Hluško cestou ztratil jednu botu, 12 vojáků se vezlo na autech, dalších 36 pochodovalo.¹¹⁸ Ke kterým z nich asi praděda patřil? Věříme, že se určitě střídali.

Ráno 4. září baterie opustila Vojutiče, během dne překročila blízkou polsko-ukrajinskou hranici a dorazila do polské vesnice, jejíž jméno deník nezaznamenal (vzhledem k nevelkému množství cest to nejspíše byla vesnice Krościenko). Následující den se vojáci dostali do blízkosti polské osady Stodolino.¹¹⁹ Tato osada se nachází asi

¹¹⁵ Tamtéž, zápis z 30. VIII. 1944

¹¹⁶ Snídali, zvedla se mlha a začala jatka. In: *Paměť národa. Post bellum – lidé, co se ptají*. Praha : Český rozhlas. [online]. © 2013. [cit. 2013-09-05]. Dostupné na: <<http://www.mistapametinaroda.cz/article.php?id=22>>

¹¹⁷ Použil jsem zbraň proti vlastním mužům. In: *Paměť národa. Post bellum – lidé, co se ptají*. Praha : Český rozhlas. [online]. © 2013. [cit. 2013-09-05]. Dostupné na: <<http://www.mistapametinaroda.cz/article.php?id=23>>

¹¹⁸ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 31. VIII. 1944

¹¹⁹ Tamtéž, zápis z 5. IX. 1944

25 km severně od Krosna, tedy již na cestě směrem k městečku Dukla a stejnojmennému průsmyku. Tady už vojáci nocovali v lese. V pátek 8. září ve 2:30 ráno dostali vojáci příkaz, aby se přesunuli až do přední linie. V 7:25 hod. zahájili dělostřelci střelbu – tzv. dělostřeleckou přípravu, aby usnadnili pěchotě její útok.¹²⁰ Baterie byla opět určena k podpoře S.P.O. roty.¹²¹ V deníku je týž den poznamenáno, že vojáci dostali na další 4 dny „suché produkty“ – tedy suché potraviny, ze kterých jim měla vařit kuchyně zmíněné roty.¹²² Další jednotky dělostřeleckého pluku 2, k němuž baterie patřila, týž den v 6:40 ráno u polského města Krosno přes dvě hodiny střílely na předem určené cíle, aby pěšáci měli šanci proniknout do německých zákopů.¹²³

V dalších dnech deník zachycuje a postup směrem k městečku Dukla. Některá místa se mi nepodařilo lokalizovat – např. městečko Jeglovec, kde při postupu došlo 9. září k poškození jednoho z děl. Navíc jeden tažný Studebaker zapadl i s dělem do příkopu a až před úsvitem ve 4 hodiny ráno ho vytáhl okolo projíždějící sovětský tank.

První den bitvy byl podle historiků úspěšný, ale už druhý den bylo vše jinak. Jak jsme již psali, 9. září bylo tragické. Německá střelba zabíjela nejen pěšáky, ale po nějaké době zasáhla i československé dělostřelce, kteří se často nacházeli v otevřeném terénu. Němečtí pozorovatelé je dokonale viděli. Pradědova baterie na tom byla podle deníku trochu lépe, neboť ten den došlo pouze k nehodě Studebakeru. Následující den praděda a jeho kamarádi museli jako podpora S.P.O. roty odrazit nepřátelský protiútok. Tato akce se naštěstí obešla bez vlastních ztrát.¹²⁴

Přesuny se odehrávaly především v noci, aby se snížilo riziko, že je Němci spatří. Přibývali ale ranění.¹²⁵ V deníku 1. baterie chybí detailní popis cesty, podle mapy

¹²⁰ ANDREJS, J. – ŠIFA, J. Peklo Dukly. In: *Věrná stráž*. Roč. IV., č. 37-38. 1.10.1949. s. 5-8. [online]. [cit. 2013-10-08]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_04/VS_04_37-38.pdf>

¹²¹ Podle vysvětlení p. M. Kopeckého: S.P.O. rota – smíšený předzvědný oddíl v síle roty. Na začátku dukelské operace se jednalo o malou motorizovanou jednotku s obrněnými transportéry a nákladními automobily. V průběhu bojů utrpěl oddíl ztráty, takže byl reorganizován a zřejmě proto mohl být nazýván i S.P.O. rotou. [online]. e-mail 2013-10-08 19:46. [cit. 2013-10-14]. Osobní e-mailová komunikace s Milanem Kopeckým.

¹²² VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 8. IX. 1944

¹²³ ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumír. *Za svobodu Československa. Svoboda se zrodila v boji. Kapitoly z dějin čs. vojenské jednotky v SSSR za druhé světové války*. Díl 3. Praha : Naše vojsko, 1960. ISBN neuv. s. 202.

¹²⁴ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 10. IX. 1944

¹²⁵ Tamtéž, zápis z 9. IX. 1944

jsme odhadli, že baterie postupovala západně od hlavní silnice z Krosna do Dukly, jelikož 11. září se baterie dostala k vesnici Teodorówka.¹²⁶ Kdo mohl vědět, že o nevysoký kopec – kótu 534 – poblíž vesnice, z něhož byl poměrně dobrý rozhled, se bude přes 10 dní krvavě bojovat – cit.: "534, vrch, který se stal sázkou zápasu. Kopec, který nutně musilo mít dělostřelectvo 1. čs. sboru. Nejvhodnější místo pro pozorovatele. Pahorek, který právě proto umíněně chtějí mít i Němci."¹²⁷ Kdo mohl tušit, že kopec mnohdy během dne pětkrát změní majitele, že bude poset mrtvými těly vojáků obou armád?

12. září praděda opět podporoval útočící pěchotu. V boji bylo poškozeno jedno dělo, těžce zraněn desátník Vasil Korola a lehce zraněn další z vojáků – svobodník Alexander Hajevič.¹²⁸ Ten měl tehdy štěstí – 18. dubna 1945 však padl v bojích o slovenské Vrútky, kde je i pohřben.¹²⁹

Úplný laik by se mohl domnívat, že praděda byl u kanónu v poměrném bezpečí. Nepřítele přece zblízka viděl jen občas, takže byl méně ohrožen. Pro většinu událostí, které zde zachycujeme, je potřeba si uvědomit: i když pradědův kanón dostřelil až 13 km, na tak velkou vzdálenost střílel jen výjimečně. Většinou se střelba vedla na přímo viditelné cíle.¹³⁰ V deníku jsou zachyceny i případy tzv. nepřímé střelby, kdy se střílelo za kopec, les apod. Ale vždy platilo: pokud praděda dostřelil k nepříteli, pak to samé dokázala i druhá strana. Někdy mohl být pradědův kanón ostřelován s přímým úmyslem jej zničit. Jindy mohl být cílem náhodné, tzv. rušivé nepřátelské střelby, která zasahovala místa, o nichž Němci předpokládali, že tam mohou být naši vojáci. Ale po všechny další měsíce války bude platit, že praděda může být kdykoliv zraněn či zabit.

Další dny byla situace stejně špatná. Bylo jasné, že přes hory se na Slovensko dostanou až po dlouhém a krutém boji. Podzimní deště, husté mlhy, horský terén. Těžké náboje (jeden granát do pradědova děla vážil okolo 6 kg) se nosily ze skladů k dělům

¹²⁶ Tamtéž, zápis z 9. IX. 1944

¹²⁷ ANDREJS, J. – ŠIFA, J. Peklo Dukly. In: *Věrná stráž*. Roč. IV., č. 37-38. 1. 10. 1949. s. 5-8. [online]. [cit. 2013-10-08]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_04/VS_04_37-38.pdf>

¹²⁸ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z . IX. 1944

¹²⁹ *Detail příslušníka čs. voj. jedn. v zahr. za 2. sv. války – Hajevič Alexandr (kmen. č. 3.193/M)*. [online]. [cit. 2013-10-08]. Dostupné na: <<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DetailVojaka.aspx?soldierId=3446>>

¹³⁰ Přímou střelbu vede 76mm kanón na vzdálenost 1-2 km, více ne. Někdy jde pouze o stovky metrů. E-mail 2014-02-01 23:38. [cit. 2014-02-02]. Osobní e-mailová komunikace s p. M. Kopeckým.

v rukách celé kilometry. Pro tažná auta začal docházet benzín. Baterie odrážela německé útoky a v jejích řadách přibývaly ztráty. Padli další dva vojáci, byla poškozena další auta. Na druhou stranu – k baterii dorazili noví vojáci. Došlo i vzájemné inzultaci mezi našimi vojáky – rotný Karel Krejčí nechal děla střílet tak, že granáty létaly těsně nad pozorovatelnou sousední české jednotky. Za to dostal facku od blíže nejmenovaného důstojníka, který na té pozorovatelně byl.¹³¹

I z jednotvárných zápisů v deníku baterie je znát, že postup k československým hranicím se nedařil. Praděda byl ohrožován německou dělostřeleckou a minometnou střelbou – někdy silnou, někdy slabší. Ve středu 20. září padli další vojáci z pradědovy jednotky, která měla za úkol od 14 hodin podporovat útok pěchoty. Počet vojáků v baterii klesl na 43 mužů.¹³² Ale právě tohoto dne se sovětští a čeští vojáci konečně probili do osady Teodorówky, která byla součástí městečka Dukla. Polovina cesty k československým hranicím byla za nimi.¹³³ Těžko říci, zda toto praděda věděl. Možná pro něj bylo důležitější, že o den později dostal tabák a cigaretové špičky.¹³⁴

Na cestě k hranicím stály další kopce, z nichž bylo nutné vyhnat německé obránce. Byli sice vytlačeni z městečka Dukla, ale boje neskončily.

S kanóny se dalo jezdit pouze po několika mizerných a neustále ostřelovaných cestách, které navíc Němci hustě zaminovali. I toto deník zmiňuje – 22. září svobodník Andrej Kovač z pradědovy jednotky čistil minové pole a zneškodnil 10 protitankových min.¹³⁵ Týž den českoslovenští vojáci z jednotek 1. brigády konečně ovládli kopec Hyrowa hora (kota 694). Byla to poslední výšina před hranicemi v německých rukou, ze které se dala vést palba do dukelského údolí. O toto důležité opevněné postavení opět probíhaly krvavé boje.

V tyto dny se zhoršilo počasí, v Karpatech začalo po 25. září prakticky denně pršet. Situaci nesmírně ztěžovalo i to, že Němci měli své vlastní jednotky na kopcích, a proto měli dokonalý přehled. Naopak Hrudkovi kamarádi často jen matně tušili, kde

¹³¹ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 13. IX. 1944

¹³² Tamtéž, zápis z 20. IX. 1944

¹³³ ANDREJS, J. – ŠIFA, J. Peklo Dukly. In: *Věrná stráž*. Roč. IV., č. 37-38. 1. 10. 1949. s. 5-8. [online]. [cit. 2013-10-08]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_04/VS_04_37-38.pdf>

¹³⁴ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 21. IX. 1944

¹³⁵ Tamtéž, zápis z 22. IX. 1944

Němci přesně jsou. Právě 25. září – tedy po 14 dnech – se baterie opět dostala na okraj vesnice Teodorówka. Nalevo od nich ale probíhaly další silné boje.¹³⁶

Díky úspěšnému boji našich vojáků na kótě 694 mohly sovětské jednotky rychle postupovat a do večera téhož dne téměř obsadit město Tylawu u Dukelského průsmyku, kde narazily na silný odpor nepřítele. Sem se 27. září přemístila i 1. baterie. Na cestě se vojákům u obce Dukla poškodilo auto Dodge, které ponechali na místě i s řidičem svobodníkem Danielem Selemone (jméno není v deníku zcela čitelné) a dalšími třemi muži. Na cestu byl naopak vypraven nákladní vůz Studebaker, aby z lesa u Teodorówki přivezl truhlíky se střelivem, které si zde baterie ponechala. Navíc byla baterie posílena novými 20 muži, dostala vlastní polní kuchyni s kuchařem, 2 děla ráže 76 mm a 3 auta.¹³⁷

28. září se praděda opět dostal do přední linie, protože kopal okop pro svůj kanón poblíž vesnice Barwinek. Dostal však i tabák, cigaretové špičky a vodku.¹³⁸ Tato pozice však nebyla vůbec klidným místem, naopak – tady se umíralo velmi často. Krvavé okolí vesniček Zydranowa a Barwinek. Zranění byli s obtížemi odnášeni a vojenští chirurgové prováděli stovky amputací, takže u nemocničních stanů ležely hromady uřezaných nohou.¹³⁹ V deníku baterie je zmiňována silná nepřátelská dělostřelecká a minometná palba a zranění vojína Jiřího Somola, který musel být dopraven do nemocnice.¹⁴⁰

Fronta se tím posunula do vzdálenosti jen asi 3 až 5 km od československých hranic. 1. čs. armádní sbor se následně přesunul do prostoru obce Zydranowé, odkud měl jako první svazek 38. armády vstoupit na území Československa. Zdálo se, že to musí záležitost několika hodin. Ráno 30. září 1944 v 8.20 hod. začal útok mohutnou dělostřeleckou přípravou, čs. jednotky se po dvoudenních bojích probjovaly cca 1 km před státní hranici, ale dále se nebylo možné dostat. Musely čelit německým protiútokům a ani přenesení hlavní osy útoku na jiný směr nepřineslo úspěch.¹⁴¹ Děla

¹³⁶ Tamtéž, zápis z 25. IX. 1944

¹³⁷ Tamtéž, zápis z 27. IX. 1944

¹³⁸ Tamtéž, zápis z 28. IX. 1944

¹³⁹ KROUPA, Mikuláš. *Příběhy 20. století: Sloužil v Rudé armádě i wehrmachtu, komunisté ho zavřeli.* [online]. © 2012. [edit. 2012-02-18]. [cit. 2013-09-06]. Dostupné na: <http://zpravy.idnes.cz/pribehy-20-stoleti-josef-holec-djv-/domaci.aspx?c=A120217_160452_domaci_abr>

¹⁴⁰ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 29. IX. 1944

¹⁴¹ František Konečný. [online]. © 2008. [edit. 2008-07-23]. [cit. 2013-10-08]. Dostupné na:

1. baterie se útoku zúčastnila také, vystřelila celkem 145 granátů a zasáhla jedno německé dělo a dva kulometry. Rotný Andrej Kukaj zastřelil kulometem jednoho Němce.¹⁴²

V další dny se praděda zvolna probíjel blíž a blíž ke státní hranici. 2. října se příslušník baterie rotný Karel Krejčí vydal na průzkum do vesnice Barwinek, kde ho napadlo pět německých samopalníků. Rotný se ubránil, dva Němce zastřelil, další tři uprchli. Poté ještě dokázal spolu s vojínem Popovičem zneškodnit 21 protitankových min. Podobné činnosti se věnovali také další vojáci z baterie. Míny je totiž ohrožovaly doslova na každém kroku.¹⁴³

Následující den byli povyšováni vojáci z 1. baterie, ale na pradědu se nedostalo. Ale hlavně, že pořád měl štěstí, které vojáci potřebovali především.

Protože pěchota stále potřebovala podporu, byla některá děla z baterie přesunuta k obci Tylawa, ale o pár hodin se všechna opět vrátila do Barwinku. To pro vojáky znamenalo v neustálém dešti nejen obtížný přesun, ale především práci s lopatou a krumpáčem, aby děla byla co možná nejlépe chráněna.

V průběhu 5. října byl poměrně klid, projevovala se jen slabá německá dělostřelecká aktivita. To už totiž Němci z obavy před obklíčením část svých jednotek stahovali, a tak se následujícího dne konečně prvním československým vojákům podařilo překročit hranice se Slovenskem. V Barwinku zatím praděda a jeho kamarádi dostal cukr, nové onuce (tehdejší vojenské ponožky) a mýdlo.¹⁴⁴ Vojáci se 7. října zúčastnili pohřbu generála Jaroslava Vedrala-Sázavského, kterého předchozí den roztrhala mina, na kterou najelo jeho auto několik metrů za hraniční čarou. Na rozloučenou s ním vystřelila baterie 30 ran.¹⁴⁵

2.2.8 Na Slovensku

Teprve 9. října pradědova baterie přešla státní hranici a rozmístila se v první slovenské vesnici na cestě – ve Vyšném Komárniku. Vesnice byla po bojích prakticky srovnána se zemí, neuvěřitelnou náhodou přečkal pouze dřevěný kostel (viz obr. č. 36:

<<http://www.fronta.cz/frantisek-konecny>>

¹⁴² VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 30. IX. 1944

¹⁴³ Tamtéž, zápis z 2. X. 1944

¹⁴⁴ Tamtéž, zápis z 6. X. 1944

¹⁴⁵ Tamtéž, zápis z 7. X. 1944

Řeckokatolický dřevěný kostelík svat. Kosmy a Damiána v Vyšném Komárniku), u kterého vojáci kopali zákopy pro svá děla.¹⁴⁶ Dnes je nedaleko vesnice rozsáhlý areál dukelského vojenského památníku a hřbitova, který byl vybudován v roce 1949 (viz obr. č. 37: *Pomník padlým vojákům v Dukelském průsmyku*).

Na severním okraji Vyšného Komárniku byl praděda i po další dny. Život vojáků ohrožovala německá střelba a miny položené snad všude. 15. října se baterie účastnila další dělostřelecké podpory, při níž vystřílela 115 nábojů a zasáhla 2 německé pozorovatelné a 3 kulometry. Němce samozřejmě nenechávala taková činnost v klidu, takže jejich odvetnou střelbou byl zraněn jeden z vojáků 1. baterie. Zraněného mířiče děla nahradil jeho kamarád, a tak kanón pokračoval v činnosti.¹⁴⁷

Zajímavé je, že vojáci museli sbírat své prázdné vystřílené dělové nábojnice, které se odvážely do skladu, protože se jednalo o poměrně nedostatečnou mosaz. Poněkud překvapivá informace je to, že v tyto dny vojáci u baterie dostali plynové masky a vysvětlení, jak se taková maska používá. Že by začala panovat obava z použití otravných látek? Němci totiž tou dobou v Karpatech použili fosforové granáty, které z určitých důvodů vyvolaly dojem, že používají plynové granáty. Někteří vojáci v baterii si mohli vyměnit boty, neboť jednotka jich dostala v poměrně krátké době 20 párů. K tomu 18. října ještě dorazily cigarety jako dárek pro nejlepší vojáky u jednotky.¹⁴⁸

Krátce poté, 19. října se baterie postupně přesunula asi o 5 km na severozápad k severnímu okraji vesnice Krajná Porúbka (asi 19 km severovýchodně od Svidníku – viz obr. č. 38: *Vesnice Krajná Porúbka dnes*). A opět obsluhy děl kopaly okopy, do nichž postavily svá děla.¹⁴⁹ Kdo ví, zda někdo z řadových vojáků alespoň tušil, že se nacházejí na místech, kde se válčilo i za první světové války – na přelomu let 1914/15 vesnici obsadili ruští vojáci generála Brusilova?¹⁵⁰ Většina ne a na podobné věci vojáci neměli stejně ani čas. Večer 20. října se opět stěhovali – asi o 2 km na jih k severnímu okraji vesnice Medvedzie (dnes Medvedie – viz obrázek č. 39: *Vesnice Medvedie*). Ve válečném deníku se píše, že děla ujela 14 km. Není jasné, zda je myšleno od Vyšného

¹⁴⁶ Tamtéž, zápis z 9. X. 1944

¹⁴⁷ Tamtéž, zápis z 15. X. 1944

¹⁴⁸ Tamtéž, zápis z 18. X. 1944

¹⁴⁹ Tamtéž, zápis z 19. X. 1944

¹⁵⁰ *Wikipédia, Slobodná encyklopédia*. [online]. © 2013. [edit. 2013-09-30]. [cit. 2013-10-09]. Dostupné

Komárníku nebo od Krajnej Porúbky. Každopádně – ani dnes tu není mnoho silnic, takže vojáci museli jet po nějakých lesních cestách. V tu dobu byl totiž postup dalších našich jednotek podél silnice od Dukelského průsmyku na Svidník zastaven tvrdou německou obranou na hoře Obšár (dnes Čerešňa – kóta 531,4m.n.m. – viz obr. č. 40: *Vrch Obšár*), která leží asi 6 km od průsmyku. Všechny útoky na Obšár byly odraženy, ztráty zde byly strašlivé. Proto se velitelé operace rozhodli, že se pokusí Němce obejít. Proto se praděda ocitl právě u Medvedie, odkud vedla cesta směrem na obec Kapišová. Zde se sovětské velení rozhodlo zaútočit s tanky (konkrétně silami 12. gardové tankové brigády) a probít se přes Nižnú Písanú k silnici do Svidníku. Ale ani zde se příliš nedařilo. Těžké boje dodnes připomíná celá řada památníků – i když dnes je na nich znát nejen zub času, ale často i aktivita zlodějů kovů. Asi 6 km severovýchodně se stále bojovalo o horu Obšár. Tam boje trvaly celkem 7 týdnů až do 25. listopadu 1944.¹⁵¹ Na konci října se německým vojskům podařilo potlačit odpor povstalecké armády na středním Slovensku, a tudíž krvavé útoky ztratily smysl. Proto se velení 1. ukrajinského frontu rozhodlo Karpatsko-dukelskou operaci zastavit. Československé a sovětské jednotky přešly 28. října 1944 do dočasné obrany.¹⁵² Následující den se 1. baterie přesunula na jižní okraj vesnice Medvedie, takže za 8 dní postoupila asi o 500 m. V deníku se pravidelně objevují záznamy o nepřátelské dělostřelecké palbě, která naštěstí baterii neškodila. Zaujala nás poznámka z 2. listopadu, kdy baterie dostala pro 46 lidí 9 litrů vodky, kterou velitel baterie rozdělil. Také dorazil chleba na dva dny a vyznamenání – Československý válečný kříž a medaile Za chrabrost.¹⁵³ Ale ani jedno nebylo pro pradědu.

Na okraji této vesnice byl praděda i další dny. Pravidelně ji ostřelovali Němci, takže 9. listopadu byl raněn a do nemocnice odvezen podporučík Andrej Kukaj, velitel baterie. Na začátku října byl ještě rotný, musel být tedy mezitím povýšen.¹⁵⁴ Zjistili jsme, že Kukaj byl téměř místní – pocházel z vesnice Černina v okr. Stropkov –

na: <sk.wikipedia.org/w/index.php?title=Krajn%C3%A1_Por%C3%BAbka&oldid=5595340>

¹⁵¹ *Kalendárium 6. 10.* [online]. © 2013. [cit. 2013-10-09]. Dostupné na: <<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/74480>>

¹⁵² *Wikipedie – otevřená encyklopedie. Karpatsko-dukelská operace.* [online]. © 2013. [edit. 2013-09-30]. [cit. 2013-10-09]. Dostupné na: <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Karpatsko-dukelsk%C3%A1_operace&oldid=10772696>

¹⁵³ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 2. XI. 1944

¹⁵⁴ Tamtéž, zápis z 9. XI. 1944

pouhých 25 km jižně od místa zranění.¹⁵⁵ Nahradil ho podporučík Bernard Menachovský, který v čs. zahraniční armádě sloužil už od července 1942.¹⁵⁶

O tom, že bylo stále chladněji, svědčí drobná poznámka – zbrojář při údržbě kanónů použil zimní vazelínu a do chladičů aut nalévali mechanici nemrznoucí směs.¹⁵⁷ Jak asi bylo pradědovi? Pomáhal při opravě zmljaneček, což bylo jediné bydlení, které bylo pro vojáky v blízkosti fronty k dispozici. Až 18. listopadu v 14 hodin baterie obdržela rozkaz, aby se přesunula zpět do polské vesnice Barwinek, kde byla ubytována.¹⁵⁸ Vzhledem k tomu, že před 2 měsíci byla válkou téměř srovnána se zemí, žádné velké pohodlí vojáky nečekalo, ale přece jen – byli dál od neustálé německé střelby. Vojáci si opravovali své osobní zbraně, dostali potraviny včetně přísad pro důstojníky. Následující den se vydal velitel baterie Menachovský s rotným Krejčím na průzkum do vesnice Nižný Komárník (na silnici z Dukly do Svidníku druhá vesnice od hranic hned za Vyšným Komárníkem).

Až 24. listopadu dostali pradědovi kamarádi rozkaz přemístit se (viz obr. č. 41: *Přesun čs. dělostřelců v Karpatech*). Znovu se přesouvali do Vyšného Komárníku, kam dorazili druhý den a opět kopali: okopy pro děla a zmljanky pro sebe.¹⁵⁹ Ale už 27. 11. dostali rozkaz děla připravit k přesunu. O stavu cest svědčí poznámka, že při vyjíždění musel autům pomáhat ještě traktor – podle všeho nějaký pásový. Daleko se praděda nedostal, i následující den baterie stála na cestě do Nižného Komárníku. Vojáci vyfasovali vodku a čekali na další rozkazy.¹⁶⁰ Teprve 29. listopadu se kolona pohnula a po 16 km dorazila na nové pozice. V deníku je poznamenáno, že baterie se zakopala po levé straně Vladimirovky.¹⁶¹ Tady písař udělal malou chybu. Jedná se vesnici Ladomirová, kterou protéká potok Ladomirka. Telefonisté natáhli linku k pozorovatelně a dělostřelci si nastavili prvky střelby tak, aby mohli střílet přes kopec na nepřítel,

¹⁵⁵ *Detail příslušníka čs. voj. jedn. v zahr. za 2. sv. války – Kukaj Andrej (kmen. č. 0.496/D)*. [online]. [cit. 2013-10-09]. Dostupné na:

<<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DetailVojaka.aspx?soldierId=4319>>

¹⁵⁶ *Detail příslušníka čs. voj. jedn. v zahr. za 2. sv. války – Menachovský Bernard (kmen. č. 0.912/M)*. [online]. [cit. 2013-10-09]. Dostupné na:

<<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DetailVojaka.aspx?soldierId=1514>>

¹⁵⁷ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 13. XI. 1944

¹⁵⁸ Tamtéž, zápis z 18. XI. 1944

¹⁵⁹ Tamtéž, zápisy z 24. a 25. XI. 1944

¹⁶⁰ Tamtéž, zápisy z 27. a 28. XI. 1944

¹⁶¹ Tamtéž, zápis z 29. XI. 1944

kterého tedy neviděli. A 1. prosince – změna: telefonní linkou svinout, připravit se k dalšímu přesunu a čekat na rozkazy. Praděda tedy s kanónem čekal až do druhého dne, kdy v 11 hodin baterie vyjela (není však jasné, zda v 11 hodin před polednem nebo před půlnocí) a na novou pozici dorazila ráno v 7 hodin.¹⁶² Vojáci odtud stříleli a podařilo se jim zničit nějaké nepřátelské vozy s několika německými vojáky. Z deníku se nám nepodařilo určit, kam přesně se praděda přemístil. Asi ne příliš daleko, protože 7. listopadu se baterie znovu stěhovala, tentokrát na kopec nad vesnicí. Obsluhy tří děl využily starší zákopy, jedna obsluha musela kopat palpost nový.

Mezitím na konci listopadu 1944 na jiném úseku fronty dorazili českoslovenští vojáci k řece Ondavě, kde pro úplné vyčerpání sil byl náš postup zastaven. I praděda se prakticky nehnul z místa. Jeho kanón stal sotva 6 km od okresního města Svidník, které Němci úporně bránili. Ve válečném deníku 1. baterie jsou poznámky o tom, že je Němci opakovaně ostřelovali nebo že je napadla skupina německých vojáků, kteří se snažili zjistit potřebné informace.¹⁶³

2.2.9 U Jasla

Určitě si potřeboval odpočinout. Ale dějiny běžely dál. Tisíc kilometrů daleko na západě – především v belgickém pohoří Ardeny – v tuto dobu Němci těžce ohrozili americké a anglické spojence. Na jejich žádost začali Sověti v Polsku chystat další velký útok, který by Němce oslabil.

Dne 18. 12. 1944 obdržel útvar, u něhož děda sloužil, rozkaz k přesunu od slovenské řeky Ondavy do okolí polského města Jasło. Rudá armáda plánovala v této oblasti rozsáhlý útok proti silně opevněným Němcům, a proto potřebovala silné dělostřelectvo.¹⁶⁴ Toho dne se pradědova jednotka vrátila asi o 10 km zpět na sever do osady Hunkovce, kde se ubytovali poblíž místní školy. Šlo opět nejspíše o zemljanky vzhledem k tomu, že v průběhu předchozích bojů byla celá vesnice zničena.¹⁶⁵ Pradědovi kamarádi čistili děla a řidiči prováděli různé opravy svých aut. Těsně před

¹⁶² Tamtéž, zápis z 2. XII. 1944

¹⁶³ Tamtéž, zápis z 15. XII. 1944

¹⁶⁴ ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumír. *Za svobodu Československa. Svoboda se zrodila v boji. Kapitoly z dějin čs. vojenské jednotky v SSSR za druhé světové války*. Díl 3. Praha : Naše vojsko, 1960. ISBN neuvad. s. 220.

¹⁶⁵ *Wikipedie – otevřená encyklopedie. Hunkovce*. [online]. © 2013. [edit. 2013-09-03]. [cit. 2013-10-10]. Dostupné na: <<http://sk.wikipedia.org/wiki/Hunkovce>>

vánoci 21. prosince je čekala 48 km dlouhá cesta na novou pozici, kde se vojáci chystali na to, že budou svou střelbou podporovat útok vlastní pěchoty. K cíli dorazili už ten samý den – a opět si kopali okopy pro děla.¹⁶⁶ Z existující literatury vyplývá, že se museli potýkat se sjízdností horských cest ve sněhu a mrazu a u některých jednotek i s nedostatkem pojízdných motorových vozidel.¹⁶⁷ Dne 23. prosince odjel od baterie nákladní vůz do Krosna, kde naložil 670 granátů pro děl baterie.¹⁶⁸

Pradědu čekala další práce. Se svým 76mm kanónem se totiž přesunul zpět přes Duklu směrem do nového prostoru poblíž polského města Krosno. V jeho kmenovém listu je uvedeno, že se bojů poblíž Jasła (Krosno je nedaleko) zúčastnil.¹⁶⁹ Je logické, že jako řadový voják nevěděl, co a kdy se přesně chystá. Takové informace prostý voják nemá, aby je nemohl někomu prozradit.¹⁷⁰

Dělostřelci se na svůj úkol chystali až do 14. ledna 1945. Vše muselo být připraveno, dokonale ukryto, aby Němci netušili, co a kde se chystá. I Josef Hrudka prožíval vánoční svátky, dostal tradiční (ale neocukrovanou) vánočku, malé množství vodky (po 200 g) a cigarety.¹⁷¹ I když zásobování bylo v tomto ročním období neskutečně náročné, dostala baterie těsně před koncem roku maso na dva dny a také nějaký omastek.¹⁷² Den před Silvestrem dokonce dorazilo i nové ošacení – 20 kalhot, 20 spodky, 20 košil, 3 čepice a 3 kožíšky. Jak taková výstroj československého vojáka vypadala, je možné vidět na obr. č. 42: *Vojenská košile* a na obr. č. 43: *Opasek československých vojáků na východní frontě v r. 1944*. A také po 200 g vodky na zahřátí.¹⁷³ Kouřit se moc nesmělo, aby němečtí pozorovatelé v noci někde nezahlédli světlo hořící cigarety. Ze stejného důvodu vojáci natírali vápnem své kanóny na bílo.

¹⁶⁶ V deníku se pravidelně objevuje slovo PALPOST: vojenská zkratka pro PALebnéPOSTavení.

¹⁶⁷ KOPECKÝ, Milan. Dělostřelci a tankisté 1. československého armádního sboru u Jasla (18. prosinec 1944 -19. leden 1945). In: *Historie a vojenství*. 2005, roč. 54, č. 1, s. 51–59. [online]. [cit. 2013-08-30]. Dostupné na: <<http://www.volny.cz/ipro/stripsy/clanky/jaslo.htm>>

¹⁶⁸ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 23. XII. 1944

¹⁶⁹ VHA Bratislava. Fond Osobné spisy vojakov a poddôstojníkov, signatura 1912/Hrudka. *Kmenový list Josefa Hrudky 12046/m*.

¹⁷⁰ ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumír. *Za svobodu Československa. Svoboda se zrodila v boji. Kapitoly z dějin čs. vojenské jednotky v SSSR za druhé světové války*. Díl 3. Praha : Naše vojsko, 1960. ISBN neuved. s. 221.

¹⁷¹ Tamtéž, s.

¹⁷² VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 27. XII. 1944

¹⁷³ Tamtéž, zápis z 30. XII. 1944

Vystřelili i několik ran, aby si ověřili, že své zbraně mají správně zaměřené.¹⁷⁴ Poslední den příprav jim byl dokonce vyplacen žold na 4 měsíce.¹⁷⁵

I když praděda byl ve válce jen několik měsíců, na konci roku 1944 už patřil k těm zkušeným. K těm, kteří už něco prožili a přežili. I u dělostřelců byli ranění a mrtví, které bylo nutné nahradit. Z dostupné literatury vyplývá zjištění, že nováčci, kteří ke kanónům v tyto dny přicházeli, byli často značně problémoví – cit.: *"...převládá názor, že pro speciální funkce dělostřelecké lze použít osob fyzicky i duševně méně schopných."*¹⁷⁶

V této práci nemůžeme rozebírat všechny detaily, které se sovětského útoku u Jasla týkají. Šlo o obrovskou akci, v níž náš praděda opět patřil k těm nepatrným zrnkům písku. Zrnkům, bez nichž by se však dějiny vypadaly jinak (viz obr. č. 44: *Přesun čs. dělostřelců z Dukly k Jaslu*).

Obsluhy děl, které se útoku u Jasla zúčastnily, musely začít v nočním mrazu a vichru začít krumpáči a lopatami hloubit okopy pro svá děla a houfnice. Půda byla pokrytá tenkou vrstvou sněhu a promrzla dost hluboko. Navíc bylo nutné v rámci možností pracovat potichu. Ráno je však čekalo překvapení – široko daleko stály zamaskované stovky dalších děl, jejichž obsluhy v noci také pracovaly.¹⁷⁷ I když obyčejní vojáci neznali přesný čas začátku, tušili, že se už blíží. Přesnou informaci se dozvěděli až ráno, necelé tři hodiny před začátkem.¹⁷⁸

Ráno 15. ledna v 8:45 ráno zahájili sověšší a českoslovenští dělostřelci svou činnost. Takže Josefa Hrudku čekalo něco z této práce: pětiminutový dělostřelecký přepad, 45 minut metodické palby, 7 minut protibaterijní palby a 8 minut palby před vyražením pěchoty a poté hodinový doprovod útoku pěchoty a střelba do hloubky

¹⁷⁴ Říká se tomu zastřílení (první fáze), pak je prováděna střelba na kontrolní body (např. v další dny). Záleží na směru větru, teplotě, vlhkosti. Každý den se podle toho opravovaly prvky střelby. Stačilo, aby z baterie nebo oddílu střílelo kontrolní rány jenom jedno dělo. In: e-mail 2014-02-01 23:38. [cit. 2014-02-02]. Osobní e-mailová komunikace s p. M. Kopeckým.

¹⁷⁵ Tamtéž, zápis z 14. I. 1945

¹⁷⁶ ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumír. *Za svobodu Československa. Svoboda se zrodila v boji. 3. svazek díla Kapitoly z dějin čs. vojenské jednotky v SSSR za druhé světové války*. Praha : Naše vojsko, 1960. ISBN neuv. s. 220

¹⁷⁷ JAREMA, Štefan. Při Jasle sme písali dejiny čs. delostřelectva. In: KOŽNAR, Zbyněk. *Sborník SMĚR PRAHA*. Praha : Naše vojsko, 1960. Vydání 2., přepracované. 602 s. ISBN neuv. s. 314-315.

¹⁷⁸ ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumír. *Za svobodu Československa. Svoboda se zrodila v boji. 3. svazek díla Kapitoly z dějin čs. vojenské jednotky v SSSR za druhé světové války*. Praha : Naše vojsko, 1960. ISBN neuv. s. 241.

nepřátelské obrany.¹⁷⁹ V deníku baterie se píše, že její děla vystřelila 568 nárazových nábojů.¹⁸⁰ Když si uvědomíme, že baterie jsou 4 děla – tak to je přibližně 142 granátů na jedno dělo. Takže obsluha musela ke každému kanónu nanosit téměř 900 kg střeliva!¹⁸¹ Nikdo – a praděda jako řadový voják určitě ne – neměl informace o tom, co přesně se jim podařilo zničit. I v dostupné literatuře autoři přiznávají, že v dostupných archivních materiálech je takových informací minimum.

Již ten samý den v 6 hodin večer se praděda opět stěhoval zpátky na Slovensko – nejspíše opět přes Duklu – směrem na Medzilaborce. Silnice byly zledovatělé, ale do 110 km vzdáleného cíle dorazili příští den v pořádku, i když u mnoha jednotek docházelo k poruchám tažných automobilů – často kvůli výbuchům min, kterých na východním Slovensku Němci položili obrovské množství. I tady měl praděda štěstí – při přepravě těžkých kanónů docházelo k dopravním nehodám a zraněním, jak dokládají zdroje týkající se dalších dělostřeleckých jednotek.¹⁸² O významu práce, kterou praděda a jeho kamarádi odvedli, svědčí i to, že 19. ledna 1945 o nich mluví Stalinův rozkaz a 19. února skutečně některé z československých jednotek dostaly čestný název „Jaseľský“. Protože Josef Hrudka sloužil u dělostřeleckého pluku 2, týkalo se ho to také.¹⁸³

Mezitím se baterie dál přesunovala, 19. ledna se opět zastavila ve vsi Vladimirovo – tedy Lodomirová. Z deníku nelze určit, zda pradědovi kamarádi prošli definitivně osvobozeným Svidníkem. Větší část města (až k řece Ondavě) byla osvobozena už 28. listopadu jednotkami 1. československého armádního sboru v SSSR a jednotkami 241. střelecké divize 67. střeleckého sboru J. S. Šmigý z 38. armády 1. ukrajinského frontu.¹⁸⁴ Až 18. ledna Němci zřejmě z obavy před obklíčením

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 245

¹⁸⁰ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 15. I. 1945

¹⁸¹ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: 76,2 mm divizní kanón vz. 42.* [online]. © 2013 [edit. 2013-10-10]. [cit. 19. 10. 2013]. Dostupné na: <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=76,2_mm_divizn%C3%AD_kan%C3%B3n_vz._42&oldid=10839455>

¹⁸² KOPECKÝ, Milan. *Československý sborový dělostřelecký pluk 5 (1944 – 1945)*. Praha : Ministerstvo obrany ČR / Odbor komunikace a propagace, 2012. Vydání neued. 220 s. ISBN 978-80-7278-581-0. s. 38.

¹⁸³ ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumír. *Za svobodu Československa. Svoboda se zrodila v boji. 3. svazek díla Kapitoly z dějin čs. vojenské jednotky v SSSR za druhé světové války*. Praha : Naše vojsko, 1960. ISBN neued. s. 320

¹⁸⁴ Pamětní zápis v městské kronice města Svidník za rok 1980. Str. 2. [online]. [cit. 01. 02. 2014].

nečekaně ustoupili z dosud okupované části za řekou Ondavou a město bylo osvobozeno 19. ledna 1945, tedy více jak po třech měsících od překročení Dukelského průsmyku.¹⁸⁵ Z průsmyku je to do Svidníku 18 km. Dnes tu samou trasu ujedete za necelých 20 minut... Kdyby původní plány vyšly, byl by zde už okolo 13. září... Ale patřil k těm šťastnějším – přežil a během války neutrpěl žádné zranění, které by stálo za záznam v kmenovém listu.¹⁸⁶ Dodnes lze v okolí Dukelského průsmyku najít stopy těchto bojů, které lákají zájemce o vojenskou historii.¹⁸⁷ Mnozí z nich se věnují hledání zbytků zbraní.¹⁸⁸

Samotné boje na Dukle jsou i dnes předmětem diskuzí, někdy i značně vyostřených – bohužel i zde platí, že často diskutují lidé, kteří čím méně o tématu vědí, tím se k němu ostřeji vyjadřují.¹⁸⁹ Srovnáme-li jejich hodnocení v literatuře před rokem 1989 a dnešní, vidíme, že mnozí pamětníci mohli konečně popsat Duklu jako strašlivý, nekonečný a možný zbytečný masakr několika tisíců vojáků.¹⁹⁰ Podle vyprávění příbuzných praděda na tyto boje nevzpomínal. Možná to byl jeden z důvodů, proč praděda víc pil – zaháněl tyto vzpomínky stejně jako stovky jeho kamarádů.

2.2.10 Na cestě k Liptovskému Mikuláši

Praděda s kamarády zvolna postupoval od Svidníku přes Bardejov a poté na jih směrem k Prešovu. 20. ledna měla baterie zastávku ve slovenské obci Zborov asi 10 km severně od Bardejova (viz obr. č. 45: *Vesnice Zborov, okr. Svidník*, neplést s obcí Zborov v Polsku, kde za 1. světové války bojovaly naše legie). Přesun pokračoval i v dalších dnech přes vesnici Kojetice – tady jde asi o chybu, jediná obec podobného

Dostupné na: <<http://www.svidnik.sk/data/files/Kronika/1980.pdf>>

¹⁸⁵ LACOVÁ Helena. Město Svidník si připomenulo 65. výročí oslobodenia. In: *e-Dukla.sk*. 2010/1/4. [online]. © 2013. [cit. 2013-10-10]. Dostupné na: <http://www.e-dukla.sk/?page_id=1013&action=details&frm_article_id=778>

¹⁸⁶ Evidenční list Josefa Hrudky. Vojenský historický archiv Bratislava. Fond Osobné spisy vojakov a poddôstojníkov, signatura 1912/Hrudka.

¹⁸⁷ *Rekonštrukciabojov o výšinu „Obšár“ (kóta 532) 1944*. [online]. © 2013. [cit. 2013-09-06]. Dostupné na: <<http://www.militaryclub.info/erika/soubory/Plagatackie.pdf>>

¹⁸⁸ J., Petr. *Dukla 2004/4*. [online]. © 2013. [cit. 2013-09-06]. Dostupné na: <<http://www.detektorweb.cz/index.4me?s=show&lang=1&i=1129&mm=2&xb=2&vd=1&PHPSESSID=59af608f8b8231bf6f>>

¹⁸⁹ ZIEGLER, Jan. *Masakr na Dukle aneb Ludvík Svoboda válečným zločincem*. [online]. © 2013. [edit. 2012-06-08]. [cit. 2013-09-21]. Dostupné na: <<http://ziegler.blog.idnes.cz/c/273107/Masakr-na-Dukle-aneb-Ludvik-Svoboda-valectnym-zlocincem.html>>

¹⁹⁰ RICHTER, Karel. *Apokalypsa v Karpatech*. Praha : Ostrov, 2006. Vydání 1. 375 s. ISBN 80-86289-33-8. s. 237n.

jména v této oblasti jsou Kojatice asi 10 km západně od Prešova.

Zvolna se přibližovali k další těžké překážce – k hoře Branisko.¹⁹¹ Dnes skrz horu vede dálniční tunel, ale ještě před 25 roky se dala překonat jen po silnici plné serpentín (viz obr. č. 46: *Branisko*). Část vojska, ke které patřila i Hrudkova baterie, Branisko obešla ze severu, aby německé obránce přinutila stáhnout se. Němci cestu přes horu zatarasili stovkami pokácených stromů. Na mnoha místech vyhodili do povětří silniční serpentiny, aby cestu zavalili. A samozřejmě – všude umístili další tisíce min.¹⁹²

A tak praděda 23. ledna 1945 opět střílel na německé pozice. Ale ani pomoc dělostřelců nebyla nic platná, československé jednotky měly značné ztráty. Až v dalších dnech se podařilo německý odpor zlomit. Tudíž 25. ledna praděda mohl postoupit o 60 km vpřed a dostal se bez potíží až do vesnice Brutovce (viz obr. č. 47: *Vesnice Brutovce, okr. Levoča*).¹⁹³ Po krátké zastávce, kdy baterie opět podporovala pěchotu, se znovu přesunula asi o 120 km na západ a na nových, blíže neurčených pozicích vystřílela 46 nábojů ráže 76 mm. Zřejmě patřil k těm obsluhám děl, která podporovala útok na Levoču.¹⁹⁴ I když praděda, jeho kamarádi a především jejich kanóny měli být co nejbližší ostatním vojákům, nedařilo se. Přišla další komplikace – 28. ledna 1945 začal docházet benzín do tažných automobilů, a proto se dělostřelci nacházeli na cestě minimálně den pozadu.¹⁹⁵ 30. ledna dorazil praděda do podtatranské vesnice Štrba (viz obr. č. 47: *Obec Štrba*), takže byl od Dukly již asi 170 km daleko. Tady se musel zastavit právě pro nedostatek benzínu.¹⁹⁶

Zastávka byla využita k hygieně – mužstvo se vykouvalo a proběhla i desinfekce ošacení, protože přes veškerou snahu se v něm držely např. vši. Odpoledne se baterie dala opět do pohybu a posunula se o 29 km.

Vojáci se podél Tater zvolna blížili k Liptovskému Mikuláši, ale asi nikdo

¹⁹¹ ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumír. *Za svobodu Československa. Svoboda se zrodila v boji. 3. svazek díla Kapitoly z dějin čs. vojenské jednotky v SSSR za druhé světové války*. Praha : Naše vojsko, 1960. ISBN neved. s. 327.

¹⁹² Tamtéž, s. 329.

¹⁹³ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, *Válečný deník* (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 25. I. 1945

¹⁹⁴ ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumír. *Za svobodu Československa. Svoboda se zrodila v boji. 3. svazek díla Kapitoly z dějin čs. vojenské jednotky v SSSR za druhé světové války*. Praha : Naše vojsko, 1960. ISBN neved. s. 331.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 337.

¹⁹⁶ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, *Válečný deník* (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápisy z 30. a 31. I. 1945

netušil, co je tam čeká. Boje o toto město později mnozí pamětníci srovnávali s Duklou – cit.: „*Boje pri Liptovskom Mikuláši boli po bojoch na Dukle druhou najväčšou bojovou akciou 1. československého armádného zboru v ZSSR. Boli veľmi dramatické, plné obetí a nie vždy sa veleniu podarilo realizovať svoje svoje zámery.*“¹⁹⁷

Dne 1. února ovládly jednotky 1. čs. armádního sboru obec Liptovský Hrádok (asi 11 km východně od Liptovského Mikuláše). Ale týž den se postup našich jednotek zastavil.¹⁹⁸

V osobních dokumentech pradědy není Liptovský Mikuláš přímo uveden, ale jelikož ve válečném deníku 1. baterie je zachycen pohyb jednotky v jeho blízkosti, musel zažít i tyto boje. Prakticky po celou tuto dobu plnila jeho baterie svůj hlavní úkol, t.j. byla připravena k protitankové obraně. Dne 5. února odešel na ošetřovnu velitel baterie podporučík Menachovský (není uveden důvod) a vystřídal ho ppor. Karol Krejčí, který u baterie už sloužil. I v následujících dnech byla baterie připravena na obranu proti tankům. 8. února byl na služební cestu odeslán jeden nákladní Studebaker, ale na cestě měl nehodu, při níž došlo k rozbití auta a těžkému zranění řidiče. Náhradní auto i s novým řidičem baterie obdržela 10. února.¹⁹⁹ Podle dalšího zápisu, v němž je uvedeno, že baterie podporovala pěchotu 2. polního praporu, která se 12. února snažila získat německého "jazyka" (zajatce, který by poskytl nějaké informace), odvozují, že praděda se nacházel někde poblíž Liptovského Ondreja (viz obr. č. 49: *Obec Liptovský Ondrej*). Zmíněný 2. pěší prapor se v tyto dny snažil tvrdošíjnými, ale neúspěšnými útoky ovládnout kopec Háj, který leží právě mezi Liptovským Ondrejem a Liptovským Mikulášem.²⁰⁰

A tak zhruba od 15. února do 3. března jednotky 1. čs. armádního sboru přešly do obrany.²⁰¹ Lze to vyčíst z válečného deníku 1. baterie – vojáci se věnovali hlavně zdokonalování obranných postavení a prováděli výcvik záložních mířičů. Přesto byl dne 19. února raněn velitel baterie podporučík Menachovský a velitelem se stal podporučík

¹⁹⁷ *Boje pri Liptovskom Mikuláši. Slovenský zväz protifašistických bojovníkov.* s. 3. [online]. © 2013. [cit. 2013-09-11]. Dostupné na: <http://www.liponet.sk/obv_szpb/Boje/L.pdf>

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápisy z 5., 8. a 10. II. 1945

²⁰⁰ *Boje pri Liptovskom Mikuláši. Slovenský zväz protifašistických bojovníkov.* s. 7. [online]. © 2013. [cit. 2013-10-12]. Dostupné na: <http://www.liponet.sk/obv_szpb/Boje/L.pdf>

²⁰¹ *Boje pri Liptovskom Mikuláši. Slovenský zväz protifašistických bojovníkov.* s. 8. [online]. © 2013. [cit. 2013-09-11]. Dostupné na: <http://www.liponet.sk/obv_szpb/Boje/L.pdf>

Karol Krejčí. O den později odjeli na školení radistů a řidičů do Liptovského Hrádku tři vojáci.²⁰² Dne 21. února se ostatním vojákům dostalo poučení o tom, jak správně strážit a také – jak správně vojensky vystupovat. A také dorazila povýšení. Mezi povýšenými a vyznamenanými jsme narazili na jméno, které na první pohled vypadalo jako zkomolené pradědovo jméno. Ale při pečlivém čtení se ukázalo, že jde o vojína Tutka. Ten měl podle databáze VÚA-VHA 3. března 1945 zemřít.²⁰³ Ve válečném deníku je však uvedeno, že o měsíc později – 3. dubna – byl povýšen na desátníka.²⁰⁴ Chyba v evidenci?

Jednotky dostávaly i posily – mezi 15. únorem až 15. březnem nastoupilo k různým jednotkám 8909 nových vojáků, kteří byli mobilizováni na osvobozeném slovenském území.²⁰⁵ I k pradědově 1. baterii byli přiřazeni dva noví důstojníci.²⁰⁶

Až na začátku března opět došlo k pohybu. Velení zahájilo 3. března útok. Československé jednotky bojovaly především v prostoru mezi obcemi Bobrovec a Smrečany (severně asi 2 km od Liptovského Mikuláše). Tato aktivita se dotkla i pradědovy baterie. Už 2. března odjela baterie právě do vesnice Smrečany. Z celkové ujeté trasy 25 km jen 8 km bylo po silnicích.²⁰⁷ Ve Smrečanech byla přidělena k podpoře 3. polního praporu. Ale útok se nedařil. Němci zahájili protiútoky a podařilo se jim naše a sovětské vojáky zatlačit zpět. Protože neúspěchy trvaly dál, nařídil generálporučík A. I. Gastilovič (velitel sovětské 18. armády, které byl 1. čs. armádní sbor operačně podřízen) útok zastavit, přeskupit jednotky a připravit nový útok.²⁰⁸ I praděda musel se svými kamarády ustoupit a 8. března se opět vrátili do Liptovského Ondreja (Svätého Andreja).²⁰⁹ Hned další den byli přemístěni do Liptovského Mikuláše,

²⁰² VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 20. II. 1945

²⁰³ *Detail příslušníka čs. voj. jedn. v zahr. za 2. sv. války – Tutko Ján.* [online]. [cit. 2013-10-12]. Dostupné na: <<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DetailVojaka.aspx?soldierId=23819>>

²⁰⁴ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 3. IV. 1945

²⁰⁵ *Boje při Liptovskom Mikuláši. Slovenský zväz protifašistických bojovníkov.* s. 8. [online]. © 2013. [cit. 2013-09-11]. Dostupné na: <http://www.liponet.sk/obv_szpb/Boje/I.pdf>

²⁰⁶ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 26. II. 1945

²⁰⁷ Tamtéž, zápis z 2. III. 1945

²⁰⁸ *Boje při Liptovskom Mikuláši. Slovenský zväz protifašistických bojovníkov.* s. 9. [online]. © 2013. [cit. 2013-09-11]. Dostupné na: <http://www.liponet.sk/obv_szpb/Boje/I.pdf>

²⁰⁹ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 8. III. 1945

aby podpořili naši a sovětskou pěchotu. Město se totiž Sovětům podařilo dobýt, ale Němci a jejich maďarští spojenci se snažili tento výsledek zvrátit. To se jim také 11. března podařilo a opět získali město zpět. Bylo to nejkrvavější období bojů o město, 1. čs. armádní sbor ztratil téměř 2000 vojáků.²¹⁰ I když ho naše jednotky dobyly, po nějaké době ho opět ztratily. Beznadějnost situace podtrhuje i to, že mnoho československých vojáků se válce snažilo uniknout sebezraněním, což dokazují rozsudky vojenského soudu, který v březnu odsoudil 25 vojáků za takový čin.²¹¹ Trest nebyl uveden, ale v době války se za podobné činy trestalo velmi tvrdě.

Praděda toho dne město opustil také – baterie přišla o jedno dělo, další bylo vyřazené. Jeden voják z baterie padl, další dva byli raněni. Kromě toho škody utrpěl jeden tažný Dodge a poškozeny či ztraceny byly 3 samopaly a jedna protitanková puška. Baterie nejprve ustoupila asi o 4 km do obce Okoličné a potom podél řeky Váh o dalších 5 km do obce Podtúreň. Na druhou stranu – vojáci se zde dočkali po delší době ubytování po místních chalupách.²¹²

V polovině března začal štáb 1. čs. armádního sboru plánovat nový průlom nepřátelské obrany. Hlavní úder měl směřovat ze severu na jih (Smrečany – Trstenský diel – Bobrovec) a částí sil ve směru kóta 828 Háj – kóta 914 Hájec s cílem ovládnout dominantní výšiny a proniknout na hlavní silnici Liptovský Mikuláš – Ružomberok. Přípravy na útok skončily v noci na 30. března 1945.²¹³

Praděda se svou baterií se 14. března 1945 přemístil na levý břeh řeky Váh do obce Uhorská Ves, kde vojáci vykopali nová postavení a ubytovali se opět po místních chalupách.²¹⁴ V následujících dnech nastal klid. Vojáci opravovali svá postavení, dostali nové dělo místo toho zničeného a také pomáhali se zácvikem slovenských nováčků, kteří nastoupili k dělostřelectvu 4. brigády. Od baterie totiž 19. března odešlo několik

²¹⁰ *Boje při Liptovskom Mikuláši. Slovenský zväz protifašistických bojovníkov.* s. 9. [online]. © 2013. [cit. 2013-09-11]. Dostupné na: <http://www.liponet.sk/obv_szpb/Boje/I.pdf>

²¹¹ ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumír. *Za svobodu Československa. Svoboda se zrodila v boji. 3. svazek díla Kapitoly z dějin čs. vojenské jednotky v SSSR za druhé světové války.* Praha : Naše vojsko, 1960. ISBN neuved. s. 416.

²¹² VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 11. III. 1945

²¹³ *Boje při Liptovskom Mikuláši. Slovenský zväz protifašistických bojovníkov.* s. 10. [online]. [cit. 2013-09-11]. Dostupné na: <http://www.liponet.sk/obv_szpb/Boje/I.pdf>

²¹⁴ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 14. III. 1945

vojáků jako instruktoři.²¹⁵

Další den – tedy 20. 3. – odešel praděda na ošetřovnu. Ze zápisu v deníku není jasné, co k tomu vedlo.²¹⁶ Bylo to nějaké zranění? Ale zranění vojáků u baterie byla v deníku většinou pravidelně zapsána. Mohlo to být vyčerpání? Únava prohloubená vlivem nedostatku potravy? Praděda pravděpodobně dál sloužil jako pomocník, a tak se prakticky neustále oháněl lopatou, aby pozice děla byla v co možná nejlepším stavu. Zvláštní je i to, že pořád nedostal žádné vyznamenání. Jako voják čs. zahraniční armády by měl být praděda držitelem čs. vojenské pamětní medaile se štítkem "SSSR" – dávala se za 6 měsíců služby v zahraniční armádě – a to praděda v březnu 1945 už měl odslouženo.²¹⁷

Z ošetřovny se vrátil 25. března. Mezitím se jeho baterie dál věnovala přípravě a údržbě, jelikož – jak jsem již zmínila – chystal se nový útok na Liptovský Mikuláš (viz obr. č. 50: *Liptovský Mikuláš*). A tak si praděda hned po návratu vyslechl poučení o udržování vojenského tajemství a o základních vojenských předpisech.²¹⁸

2.2.11 Boje o Liptovský Mikuláš

Příprava na útok na Liptovský Mikuláš se nevyhnula ani jemu. V průběhu 28. března vojáci opustili Uhorskú Ves, zamířili směrem na Liptovský Ondrej a dorazili až do nevelké osady Korská (asi 2 km severně od Lipt. Ondreja). Den poté se zvolna přemístila do vesničky Žiar. Cesty byly velmi špatné, a proto baterii musely pomáhat pásové traktory, aby zvládla asi 5 km na severní okraj Žiaru. Jen pár set metrů od vojáků se začínaly zvedat svahy Vysokých Tater.

Když čtete řádky válečného deníku, začínáte válku vidět jinak. Malebná podtatranská krajina náhle vyhlíží úplně jinak – v blátě, zimě a válečném riziku. Vojáci dorazili do Žiaru. Druhý den přišel rozkaz posunout se o 2 km na jih do Smrečan, vykopat postavení – a o několik hodin rozkaz vrátit se do Žiaru a zde si znovu vykopat postavení. Ten poslední přesun se ale neuskutečnil, protože stav cest byl takový, že je

²¹⁵ Tamtéž, zápis z 19. III. 1945

²¹⁶ Tamtéž, zápis z 20. III. 1945

²¹⁷ KOPECKÝ, Milan. *Josef Hrudka a vyznamenání*. [online]. e-mail 2013-10-04 18:42. [cit. 2013-10-14]. Osobní e-mailová komunikace.

²¹⁸ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápisy z 25. a 26. III. 1945

už nezvládala ani terénní tažná auta baterie.²¹⁹ Příští den se přesun zdařil poté, co baterie dostala koně, kteří děla přetahovali místo aut, aby se dostali na postavení do vesnice Bobrovec. Tady praděda začal mít zdravotní problémy, které přiblížíme v další části práce.

Ve dnech 3. – 4. dubna zahájil větší počet jednotek současný útok na Liptovský Mikuláš, takže 4. dubna v 6.00 hod. bylo město znovu dobyté a definitivně osvobozené. 1. brigáda, k níž patřila pradědova baterie, dobyla Bobrovec a Ráztoky a 3. brigáda Pavlovu Ves, Liptovský Trnovec, Parížovce, Liptovskou Maru a Vlašky.²²⁰ Zbytkům německých jednotek se nepodařilo zachytit ani na připravených postaveních na západních březích říček Kvačianka a Ľupčianka. Československé jednotky dorazily k hlavní silnici Liptovský Mikuláš – Ružomberok a začaly pronásledovat nepřítele. Už ráno 5. dubna 1945 vnikly československé jednotky do Ružomberoku a osvobodily ho. Dalším postupem jednotek 1. čs. armádního sboru na Ľubochňu, tzn. ke vstupu do masívu Velké Fatry, se skončily boje závěrečné části bitvy o Liptovský Mikuláš.²²¹ Celá bitva tedy trvala od února do 4. dubna 1945! Celá bitva o toto město přinesla nemalé ztráty 5546 mužů, z toho 868 padlých, 3731 raněných a 904 nezvěstných.²²² Jiné zdroje mluví o 4563 mužích (viz obr. č. 51: *Pohled na vojenský hřbitov u Liptovského Mikuláše*).²²³

První den dubna byl opět ve znamení přesunu – na sever do osady Bobrovček, kam se děla dostala jen díky tomu, že baterie dostala na výpomoc 10 místních civilistů a volské potahy. Protože baterie používala různé polní cesty, protáhla se její trasa na 7 km.²²⁴

Cesty musely být v tyto dny obrovský problém, i v dalších dnech musely být používány volské potahy místo aut. Baterie byla určena k podpoře 2. polního praporu. Praděda v tyto dny postupoval poměrně rychle, nepřátelský odpor byl slabý, a tak se

²¹⁹ Tamtéž, zápis z 30. III. 1945

²²⁰ Dnes jsou některé zmíněné obce zatopeny přehradou Liptovská Mara, která zde byla postavena v r. 1975. Podobu krajiny pozměnila i slovenská dálnice D1 či obří termální koupaliště Bešeňová.

²²¹ *Boje při Liptovskom Mikuláši. Slovenský zväz protifašistických bojovníkov*. s. 11. [online]. © 2013. [cit. 2013-09-11]. Dostupné na: <http://www.liponet.sk/obv_szpb/Boje/Lpdf>

²²² Tamtéž, s. 19.

²²³ ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumír. *Za svobodu Československa. Svoboda se zrodila v boji*. 3. svazek díla *Kapitoly z dějin čs. vojenské jednotky v SSSR za druhé světové války*. Praha : Naše vojsko, 1960. ISBN neuved. s. 436.

²²⁴ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7.

baterie dostala 4. dubna do vesnice Žiar a odtud postupovala směrem na Liptovský Mikuláš a Ružomberok, kde 5. dubna nocovala. Vzhledem k změnám počasí se u zbraní začala provádět výměna zimní vazelíny za letní. Další den baterie vyrazila po cestě směrem na Žilinu. Ale na cestě se před ním objevila další překážka – cesta se u Lubochni dostává do soutěsky řeky Váh mezi horami Malé a Velké Fatry.²²⁵

2.2.12 Malá Fatra

Zde se československé jednotky opět dostaly do hornatého terénu. I tady bylo pradědovým úkolem ničit německé pozici, aby další vojáci od pěchoty mohli snáze ovládnout nepřátelská postavení.

Ale – byl praděda v tyto dny u své jednotky? V deníku baterie je totiž pod datem 31. března uvedeno, že: „Zdravotní a morální stav dobrý až na voj. Hrudku Josefa ma u“ Po konzultaci s p. M. Kopeckým jsme došli k závěru, že zápis je lehce zkomolený a zní: "... který má u setniny". Setninou byla někdy zvána baterie. Jde o to, že zřejmě jeho zdravotní stav nebyl dobrý, ale byl ošetřován v rámci baterie, nebylo to ještě na ošetřovnu. Takový voják měl třeba lehčí službu bez stráží a podobně.²²⁶

Protože se na začátku dubna podařilo vytlačit Němce z Liptovského Mikuláše, postup se přece jen zrychlil, protože baterie se setkávala s malým odporem. Postupovala tedy od vesnice Žiar směrem na Liptovský Mikuláš a Ružomberok, ve kterém i nocovala. Pak postoupila na jižní okraj Lubochně, kde vojáci čistili kanóny a své osobní zbraně. Přesuny asi nebyly jednoduché, což dokládá např. nehoda jednoho Dodge, se kterým havarovali řidič desátník Podberecký a velitel baterie podporučík Karel Krejčí. Na vozidlech docházelo pochopitelně k poruchám, které byly někdy odstraněny na místě, jindy až po několika dnech. Od 10. dubna dělostřelci pradědovy baterie každý den svou střelbou podporovali další jednotky. V deníku je uváděna spotřeba střeliva – některé dny tato čtyři děla vystřelila i přes 100 granátů (viz obr. č. 52: *Přenášení dělostřelecké munice v horách Malá Fatra*). Dařilo se umlčet či likvidovat nepřátelské kanóny a vojáky. Ale i pradědovi padl další spolubojovník – desátník Alexander Hajevič, kterému se kamarádi 14. dubna složili na rakev i na pohřeb na hřbitově

1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 1. IV. 1945

²²⁵ Tamtéž, zápisy z 4., 5. a 6. IV. 1945

²²⁶ KOPECKÝ, Milan. *Josef Hrudka – interpretace deníku*. [online]. e-mail 2013-10-16 23:23. [cit. 2013-10-17]. Osobní e-mailová komunikace.

ve Vrútkách.²²⁷

Mezitím totiž naše a sovětské jednotky osvobodily 11. dubna města Turčiansky Svätý Martin (dnes Martin) a Vrútky. Zde se k nim připojily spojenecké rumunské jednotky a potom společně zaútočily na Malou Fatru. Němci a Maďaři byli rozmístění na odvrácených svazích pohoří, takže mohli poměrně svobodně manévrovat. K 13. 4. 1945 stálo proti československým vojákům celkem 3980 mužů především z 320. divize lidových granátníků, k tomu 97 děl a minometů a 6 samohybných děl. K fanatickému odporu vyzýval Himmlerův příkaz zastřelit každého, kdo by ustoupil. V německých jednotkách tento rozkaz četli 16. dubna.²²⁸

Pradědova baterie tento útok podporovala také, dařilo se jí zasahovat cíle – např. německé kulometry, které byly postrachem pro útočící pěchotu. Dubnové počasí však přinášelo únavu a vyčerpání – v hlášeních jednotlivých útvarů 1. brigády se často píše „o úplném vyčerpání mužstva z terénu a z hladu.“ Možná i proto odešel 15. dubna od baterie na ošetřovnu svobodník Šleger.²²⁹

Větší část 1. čs. brigády měla projít Malou Fatrou zhruba po spojnici naznačené kótami 904 – 1176 – 924 a přes hory Polom a Grúň se dostat do blízkosti obcí Stráňava a Višňové. Jenže realita byla opět jiná a postup našich vojáků byl zastaven. Jednotky armádního sboru sice postoupili první den bojů v Malé Fatře cca o 3,5 km. Vzhledem k téměř neschůdnému horskému terénu, jenž byl místy pokrytý až dvoumetrovou vrstvou sněhu, to byl úspěch, ale výhodu nepřinesl.²³⁰

Snažili jsme se zjistit, zda jeho jednotka patřila ke skupině dělostřelců 1. čs. brigády, kteří dokázali dostat na vrcholky Malé Fatry své kanóny (viz obr. č. 53:76,2mm *kanón vytažený na horský vrch Úplaz v Malé Fatře na Slovensku*), takže mohli střílet na Němce z naprosto neočekávané pozice.²³¹ Ale podle dostupných materiálů se

²²⁷ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 14. IV. 1945

²²⁸ HALAJ, Dušan. *Oslobodzovacie boje v apríli 1945*. [online]. © 2009. [edit. 2009-04-28]. [citováno 2013-10-17]. Dostupné na: <http://zilina-gallery.sk/wiki/Oslobodzovacie_boje_v_apr%C3%ADli_1945>

²²⁹ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4, zápis z 15. IV. 1945

²³⁰ HALAJ, Dušan. *Oslobodzovacie boje v apríli 1945*. [online]. © 2009. [edit. 2009-04-28]. [citováno 2013-10-17]. Dostupné na: <http://zilina-gallery.sk/wiki/Oslobodzovacie_boje_v_apr%C3%ADli_1945>

²³¹ ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumír. *Za svobodu Československa. Svoboda se zrodila v boji. 3. svazek díla Kapitoly z dějin čs. vojenské jednotky v SSSR za druhé světové války*. Praha : Naše vojsko, 1960.

domníváme, že spíše ne. Stejně tak bude obtížné prokázat, zda se zúčastnil těžkých bojů v soutěsce pod hradem Strečno. O brutalitě bojů vypovídá epizoda z průběhu bojů v tomto prostoru: jeden z praporů 3. brigády vyslal ještě z Vrútek četou 24 vojáků na průzkum. Ti však padli do pastí a Němci – snad esesáci – všechny naše vojáky bestiálně zabili. Další československé jednotky je našly pověšené na stromech nohama nahoru, dva byli dřevěnými kůly skrz břicho přibití k zemi, jednomu vojákovu uřízli jazyk a ostatní svázali, polili benzínem a zaživa upálili.²³²

Další československé jednotky 26. dubna srazily nepřítele ze západních svahů Malé Fatry. Pokračovaly v jeho pronásledování směrem na Stráňavy, obec osvobodily a z dobytých postavení kontrolovaly i hlavní cestu Strečno – Žilina. Osvobozeným vojskům se tím uvolnil přístup do Žilinské kotliny a k městu Žilina a tím i dál na Moravu. Skončila nejtěžší fáze bojů na území Žilinského okresu.²³³

V poslední čtvrtině dubna byl náš praděda u města, protože 21. dubna se baterie posunula k osadě Lipovec a při cestě ujela 16 km.²³⁴ Kromě Němců se naši vojáci setkávali i s německými spojenci – s Maďary. Jednoho z nich 23. dubna zajal příslušník baterie četař Jan Ihnatovič, který ve Svobodově armádě sloužil už od září 1943.²³⁵ Poté se 26. dubna baterie přemístila na severovýchodní okraj Vrútek a 27. dubna vyrazila po cestě směrem na Žilinu a večer se zakopala na jihozápadním okraji obce Stranová – zřejmě se jedná o vesnici Stráňavy západně od Malé Fatry (asi 4 km západně od proslulého hradu Strečno), kterou jsem již zmiňovala.²³⁶ Tady se baterie připravila na tzv. nepřímou střelbu, ale k žádné akci nedošlo.

Konečně 27. dubna začala poslední fáze bojů o přístupy na Žilinu. Velení sboru vyhodnotilo informace o síle nepřítele a rozhodlo se neútočit na Žilinu sice nejkratším, ale nejlépe opevněným směrem podél silnice Strečno – Žilina na levém břehu Váhu. Zvolilo cestu delší, avšak slabě chráněnou – z jihu. Tím by se otevřela cesta i na

ISBN neuvéd. s. 473.

²³² HALAJ, Dušan. *Oslobodzovacie boje v apríli 1945*. [online]. © 2009. [edit. 2009-04-28]. [citováno 2013-10-17]. Dostupné na: <http://zilina-gallery.sk/wiki/Oslobodzovacie_boje_v_apr%C3%ADli_1945>

²³³ Tamtéž.

²³⁴ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (21. 4. 1945 – 18. 5. 1945). Inv. č. 21, sign. 5/5, zápis z 21. IV. 1945

²³⁵ *Detail příslušníka čs. voj. jedn. v zahr. za 2. sv. války – Jan Ihnatovič*. [online]. [cit. 2013-10-17]. Dostupné na: <<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DetailVojaka.aspx?soldierId=4402>>

²³⁶ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (21. 4.

Moravu. V průběhu 29. dubna 1. čs. brigáda dosáhla obcí Višňové a Turie a asi o 2 km na západ od nich přes vesnice Rosina a Lietavské Lúčky pak postupovala 4. čs. brigáda. Asi 2 km východně čekala na další rozkazy 3. čs. brigáda. Ta také ráno 30. dubna vnikla do Žiliny, kde Němci mezitím vyhodili do povětří mosty. K večeru pak naši vojáci postoupili až do Strážova na západním okraji Žiliny (dnes je okolní krajina pozměněná přehradou Hričov). Během dalších dvou dní osvobodili území mezi obcí Považská Teplá a městem Bytča.²³⁷

Souběžně s tím sovětští vojáci na pravém břehu Váhu osvobodili 1. května 1945 osady Divina, Dlhé Poľe a Velké Rovné. Zbývalo necelých 10 km na hranice s Moravou.²³⁸

Praděda 29. dubna stěhoval svůj kanón k obci Višňová. Bylo tak špatné počasí, že vojáci z 1. baterie museli sehnat koně od místního civilního obyvatelstva, aby své kanóny dotáhli na určená postavení.²³⁹ Následující den 30. května baterii opustili její sovětští řidiči, protože konečně přišli nově vycvičení českoslovenští. Ve 2 hodiny v noci přišel rozkaz, aby baterie své kanóny stáhla a přesunula zpět k Martinu (viz obr. č. 54: *Činnost čs. dělostřelců u slovenského Martina*). Tady čekala na další rozkazy. Vzhledem k úspěchu našich jednotek u Žiliny pak dostala další rozkaz přesunout se do Žiliny. Nocleh ji čekal v Porubě za Žilinou. To bude nejspíš nepřesně zapsaný název obce – Poruba je totiž téměř 60 km jižně od Žiliny. Ale protože 1. května vojáci pokračovali v pochodu směrem na Považskou Bystrici, jedná se určitě o vesničku Porúbka, která je na cestě a leží jen 9 km jižně od Žiliny. Dorazili tedy do Považské Bystrice, kde se čekalo na další rozkazy. Ten den bylo několik jeho kamarádů povýšeno. To, že praděda dál zůstával vojínem, bylo dáno jeho funkcí – byl pořád pomocník obsluhy.²⁴⁰

Boje o Malou Fatru trvaly 19 dní a z hlediska obtížnosti se řadí hned za Duklu a Liptovský Mikuláš. Náš armádní sbor ztratil 1328 mrtvých, raněných a nezvěstných.

1945 – 18. 5. 1945). Inv. č. 21, sign. 5/5, zápisy z 26. a 27. IV. 1945

²³⁷ HALAJ, Dušan. *Oslobodzovacie boje v apríli 1945*. [online]. © 2009. [edit. 2009-04-28]. [citováno 2013-10-17]. Dostupné na: <http://zilina-gallery.sk/wiki/Oslobodzovacie_boje_v_apr%C3%ADli_1945>

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (21. 4. 1945 – 18. 5. 1945). Inv. č. 21, sign. 5/5, zápis z 29. IV. 1945

²⁴⁰ Tamtéž, zápis z 1. V. 1945

Např. v červnu 1984 – půl roku před pradědovou smrtí a téměř 40 let po válce – na svazích dnešního lyžařského areálu Martinské hole turisté náhodně objevili kosterní pozůstatky tří vojáků sboru.²⁴¹

2.2.13 Konečně na Moravě

V průběhu 2. května byla baterie opět v pohybu – ujela 55 km a mířila k hranicím s Moravou. Vzhledem ke zničeným mostům se přes Váh přepravila nejspíše po pontonovém mostě, který českoslovenští vojáci vybudovali u osady Povážské Podhradie.²⁴² Jedno Dodge mělo poruchu, ale 3. května po krátké zastávce baterie pokračovala nejspíše kolem města Púchov přes slovensko-moravskou hranici do Vsetína (v deníku pisatel zapsal *Setin*), kde se po 91 km cesty ubytovala.²⁴³

Dne 4. května praděda ujel dalších 30 km po silnicích a 6 km po polních komunikacích. Cestou se jeho baterie zastavila a zahájila palbu, kdy vystřelila celkem 14 nábojů. Němci zde sami začali ustupovat a baterie dál pokračovala v přesunu.²⁴⁴

Další den bylo poněkud rušněji, protože pradědovi kamarádi při postupu směrem na Přerov vystřelili téměř 80 granátů na jen zvolna ustupujícího nepřítele.

Vojáci 1. čs. samostatného sboru měli zaútočit 7. května ve směru Hulín – Břest – Přerov, a tím odříznout německé jednotky, které se dosud nalézaly východně od Přerova. Tak by se těmto německým jednotkám zabránilo jak v ústupu na západ, tak i v případném přesunu k Olomouci, kde dosud probíhaly těžké boje. Ze stejných důvodů byli Němci odhodláni ústupovými boji bránit přístupy k Přerovu co nejdéle. K prvnímu krvavému střetnutí došlo u Rymic a Količina 6. května, k druhému v Břestu následující den.²⁴⁵

Praděda 6. května prošel obcemi Neubuz, Fryšták a pravděpodobně odpoledne vstoupil do Holešova.²⁴⁶ Velmi často vojáci nepostupovali po silnicích, ale i po

²⁴¹ HALAJ, Dušan. *Oslobodzovacie boje v apríli 1945*. [online]. © 2009. [edit. 2009-04-28]. [citováno 2013-10-17]. Dostupné na: <http://zilina-gallery.sk/wiki/Oslobodzovacie_boje_v_apr%C3%ADli_1945>

²⁴² KOPECKÝ, Milan. Tragédie u Rymic 6. května 1945. In: *Historie a vojenství. Časopis VHÚ*. Ročník LXII. Číslo 2013/2. s. 64. ISSN 0018-2583

²⁴³ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (21. 4. 1945 – 18. 5. 1945). Inv. č. 21, sign. 5/5, zápis z 3. V. 1945

²⁴⁴ Tamtéž, zápis z 4. V. 1945

²⁴⁵ MACHALA, Jan. *Bitva o Břest*. © 2008. [online]. [edit. 2008-05-14]. [cit. 2013-10-18]. Dostupné na: <<http://www.fronta.cz/fotogalerie/holesov-kveten-1945>>

²⁴⁶ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (21. 4.

rozmoklých polních cestách či terénem podél železniční trati. Je jasné, že se jejich únava stupňovala. Úkolem dělostřelců bylo podporovat postup pěchoty a zasáhnout, kdyby se objevily německé tanky. Němci se tady totiž stáhli do sousední obce Rymice, a tak se 1. čs. brigáda rozmístila v okolí Holešova – a těsně za pěchotou dorazili také její dělostřelci.²⁴⁷

Z osvobození Holešova je dostupné poměrně dost fotografií, bohužel – zatím se nám nepodařilo určit, zda na některé fotografii stojí i praděda (viz např. obr. č. 55: *Čs. dělostřelci na náměstí v Holešově*).²⁴⁸

Tento den však byl v osudech dělostřeleckého pluku 2, kam patřila pradědova baterie, velmi tragický, neboť mezi obcemi Holešov a Rymice zahynulo a bylo zraněno celkem 26 vojáků pluku, konkrétně příslušníků čety, která zajišťovala telefonické spojení mezi jednotkami. Protože ke střetnutí došlo několik set metrů od Všetul a Holešova, snažili se další českoslovenští vojáci svým kamarádům pomoci. S velkou pravděpodobností tuto snahu podporovali také dělostřelci 1. baterie, protože od okraje Všetul k místu boje to je asi 1500 m. Baterie vystřelila 54 nárazových granátů a v boji byl raněn její příslušník desátník Jozef Hančík, který byl přepraven do nemocnice.²⁴⁹ Tento třiadvacetiletý slovenský voják pocházel z Ružomberoku a ve Svobodově armádě sloužil od 18. ledna 1944.²⁵⁰

Střetnutí u Rymic patřilo k nejkrvavějším epizodám bojů našich vojáků na Moravě. Tuto událost, kdy doslova několik hodin před koncem války padli či byli německými obránci ubiti ranění českoslovenští vojáci, v dubnu 2013 připomnělo vystoupení Klubu vojenské historie "Hraničářský prapor 19". V roli příslušníků 1. československého armádního sboru vystoupili jeho členové. První ukázka se odehrála v zámeckém parku v Holešově, druhá v Rymicích. Akce byly připomínkou 68. výročí

1945 – 18. 5. 1945). Inv. č. 21, sign. 5/5, zápisy z 4., 5. a 6. V. 1945

²⁴⁷ KOPECKÝ, Milan. Tragédie u Rymic 6. května 1945. In: *Historie a vojenství. Časopis VHÚ*. Ročník LXII. Číslo 2013/2. s. 65. ISSN 0018-2583

²⁴⁸ MACHALA, Jan. *Holešov, květen 1945*. © 2013. [online]. [edit. xxxx-yy-zz]. [cit. 2013-10-16]. Dostupné na: <<http://www.fronta.cz/fotogalerie/holesov-kveten-1945>>. Viz foto č. 3 a 4: Skupinové foto kolem hlavně divizního kanónu ZIS-3 + Náměstí.

²⁴⁹ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (21. 4. 1945 – 18. 5. 1945). Inv. č. 21, sign. 5/5, zápis z 6. V. 1945

²⁵⁰ *Detail příslušníka čs. voj. jedn. v zahr. za 2. sv. války – Jozef Hančík*. [online]. [cit. 2013-10-18]. Dostupné na: <<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DetailVojaka.aspx?soldierId=9568>>

osvobození Československa a zejména událostí 6. května 1945.²⁵¹ Z této akce nám její účastníci, z nichž mi např. pánové M. Kopecký aj. Machala při vzniku této práce radili, poskytli fotografie, kterými dokumentujeme, jak vlastně vypadala válečná práce našeho pradědy.²⁵²

Ve Všetulích byla baterie i 7. května a vystřelila přes 30 granátů směrem na Rymice, kde byly zjištěny další německé zákopy. Podle všeho to byly poslední výstřely pradědovy baterie ve 2. světové válce. V noci Němci Rymice vyrabovali a ustoupili směrem na Přerov.²⁵³ V noci baterie dostala rozkaz, aby postavení opustila a přesunula se směrem na Kojetín.²⁵⁴

Kladli jsme si otázku, zda náš praděda zasáhl do posledních bojů 2. světové války na Moravě, konkrétně do bojů u obce Břest. Z dostupných zdrojů a literatury se nám nepodařilo prokázat, že by mezi bojujícími jednotkami byla i 1. baterie 2. dělostřeleckého pluku 1. čs. samostatné brigády, protože u Břestu bojoval se 76 mm děly pouze dělostřelecký pluk 4, organická součást 3. brigády. Je opět velmi málo známou skutečností, že u Břestu v posledních hodinách války padlo 34 vojáků a 100 dalších bylo raněno, takže tyto boje jsou řazeny k nejtěžším po Liptovském Mikuláši.²⁵⁵

Časně ráno 8. května se praděda s 1. baterií dal opět do pohybu směrem na západ. Zastavil se u vesnice Hruška, kde baterie zaujala postavení. Žádnou střelbu podle deníku nevedla a odpoledne pokračovala směrem na Němčice (na Hané),²⁵⁶ Víceměřice a večer dorazila do obce Hradčany-Kobeřice, kde postavila své kanóny do palebného postavení, ale žádnou střelbu opět nevedla. Tady se ve 22 hodin vojáci dozvěděli toužebně očekávanou zprávu: „*Je konec vojny!*“²⁵⁷

²⁵¹ MACHALA, Jan. *Holešov – Rymice duben 2013*. [online]. © 2013. [edit. 2013-04-13]. [cit. 2013-10-18]. Dostupné na: <<http://www.fronta.cz/fotogalerie/holesov-rymice-duben-2013>>

²⁵² MACHALA, Jan. *Fotografie z akce KVH*. [online]. E-mail 2013-10-08 12:57. [cit. 2013-10-18]. Osobní e-mailová komunikace.

²⁵³ KOPECKÝ, Milan. Tragédie u Rymic 6. května 1945. In: *Historie a vojenství. Časopis VHÚ*. Ročník LXII. Číslo 2013/2. s. 65. ISSN 0018-2583

²⁵⁴ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (21. 4. 1945 – 18. 5. 1945). Inv. č. 21, sign. 5/5, zápis z 7. V. 1945

²⁵⁵ MACHALA, Jan. *Bitva o Břest*. [online]. © 2008. [edit. 2008-05-14]. [cit. 2013-10-18]. Dostupné na: <<http://www.fronta.cz/fotogalerie/holesov-kveten-1945>>

²⁵⁶ Při hledání pradědovy cesty jsem zjistila, že několik kilometrů od Holešova jsou ještě jedny Němčice. Ty ale jsou dost stranou trasy přesunu (pozn. aut.).

²⁵⁷ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (21. 4. 1945 – 18. 5. 1945). Inv. č. 21, sign. 5/5, zápis z 8. V. 1945

2.2.14 Válka skončila

Válka sice skončila, ale mnohé německé jednotky nesložily zbraně a snažily se uniknout směrem na západ. Nejen pradědova baterie dostala rozkaz vydat se směrem na Prahu. V následující dny se přesunovala o desítky kilometrů na severozápad ve směru na Moravskou Třebovou, neboť 11. května baterie nocovala ve vesnici Rychnov na Moravě (asi 10 km severně od Třebové). Přesun komplikovaly občasně závady na vozidlech. V lepším případě bylo porouchané vozidlo Dodge taženo za silnějším Studebakerem.²⁵⁸ Asi nejvýznamnější událostí byla ovšem porucha na polní kuchyni a jeho tažném Dodge, kdy osádka soupravu opustila. Jenže zbytek baterie zatím pokračoval v cestě. Až na plánované zastávce se zjistilo, že kuchyně chybí. Baterie na ní čekala na kolínském náměstí až do 13. května, takže se opozdila za zbytkem svého pluku.²⁵⁹

Během přesunu baterie se 15. května událo střetnutí se zbytky ustupujících německých jednotek. Před Čáslaví byla napadena blíže neurčeným počtem vojáků jednotek SS, ale jejich útok byl odražen a naši vojáci dokonce ukořistili jejich automobil.²⁶⁰ U tohoto zápisu je možné, že došlo k záměně událostí, protože Čáslav leží ještě před Kolínem.

Následující den už byl praděda v obci Nupaky u Říčan. Do centra Prahy zbývalo 20 km. To již bylo jasné, že se bude konat slavnostní vojenská přehlídka, a proto si vojáci čistili výstroj a výzbroj. Mnozí z vojáků dostali také úplně nové uniformy.

2.2.15 Pražská přehlídka

17. května se mnozí z vojáků 1. čs. sboru účastnili slavnostní přehlídky v Praze na počest vítězství. Mezi účastníky přehlídky byl i praděda. Ve 13 hodin vyjel z obce Nupaky a po přehlídce byl ubytován v budově školy ve Sládkově ulici. Jako zajímavost uvádím, že v budově sídlí škola i dnes. Nákladní auta se vrátila do Nupak.²⁶¹ Přehlídce se podrobně věnuje M. Kopecký ve své knize věnované osudům sborového dělostřeleckého pluku 5, kde je publikována i řada fotografií z archívů.²⁶²

Následující den vojáci vyčistili kanóny a své osobní zbraně. Pak přišel nástup.

²⁵⁸ Tamtéž, zápis z 10. V. 1945

²⁵⁹ Tamtéž, zápis z 13. V. 1945

²⁶⁰ Tamtéž, zápis z 15. V. 1945

²⁶¹ Tamtéž, zápis z 17. V. 1945

²⁶² KOPECKÝ, Milan. *Československý sborový dělostřelecký pluk 5*. Praha : MO ČR / Odbor komunikace

Poslední rozkaz – a baterie ukončila svou válečnou činnost.²⁶³ Ale pradědova cesta zatím nebyla u konce. Armáda si ho dál ponechávala, aby ho mohla pověřit další prací.

2.3 1945–1948

2.3.1 Z Prahy do pohraničí

Takže co bylo s pradědou dál? Byl to volyňský Čech. A proto byla odpověď složitější. Domov a rodinu měl na Volyni. Oficiálně byl stále občanem Sovětského svazu. On a další vojáci byli po skončení války přemístěni do pohraničí, aby zde udržovali pořádek, popřípadě se starali o hospodářství, na kterých dosud hospodařili místní Němci. 30. června 1945 byl praděda přeložen spolu se stovkami dalších k 1. praporu vojenské skupiny Žatec.²⁶⁴ Skupinu řídil důstojník Svobodovy armády Jaroslav Perný, který v čs. jednotce bojoval už od Sokolova (a po válce se usadil v obci Liběšice u Žatce, kam se přestěhovali i další obyvatelé volyňské obce Kvasilov, což jsou mimochodem naši další předci). Nikdo ale přesně nevěděl, co bude dál. Z vojáků se rozkazem stali reemigranti a zemědělci, ale jejich rodiny dál zůstávaly v Sovětském svazu.

Jejich další osud do jisté míry pomáhal řešit i vládní program z dubna 1945 – tzv. Košický vládní program, který v XI. hlavě stanovuje, že půda konfiskovaná Němcům bude přednostně přidělena českým rolníkům, kteří se zasloužili v národně osvobozené boji.²⁶⁵

Od léta 1945 bylo jasné, že z českého a moravského pohraničí budou odsunuti místní Němci. Samozřejmě vyvstala otázka, kdo a jak tyto oblasti osídlí. Z dobového tisku vyplývá, že původní představa volyňských Čechů byla jasná: vytvoří souvislý pás osídlení tak, aby zůstali i nadále pohromadě a aby posílili český národní prvek v pohraničí. Tato naděje se opírala mimo jiné o prohlášení předsedy první československé poválečné vlády (tzv. košické) Zdeňka Fierlingera (viz obr. č. 56:

a propagace, 2012. ISBN 978-80-7278-581-0. s. 124

²⁶³ VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (21. 4. 1945 – 18. 5. 1945). Inv. č. 21, sign. 5/5, zápis z 18. V. 1945

²⁶⁴ VHA Bratislava. Fond Osobné spisy vojakov a poddôstojníkov, signatura 1912/Hrudka. *Kmenový list Josefa Hrudky 12046/m.*

²⁶⁵ *Program československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků přijatý 5. dubna 1945 v Košicích, tzv. Košický vládní program.* [online]. © 2013. [cit. 2013-07-16]. Dostupné na: <http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm>

Fotografie Zdeňka Fierlingera), že nová vláda se bude snažit umožnit krajanům návrat do vlasti, kde se budou moct uživit a pomáhat budovat nový stát.²⁶⁶

Tak vypadala teorie. Praxe se v mnoha směrech odlišovala. Především se vše z pohledu bývalých vojáků i jejich odloučených rodin neuvěřitelně vleklo. Muži, kteří ještě před několika týdny byli v neustálém ohrožení života, se často s mírovým životem srovnávali velmi obtížně. Když sledujeme v dobovém tisku zprávy, často narážíme na jejich problémy: mnozí demobilizovaní vojáci z Volyně byli bez rodin od jara 1944, kdy byli odvedeni do armády. K tomu přidejme již zmíněné potíže s provedením tzv. reemigrace (návratem Čechů do původní vlasti) – vždyť se začala uskutečňovat až v předjaří 1947, nepopsatelné válečné vzpomínky (dnes bychom často hovořili o posttraumatickém syndromu). Nedivíme se, že to vše bylo často řešeno alkoholem.²⁶⁷ Starousedlíci poukazovali na blíže nespecifikované negativní chování (alkoholismus, násilí).²⁶⁸ Nepochybně časté byly spory s českými starousedlíky či osídlenci z vnitrozemí o přidělování hospodářství, které přerůstaly ve rvačky.²⁶⁹ Osamělí vojáci navazovali intimní kontakty s místními osamocenými sudetskými Němkami, i když podobná známost či dokonce žádost o sňatek s Němkou znamenalo riziko vyloučení ze Svazu volyňských Čechů a ztrátu nároku na osídlení v českém pohraničí.²⁷⁰

2.3.2 Reemigrace volyňských Čechů

Tak – náš praděda a tisíce jeho volyňských vojenských kamarádů už v Čechách byli. Zbývalo však ještě mnoho příbuzných na Volyni. Jak je do Československa dostat? Zdánlivě jednoduchá záležitost – volyňští Češi se po 2. světové válce rozhodli vrátit do své původní vlasti. Co je k tomuto kroku vedlo? Vždyť většina z nich měla na Volyni zavedená hospodářství, majetek, který často vytvořili jen neskutečnou dřinou. Pokud se začteme do výboru článků z časopisu *Věrná stráž* z období 1946 – 1947, pak by

²⁶⁶ VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů. Díl III. 1945 – 1948*. Brno : Masarykova universita, 2000. s. 7. [online]. [cit. 2013-07-10]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Dejiny_volynskych_cechu_3.pdf>

²⁶⁷ FOITÍK, Josef. Pokoj lidem dobré vůle. In: *Věrná stráž*. Roč. I, č. 8-9. 20. 12. 1946. s. 2. [online]. [cit. 2013-07-11]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_01/VS_01_08-09.pdf>

²⁶⁸ Interview s předsedou ONV v Žatci škpt. Zichou. In: *Věrná stráž*. Roč. I, č. 8-9. 20.12.1946. s. 4. [online]. [cit. 2013-07-11]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_01/VS_01_08-09.pdf>

²⁶⁹ KADAVÁ, O. První volyňský ples. In: *Věrná stráž*. Roč. II, č. 2. 17. 01. 1947. s. 2. [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_02/VS_02_02.pdf>

²⁷⁰ Zprávy svazu. In: *Věrná stráž*. Roč. II, č. 7. 21. 02. 1947. s. 7. [online]. [cit. 2013-07-15]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_02/VS_02_07.pdf>

hlavním důvodem byla touha po návratu do vlasti jejich otců a úkol chránit české pohraničí.²⁷¹ Dnes je už ale jasné, že tento trochu až obrozenecký argument nebyl jediný – a je otázkou, zda byl pro rozhodování úřadů ten nejdůležitější.

Život na poválečné Volyni nebyl vůbec jednoduchý, jak zachytil jeden z volyňských Čechů – cit.: „*Nejvíce jsme se děsili noci. Přijeli a tloukli na dveře. Když jsme neotevřeli, bylo zle, když matka otevřela, bylo také zle. A tak to bylo všude. Nebezpečí číhalo na polích, cestách i v lese. Sousedé jedoucí na pole se vraceli domů často jen s bičem, někdy vůbec ne. Nacházeli jsme je mrtvé na poli, u cesty nebo v lese. Několikrát jsem viděl občany z Volkova viset oběšené na stromech s papírem na prsou – zrádce. Jednou jich viselo na návsí na stromech po takovém nočním přepadu dvanáct.*“²⁷²

Představa změny byla celkem prostá, tedy jak jsem již zmínila – volyňští Češi osídlí sudetoněmecké statky v pohraničí (viz obr. č. 57: *Ilustrace z časopisu Věrná stráž*). Vytvoří souvislý pás osídlení, který bude sloužit jako hráz proti budoucí germánské rozpínavosti. V Praze se uskutečnila schůze volyňských Čechů, která ustanovila Prozatímní volyňský akční výbor, jenž 28. května 1945 předal ministru zahraničních věcí Janu Masarykovi žádost o reemigraci české minority na Volyni do ČSR.²⁷³

Dne 31. července 1945 se vláda oficiálně rozhodla vyzvat zahraniční krajany k návratu do vlasti. Organizace reemigrace byla svěřena ministerstvu ochrany práce a sociální péče, zemědělské usídlování vláda uložila ministerstvu zemědělství, které ji provádělo prostřednictvím osídlovacích komisí ministerstva zemědělství (OKMZ) v jednotlivých pohraničních okresech.²⁷⁴

2.3.3 Příchod do Lipence

Praděda Josef Hrudka zatím dál vykonával vojenskou službu jako strážný

²⁷¹ CHUDOBA, Jaroslav. Věrná stráž. In: *Návrat. Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1946-1947*. Editor: Jiří Pancíř. Most : Severografia 1999. s. 15

²⁷² LŮŽEK, Bořivoj. Dosídlování Žatecka a Podbořanska volyňskými Čechy. In: *Materiály k problematice novoosídleného pohraničí*. Sv. 6. Praha : 1973, s. 20.

²⁷³ VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů III. (1945-1948)*. Reedice pro elektronické vydání. Brno : Masarykova universita, 2000. Vydání 1. ISBN 80-210-2568-9. s. 7. [online]. [cit. 2013-09-23]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Dejiny_volynskych_cechu_3.pdf>

²⁷⁴ VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů III. (1945-1948)*. Reedice pro elektronické vydání. Brno : Masarykova universita, 2000. Vydání 1. ISBN 80-210-2568-9. s. 8. [online]. [cit. 2013-09-23]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Dejiny_volynskych_cechu_3.pdf>

v pohraničí až do 29. ledna 1946, kdy byl oficiálně propuštěn do zálohy, ale dál zůstával v evidenci již zmíněné vojenské skupiny Žatec.²⁷⁵ Nejčastější prací těchto vojáků bylo starat se o hospodářskou usedlost (viz obr. č. 58: *Josef Hrudka s válečnými kamarády*). Okolo zemědělských statků a jejich přidělování pokračovaly spory. Vznikl totiž docela komplikovaný právní stav – teprve 25. října 1945 byl vydán zákon (prezidentský dekret) č. 108/1945 Sb., kterým byly pozemky německých sedláků konfiskovány a mohou přejít do vlastnictví dosavadních národních správců, kteří za ně ovšem museli zaplatit.²⁷⁶

Situace se vlekla, na stránkách Věrné stráže se pravidelně objevují stížnosti volyňských Čechů, které lze charakterizovat zhruba takto – *jak je možné, že jsme republice přinesli tak obrovské oběti na životech a teď jsme odstrkováni a nikdo neplní sliby, které jsme dostali?* Navíc záhy volyňští Češi zjistili, že mnohá hospodářství byla již obsazena českými správci, kteří si do pohraničí pospíšili hned v květnu 1945.

V časopise Věrná stráž jsme našli inzeráty, kde se hledají bývalí volkovští kamarádi, které reemigrace odloučila (např. Anna Martinovská z Nasengrub č. 6 (dnes Mokřiny) u Aše hledala své přátele z Volkova Ant. Čermenského, Frant. Malého, Václ. Smolu a Marii Goralovou.²⁷⁷ Zaujala nás zmínka o tom, že v obci nedaleko Ava – dnes asi Loužek, 5km od Chebu u silnice na Karlovy Vary – byl usídlen větší počet reemigrantů z Volkova.²⁷⁸) Další takovou drobnou informací byla třeba zmínka, že František Šulc z Volkova (po válce Skupice č.p. 1) hledal Václava Šulce z Moldavy na Volyni.²⁷⁹ Společenská rubrika Věrné stráže zmiňuje třeba i to, že 10. 2. 1948 zemřel měcholupský mlynář Jaroslav Ledvina, nar. 1898 ve Volkově, legionář z 1. světové války, zahraniční voják, a byl pohřben v Měcholupech u Žatce.²⁸⁰ Musíme však konstatovat, že v souhrnu je Volkov ve Věrné stráži zmiňován velmi málo.

²⁷⁵ Evidenční a kmenový list Josefa Hrudky 12046/m. Vojenský historický archiv Bratislava. Fond Osobné spisy vojakov a poddôstojníkov, signatura 1912/Hrudka.

²⁷⁶ Dekret presidenta republiky č. 108/1945 Sb. ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fonděch národní obnovy. Oddíl II., §7, odst. 1. [online]. [cit. 2013-09-24]. Dostupné na: <<http://www.psp.cz/docs/laws/dek/1081945.html>>

²⁷⁷ Hledáme. In: *Věrná stráž*. Roč. II., č. 50-51. 22. 12. 1947. s. 14. [online]. [cit. 2013-07-16]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_02/VS_02_50-51.pdf>

²⁷⁸ Zprávy svazu. In: *Věrná stráž*. Roč. III., č. 1. 09. 01. 1948. s. 14. [online]. [cit. 2013-07-16]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_03/VS_03_01.pdf>

²⁷⁹ Hledáme. In: *Věrná stráž*. Roč. III., č. 6. 13. 02. 1948. s. 11. [online]. [cit. 2013-07-17]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_03/VS_03_06.pdf>

²⁸⁰ Vzpomínáme. In: *Věrná stráž*. Roč. III., č. 6. 13. 02. 1948. s. 11. [online]. [cit. 2013-07-17]. Dostupné

Z dostupné literatury vyplývá, že hlavní silou, která toto rozptýlení volyňských Čechů podporovala, byla zřejmě KSČ – za prvé nechtěla ztratit podporu nových národních správců, kteří přišli z vnitrozemí, aby se ujali německých statků, a ke komunistům měli názorově blízko,²⁸¹ za druhé se obávala vzniku soustředěného osídlení obyvatelstvem, které mělo spíše negativní náhled na sovětský režim. A mnozí z bývalých vojáků měli stále, i když ilegálně, zbraně.²⁸²

Co přesně praděda dělal v pohraničí? Archivní zdroje jsou velmi strohé: „*Konal službu v čs. armádě jako strážný v pohraničí.*“²⁸³ Myslíme si, že se během léta 1945 ocitl v Lipenci – v obci, ve které později žil po zbytek života a která leží jen několik kilometrů od Loun, ale nacházela se již v německé jazykové oblasti tzv. Sudet. Bývalí vojáci totiž dostali za úkol postarat se o sklizeň. V Lipenci mu byl také v listopadu 1945 vystaven průkaz reemigranta (viz obr. č. 59: *Pradědův průkaz reemigranta*). Praděda se jako bývalý voják stal tzv. národním správcem hospodářství v Lipenci, které do té doby patřilo místní německé rodině Václava Bischofa.²⁸⁴

V průběhu roku 1946 se situace mnoha nových hospodářů zkomplikovala. Odsun německého obyvatelstva znamenal výrazný úbytek pracovních sil, a tak na mnoha statcích zůstal správce sám na veškerou práci. Ze statku, kde praděda byl národním správcem, tak byla odsunuta celá rodina Bischofova: Václav Bischof, nar. 1873, Františka Bischofová, nar. 1876, Růžena Bischofová, nar. 1913, Anita Bischofová, nar. 1943, a Margita Bischofová, nar. 1944.²⁸⁵

U bývalých vojáků se často projevovala nedoléčená zranění a nespokojenost. Podle článků ve Věrné strážní docházelo k ostrým, ale blíže nespécifikovaným střetům mezi bývalými vojáky a místním českým obyvatelstvem. Takže klid určitě nenastal, objevují se další a další potíže. Zarážející je například počet sebevražd bývalých

na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_03/VS_03_06.pdf>

²⁸¹ VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů III. (1945-1948)*. Reeditace pro elektronické vydání. Brno : Masarykova universita, 2000. Vydání 1. ISBN 80-210-2568-9. s. 10. [online]. [cit. 2013-09-23]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Dejiny_volynskych_cechu_3.pdf>

²⁸² LŮŽEK, Bořivoj. Dosídlování Žatecka a Podbořanska volyňskými Čechy. In: *Materiály k problematice novoosídleného pohraničí*. Sv. 6. Praha : 1973, s. 28

²⁸³ VHA Bratislava. Fond Osobné spisy vojakov a poddôstojníkov, signatura 1912/Hrudka. *Evidenční list Josefa Hrudky 12046/m*.

²⁸⁴ SOkA Louny, fond č. 410 / MNV Lipenec, inv. č. 6, ev. č. KT1. Odsun Němců. *Evidence osob přicházejících v úvahu pro odsun v první etapě*.

²⁸⁵ SOkA Louny, fond č. 410 / MNV Lipenec, inv. č. 6, ev. č. KT1. Odsun Němců. *Evidence osob přicházejících v úvahu pro odsun v první etapě*.

vojáků.²⁸⁶ Ale řešily se i zdánlivé drobnosti – bývalí vojáci neměli zatím peníze na nákup civilního a pracovního oblečení, takže nosili své dosavadní uniformy, což zase naráželo na platné předpisy.²⁸⁷

Mohl se praděda vůbec na někoho obrátit, když potřeboval pomoc? Na začátku roku 1946 vznikl Svazu Čechů z Volyně (SČzV), který měl prosazovat jejich požadavky.²⁸⁸ Na Žatecku se pod názvem Kruh přátel volyňských Čechů (KPVČ) vytvořila poměrně silná odbočka svazu, která vedla tzv. Malínský fond, z něhož byla poskytována sociální podpora potřebným Volyňákům. Ve Věrné stráži opět nacházíme řadu krátkých zpráv, kdy např. účastníci svatby některého volyňského Čecha uspořádali sbírku na tento fond. Ostatně – právě na podzim 28. října 1946 Věrná stráž poprvé vyšla.²⁸⁹

Jedna z mála jistot, o kterou se praděda mohl opřít, byla smlouva o možnosti tzv. *opce* – tedy možnosti se rozhodnout pro občanství. Byl totiž stále ještě občanem Sovětského svazu, ale v létě 1946 byla uzavřena smlouva mezi ČSR a SSSR o možnosti občanství změnit.²⁹⁰ V řadě míst ČSR však byla tato smlouva špatně pochopena, takže to vyvolalo např. zděšení mezi slovenskými Ukrajinci, kteří se obávali nuceného přesunu do SSSR.²⁹¹

2.3.4 Praděda a prababička

To už měl praděda v dalších dokladech uvedeno místo bydliště Lipenec u Žatce

²⁸⁶ Zprávy o životě Svazu (volyňských Čechů). Lysovice na Moravě. (Článek o sebevraždě Stanislava Zumra. In: *Věrná stráž*. Roč. II, č. 3-4. 21. 01. 1947. s. 14. [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_02/VS_02_03-04.pdf>, popř. DUŠEK, Jindřich. Něco k sebevraždám Volyňanů. In: *Věrná stráž*. Roč. I, č. 6-7. 12. 12. 1946. s. 4. [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_01/VS_01_06-07.pdf>

²⁸⁷ Zprávy svazu. O používání vojenských stejnokrojů. In: *Věrná stráž*. Roč. I, č. 3-4. 22. 11. 1946. s. 11. [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_01/VS_01_03-04.pdf>

²⁸⁸ K podrobnějšímu studiu činnosti tohoto sdružení doporučuji fond č. 1159 Národního archivu Praha - "Svaz Čechů z Volyně, Žatec".

²⁸⁹ CHUDOBA, Jaroslav. Věrná stráž. *Věrná stráž*. Roč. I, č. 1. 28. 10. 1946. s. 1. [online]. [cit. 2013-09-24]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_01/VS_01_01.pdf>

²⁹⁰ *Dohoda mezi vládou Československé republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o právu opce a vzájemného přesídlení občanů české a slovenské národnosti, žijících ve Svazu Sovětských Socialistických Republik na území bývalé Volyňské gubernie, a československých občanů ukrajinské, ruské a běloruské národnosti, žijících na území Československa, podepsané v Moskvě dne 10. července 1946.* In: *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna*. [online]. [cit. 2013-07-02]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0062_01.htm>

²⁹¹ VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů III. (1945-1948)*. Reedice pro elektronické vydání. Brno : Masarykova universita, 2000. Vydání 1. ISBN 80-210-2568-9. s. 43. [online]. [cit. 2013-09-23]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Dejiny_volynskych_cechu_3.pdf>

č.p. 8.²⁹² To popisné číslo uvádíme trochu úmyslně (viz obr. č. 60: *Lipenec č.p. 8 dnes*). Pradědečkovi bylo přes 33 let a zůstával stále ještě svobodný (viz obr. č. 61: *Josef Hrudka 1945*). V sousedním stavení č.p. 6 žila tehdy osmnáctiletá Klára Andertová (1928 – 2012), dcera z rolnické rodiny Václava Anderta a jeho ženy Heleny, roz. Hetzelové (pocházející z č.p. 7).²⁹³ Děvče bylo zvyklé pomáhat na hospodářství. Ani osudy její rodiny nebyly nijak jednoduché. Podle slov naší babičky Heleny Šikové, jejich dcery, byli rodiče nevěsty smíšeným manželstvím – matka Češka, otec Němec.²⁹⁴ To ostatně potvrzují i dobové dokumenty. Václav Andert a Helena Andertová, nar. 28. 12. 1900, i jejich 3 dcery (Angela / Anděla, nar. 26. 12. 1924, Klára, nar. 6. 2. 1928, Jarmila, nar. 29. 4. 1929) se tak dostali na seznamy německého obyvatelstva Lipence a hrozil jim odsun.

Nezapomínejme, že jsme na přelomu let 1945 – 1946. A v létě 1946 jsou odsunováni z Lipence první Němci. Nejdříve to jsou němečtí váleční uprchlíci. V obci jich žilo přes 80. Většinou šlo o Němce ze Slezska, odkud byli v polovině března 1945 evakuováni kvůli blížící se válečné frontě. V Lipenci byli ubytováni a vypomáhali při zemědělských pracích. Na hospodářství, které spravoval praděda, jich žilo také několik: Frida Sachsšale, zeměd. dělnice, nar. 19. 8. 1906 v Trebnitz (dnes polská Trzebnica severně od Wrocławu, něm. Breslau), její syn Walter, nar. 23. 10. 1938, a ještě dvě další ženy – Irmg.(ard – pozn. aut.) Algner, šestnáctiletá prodavačka z Trebnitz, a Hilde Kothe, jednadvacetiletá číšnice z Breslau – tedy z dnešní polské Wrocławu.²⁹⁵

Mezi uprchlíky byli i staří lidé – u Jaroslava Hrudky se třeba nacházeli manželé Franz Rehberg, invalida, nar. 11. 10. 1869, a Luise Rehbergová, nar. 15. 1. 1878 z Elblągu ve východním Prusku, tedy až z pobřeží Baltského moře. Šlo tedy o lidi sedmdesátileté.²⁹⁶ Ti byli zařazeni do první skupiny odsunu, který proběhl v srpnu 1946.²⁹⁷

Do roku 1939 chodila prababička Klára do české školy, ale po obsazení

²⁹² VHA Bratislava. Fond Osobné spisy vojakov a poddôstojníkov, signatura 1912/Hrudka. *Evidenční a kmenový list Josefa Hrudky 12046/m.*

²⁹³ Oddací list Josefa Hrudky Kláry Andertové z 31. srpna 1946. Vydal Farní úřad Opočno u Loun. Soukromý rodinný archiv.

²⁹⁴ *Ze vzpomínek na pradědu.* Ústní vyprávění mé babičky Heleny Šikové z 28. 9. 2013.

²⁹⁵ SOKA Louny, fond č. 410 / MNV Lipenec, inv. č. 6, ev. č. KT1. Obyvatelstvo německé národnosti. *Seznam uprchlíků v Lipenci.* Nedatováno.

²⁹⁶ Tamtéž. *Seznam uprchlíků v Lipenci.* Nedatováno.

²⁹⁷ Tamtéž. *Odsun Němců. Evidence osob přicházejících v úvahu pro odsun v první etapě.*

pohraničí školu dokončila již německy. Lipenec se totiž od podzimu 1938 ocitl na území německé říše. Obyvatelé obce buď dobrovolně, nebo pod nátlakem přijali německé občanství. Po válce se pochopitelně řešilo, zda jim bude původní občanství československé vráceno, nebo trvale odňato. To druhé znamenalo i ztrátu veškerého majetku a později odsun. U Andertů to prozatím vypadalo nadějně: byli sice za Němce označeni již konfiskační vyhláškou bývalé Okresní správní komise v Žatci z 25. 8. 1945, č. 27, odst. 23 a jejich majetek propadl konfiskaci pro účely pozemkové reformy.²⁹⁸ Manželé však 13. 9. 1945 požádali o zrušení konfiskace připuštěním výjimky podle § 1, odst. (2) a (3) dekretu č. 12/1945 Sb.

Zmíněné body dekretu se týkaly osob, které aktivně účastnily boje za zachování celistvosti a osvobození Československé republiky, se zemědělský majetek neměl konfiskovat. O tom, zda žadatel splňuje tuto podmínku, rozhodoval na návrh příslušné rolnické komise příslušný okresní národní výbor. Nevíme však, jaké argumenty Andertovi použili. V březnu 1946 byla v obci zveřejněna informace, že rodina žádá o navrácení československého občanství.²⁹⁹ Námitky místních se v archívních spisech se nedochovaly. V červnu 1946 bylo rodině vystaveno osvědčení o občanství.³⁰⁰ Toto rozhodnutí zřejmě někdo napadl, a proto v dubnu 1947 Okresní národní výbor v Žatci rozhodl o obnově správní řízení. Manželé Andertovi předložili doklady, že jsou české národnosti. Žádost pomalu putovala úředním postupem. Nakonec byla zamítnuta Zemským národním výborem v Praze rozhodnutím z 10. 5. 1948, č. j. XIII-1-5204/4-1948.³⁰¹ ONV v Žatci se 29. 5. 1948 obrátil na Místní rolnickou komisi v Lipenci, aby se vyjádřila. Komise 10. 6. 1948 odpověděla – cit. (včetně jazykových chyb): *„K vyzvání ze dne 29. května 1948 č. j. 14925/48 navrhuje, aby žádost manželů Václava a Heleny Andertových byla zamítnuta, poněvadž nesplňují podmínky § 1, odst. 2 dekretu č. 12/45 Sb. ježto se nesúčastnili aktivně boje za zachování a osvobození republiky Československé, naopak jmenovaní manželé souhlasili s Německými*

²⁹⁸ SOkA Louny, fond č. 410 / MNV Lipenec, inv. č. 4, ev. č. KT1 - Konfiskace a národní správa. *Konfiskační vyhláška Okr. správní komise v Žatci z 25. 8. 1945.*

²⁹⁹ SOkA Louny, fond č. 410 / MNV Lipenec, inv. č. 6, ev. č. KT1. Obyvatelstvo německé národnosti. *Přípis Místní správní komise v Lipenci Okresní správní komisi v Žatci ve věci žádosti Václava Anderta a jeho rodiny o československé státní občanství z 23. 3. 1946.*

³⁰⁰ SOkA Louny, fond č. 410 / MNV Lipenec, inv. č. 6, ev. č. KT1. Obyvatelstvo německé národnosti. *Úřední opis Osvědčení o československém státním občanství z 14. 6. 1946.*

³⁰¹ SOkA Louny, fond č. 410 / MNV Lipenec, inv. č. 4, ev. č. KT1. Konfiskace a národní správa. *Vyhláška ONV v Žatci. Č.j.31451/47-7-konfiskační 139 z 1. 6. 1948.*

okupanty, což patrně již s toho, že jmenovaný byl členem folksturmů se zbraní v ruce, jeho dceru nechal vystudovat německou učitelkou. Rovněž jeho 3 děti byly členy orkanisace HJ. Jejich vystupování v době okupace bylo pánovité, a jejich řeč německá.

*Proto nesplňují podmínky § 1 odst. 2 dekretu 12/45, a navrhuje, aby jejich žádost přípuštěním výjimky z konfiskace byla zamítnuta.*³⁰²

Jelikož v té době již odsuny neprobíhaly, zůstali Andertovi v ČSR. Ale jejich majetek byl konfiskován a přidělen českým osídlencům.

Nedokážeme zjistit, jak to všechno přesně bylo. Můžeme se opírat jen o dochované zdroje. Ano, mnohé smíšené rodiny se během války chovaly tak, že nemohly zůstat občany Československé republiky. Ale také mohlo jít o lidskou závist, zlobu... Kdo ví... O atmosféře v Lipenci vypovídá alespoň něco dochovaná úřední korespondence, z níž vyplývá, že se místní snažili najít cesty, jak vyhnat či naopak zůstat. Tím prvním příkladem je například posudek chování prababiččiných příbuzných z 9. července 1945:

P o t v r z e n í

Místní správní komise v Lipenci potvrzuje tímto chování německé státní příslušnice Marie H e t z l o v é, bytem v Lipenci č. 34, okres Žatec, po dobu okupace Čech Němci.

Marie Hetzlová provdaná za německého státního příslušníka Josefa Hetzla, po dobu pobytu ve zdejší obci, chovala se po dobu okupace, pokud se dalo zjistiti zdejší správní komisi, následovně:

Marie Hetzlová, české národnosti, byla ihned po okupaci v roce 1938 členkou německého spolku N.S.V. v Lipenci, svoje 4 děti vychovávala pouze německy, zúčastňovala se výhradně všech podniků pořádaných Němci a Čechů bydlících v obci Lipenci se po dobu okupace stranila.

Děti navštěvovaly školu německou.

Manžel Marie Hetzlové, Josef H e t z l sloužil v posledních 3 letech války v říšskoněmecké vojenské formaci S.A. Jmenovaný byl po návratu do Lipence po propuštění z této formace v měsíci červnu 1945 velitelstvím SNB v Žatci zatčen a dopraven do vazby v Žatci.

Potvrzení toto vydává se na vlastní žádost.

*Předseda Místní správní komise v LIPENCI, p. Opočno: Blumentritt Václ.*³⁰³

Situaci, kdy se místní Němci snažili prokázat své československé občanství, ilustruje dopis Antonína Göbla k Okresnímu národnímu výboru v Žatci: *Proti výměru ze dne 11. října 1946, č. 26.381/46-I-12-6/29, jímž byla zamítnuta moje žádost o čsl. státní občanství, podávám odvolání.*

Pocházím ze smíšeného manželství, ale podotýkám, že moje 3 děti se vždycky hlásily k české národnosti, dvě z nich žijí v manželství s Čechy. Syn Karel se choval vždycky jako Čech a veřejně se i za okupace k češtví hlásil.

Prosím, aby byla moje žádost ještě jednou přezkoušena. Přikládám původní doklady a připojuji ještě potvrzení místního národního výboru.

*Ant. Göbl, Lipenec čp. 35, okres Žatec.*³⁰⁴

V této zamotané době tedy naše budoucí prababička začala pomáhat pradědečkovi (viz obr. č. 62: *Josef a Klára Hrudkovi*) na jeho zemědělské usedlosti. Seznámili se někdy ve druhé polovině roku 1946 a určitě se do sebe zamilovali – však prababička Klárka byla krásná.³⁰⁵ Svatba byla 16. srpna 1947 v kostele v Opočně (viz obr. č. 63: *Oddací list novomanželů Hrudkových z r. 1947*), protože oba snoubenci měli římskokatolické vyznání. Vzhledem k národnosti otce nevěsty byl na hospodářství český národní správce Josef Mráček, který na svatbě vystupoval jako svědek nevěsty.³⁰⁶ Byl to volyňský Čech z Volkova, který narukoval ve stejnou dobu jako praděda.³⁰⁷

Manželé měli brzy děti – naše babička Helena se narodila už 6. listopadu 1947 – zdá se, že svatba byla trochu na poslední chvíli... V roce 1950 se narodil další potomek – syn Josef³⁰⁸ (viz obr. 64: *Hrudkovi – cca 1960*). K tomu všemu samozřejmě patřila spousta práce na hospodářství. Praděda se staral 20,91 ha polí, chmelnic a zahrad. K tomu ještě měl 1 koně, 3 krávy, 3 voly, několik vepřů a slepice.³⁰⁹ Na statku byl i

³⁰² Tamtéž. *Vyjádření Místní rolnické komisi v Lipenci.*

³⁰³ SOKA Louny, fond č. 410 / MNV Lipenec, inv. č. 5, ev. č. KT1.Státoobčanská agenda. *Posudek Marie Hetzelové z Lipence.*

³⁰⁴ Tamtéž. *Žádost Ant. Göbla.*

³⁰⁵ *Ze vzpomínek na pradědu.* Ústní vyprávění mé babičky Heleny Šikové z 28. 9. 2013.

³⁰⁶ *Oddací list Josefa Hrudky Kláry Andertové z 31. srpna 1946.* Vydal Famí úřad Opočno u Loun. Soukromý rodinný archiv.

³⁰⁷ *Detail příslušníka čs. voj. jedn. v zahr. za 2. sv. války – Josef Mráček.* [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné na: <<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DetailVojaka.aspx?soldierId=46701>>

³⁰⁸ *Ze vzpomínek na pradědu.* Ústní vyprávění mé babičky Heleny Šikové z 28. 9. 2013.

³⁰⁹ SOKA Louny, fond č. 396 / ONV Žatec, inv. č. 672 sign. X 4 – 7 B-Ž, karton 263 – Soupis a popis hospodářských usedlostí červen 1945. *Soupis a popis hospodářských usedlostí červen 1945.*

jeden traktor značky Güldner o 12 koňských silách (možná právě takový jako tento – viz obr. 65: *Traktor Güldner z r. 1938*), jedny talířové válce za traktor, jeden samovazač značky Knotek o šířce 5 stop a jeden pluh dvoják za traktor.³¹⁰ Když srovnáme tento seznam se stavem statku v červnu 1945 (1 kůň, 3 voli, 1 jalovice, 3 prasata a asi 13 slepic, 1 traktor značky Güldner, 1 mlátička, 1 secí stroj, 1 kultivátor, 5 pluhů, 2 válce, troje brány, 2 plečky a 5 různých povozů), zdá se, že většina původního vybavení na statku zůstala.³¹¹

Ale manželé stále ještě neměli potvrzené československé občanství. To bylo pradědovi (a také jeho manželce Kláře a půlroční dceři Heleně) uděleno až 15. dubna 1948 (viz obr. 66: *Udělení československého státního občanství z r. 1948*).³¹²

Když sledujeme osudy dalších obyvatel, vidíme, že vlastně měli štěstí. I v Lipenci se našly další dvojice, o nichž s takovým opovržením psala Věrná stráž z února 1947. Pradědův vrstevník a volyňský voják Vladimír Jirkovský z Volkova (nyní už tedy z Lipence č. p. 19) žádal 6. září 1946 o vynětí své družky Lindy Bochshandlové, nar. 9. 2. 1927, z odsunu.³¹³ Už 13. 9. 1946 bylo vydáno rozhodnutí ONV Žatec – referát Národní bezpečnosti: zamítá se, jmenovaná bude odsunuta nejbližším transportem do pracovního střediska č. II v Žatci na Pražské ulici (bývalá kasárna u silnice do Loun – viz obr. č. 67: *Bývalá kasárna SS v Žatci – současný stav*).³¹⁴ Asi se podařilo dosáhnout nějakého odkladu – na pozdějším seznamu – již pro Sběrné středisko Podbořany – je rodina Karla Bochskanla vyškrtuta – má povolen odklad do 30. 9. 1946.³¹⁵ Ale 10. října 1946 tam byla odeslána celá rodina.³¹⁶ Nejistili jsme, jak tento příběh skončil...

Svět, ve kterém se praděda ocitl, nebyl vůbec jednoduchý. Možná – paradoxně – ten válečný byl jednodušší. My tady, nepřátelé tam. V Lipenci jsme přece všichni Češi. Všichni táhneme za jeden provaz. Za jeden provaz... Volyňský Čech Mikuláš Jirkovský

³¹⁰ SOKA Louny, fond č. 410 / MNV Lipenec, inv. č. 8, ev. č. KT1. Inventáře. *Seznam neodhadnutého inventáře v obci Lipenec, okr. Žatec – hospodářství Lipenec č. 8.*

³¹¹ SOKA Louny, fond č. 396 / ONV Žatec, inv. č. 672 sign. X 4 – 7 B-Ž, karton 263. *Soupis a popis hospodářských usedlostí červen 1945*

³¹² *Listina o udělení československého státního občanství č. I-3a-R-4490-1948.* Soukromý rodinný archiv.

³¹³ SOKA Louny, fond č. 410 / MNV Lipenec, inv. č. 6, ev. č. KT1. Obyvatelstvo německé národnosti. *Žádost Vladimíra Jirkovského o vynětí jeho družky Lindy Bochskanlové z odsunu.*

³¹⁴ Tamtéž. *Rozhodnutí ONV Žatec o zamítnutí žádosti z 13. 9. 1946.*

³¹⁵ Tamtéž. *Seznam odsunutých Němců do Sběrného střediska Podbořany z 18. 9. 1946.*

³¹⁶ Tamtéž. *Seznam členů rodiny Bochskanlovy odsunuté do Sběrného střediska Podbořany z 10. 10.*

z Volkova. Čtyřiadvacetiletý mládenec. Svobodovec.³¹⁷ Vzal si dceru německých manželů Anny a Františka Schrekových. V létě 1947 (19. 7.) se konala schůze, na níž místní starousedlíci Češi K. Podlaha a Adolf Mikovec uvedli, že Frant. Schrek byl tzv. blockleiterem SA, vybíral členské příspěvky a nabádal k vyšším částkám, že nosil stejnokroj SA a o prezidentu Benešovi se vyjadřoval slovy, že ho měli zastřelit a nepouštět přes hranice živého.³¹⁸ Při veřejném hlasování ze 71 přítomných 43 hlasuje proti zrušení konfiskace. Takže Mikulášův tchán přijde o veškerý nemovitý majetek. Mikuláš Jirkovský – tedy zeť dotčeného – a další volyňští Češi nehlasovali, neboť byli buď nepřítomni, nebo neznali všechny souvislosti případu...³¹⁹

2.3.5 Volkovská reemigrace

Už během roku 1946 začalo být jasné, že plánovaný pás souvislého volyňského osídlení v západních Čechách nevznikne. Ukázal se i další problém – usadit všechny obyvatele jedné volyňské vesnici ve srovnatelně velké vesnici české. Důsledkem bylo, že obecně byli volyňští Češi přesídlení z jedné volyňské vesnice i do několika českých okresů³²⁰. A tak např. obyvatelé Volkova byli usazeni nejen v Lipenci a okolních obcích (viz příloha č. 68: *Reemigrace obyvatel Českého Volkova*), ale někteří z nich hledali nový domov i v úplně jiných okresech – např. u Aše. Podobný osud měly další volyňské vesnice – například v sousedních Tuchořicích našla nový domov část obyvatel Českého Kvasilova. Ti třeba už na jaře uspořádali Pomlázkovou zábavu ve prospěch vdov a sirotek po volyňských hrdinech.³²¹ Tam právě nacházíme dalšího z našich předků – Josefa Šika, původně z Kvasilova, vojáka 1. čs. armádního sboru v SSSR. Ten píše do *Věrné stráž*, že v Tuchořicích je po počátečních potížích soužití s místními dobré a že volyňští Češi zde mají zastoupení v MNV.³²² Další obyvatelé z Kvasilova se

1946.

³¹⁷ *Detail příslušníka čs. voj. jedn. v zahr. za 2. sv. války – Mikuláš Jirkovský*. [online]. [cit. 2013-11-07]. Dostupné na: <<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DetailVojaka.aspx?soldierId=46660>>

³¹⁸ Blockleiter – šlo o člena NSDAP, který měl na starosti asi 40 – 60 domácností. *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Blockleiter*. [online]. © 2013. [edit. 2013-06-04]. [cit. 2013-11-08]. Dostupné na: <<http://de.wikipedia.org/wiki/Blockleiter>>

³¹⁹ SOKA Louny, fond č. 410 / MNV Lipenec, inv. č. 4, ev. č. KT1. *Konfiskace a národní správa*.

³²⁰ ČERVIN, A.V. Volyňský regionalismus. In: *Věrná stráž*. Roč. I, č. 8-9. 20. 12. 1946. s. 7. [online]. [cit. 2013-07-11]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_01/VS_01_08-09.pdf>

³²¹ Tuchořičtí pozůstalým. In: *Věrná stráž*. Roč. II, č. 13. 04. 04. 1947. s. 2. [online]. [cit. 2013-07-11]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_02/VS_02_13.pdf>

³²² Tuchořice. In: *Věrná stráž*. Roč. II, č. 3-4. 31. 01. 1947. s. 9. [online]. [cit. 2013-07-11]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_02/VS_02_03-04.pdf>

usídlili třeba v Liběšicích nebo na Líčkově.

Na počátku roku 1947 se daly vlaky s reemigranty do pohybu (viz obr. č. 69: *Přesun reemigrantů z Volyně do Čech*). V lednu 1947 vyzývá Věrná stráž své čtenáře, aby udělali vše pro uvítání českých rodin z Volyně.³²³ 4. února 1947 konečně přešel hranice ve stanici Biel mezi ČSR a SSSR první vlak s reemigranty.³²⁴ Opačným směrem odjížděli ti, kteří se rozhodli optovat pro SSSR. Právě Volkov patřil mezi obce, kam vzhledem k velikosti obce československých Ukrajinců odešlo poměrně hodně.³²⁵ V jednom z dalších transportů přijela i pradědečkova matka Marie Hrudková, která v Lipenci zemřela 13. 12. 1948 ve svých 61 letech.

Praděda obhospodařoval v Lipenci statek o výměře asi 20 hektarů, což bylo o trochu více, než činila obvyklá velikost přidělovaných hospodářství.³²⁶ K hospodářství patřil obytný dům se 4 místnostmi, jedna stodola, 3 stáje a jedna kůlna. V rodinných záznamech není zmínka o nějakých problémech. Buď je nikdo nezaznamenal, anebo praděda měl v tuto dobu trochu štěstí. Manželku měl vedle sebe, takže se ho netýkal poměrně častý případ, kdy se manželství vojáků uzavřená ještě na Volyni rozpadla – manželé byli od sebe dost dlouho odloučení, válečné zážitky muže odcizily, anebo si mnohý bývalý voják už našel novou přítelkyni.³²⁷ Školu už měl také dávno za sebou, takže nemusel řešit problém s přechodem dětí z Volyně na české školní osnovy.³²⁸ Jako zemědělec nemusel řešit ani tzv. nostrifikaci vzdělání – na Volyni se u řady zaměstnání nevyžadovaly doklady, které byly potřebné v ČSR. Nebyl ani učitel, který musel absolvovat kurzy, aby mohl učit na českých školách.³²⁹

³²³ CHUDOBA, Jaroslav. Připravte radostné uvítání svým drahým. In: *Věrná stráž*. Roč. II, č. 2. 17. 01. 1947. s. 2. [online]. [cit. 2013-09-23]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_02/VS_02_02.pdf>

³²⁴ První transport reemigrantů na půdě naší vlasti. In: *Věrná stráž*. Roč. II, č. 5. 7. 02. 1947. s. 1. [online]. [cit. 2013-09-23]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_02/VS_02_05.pdf>

³²⁵ VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů III. (1945-1948)*. Reeditice pro elektronické vydání. Brno : Masarykova universita, 2000. Vydání 1. ISBN 80-210-2568-9. s. 44. [online]. [cit. 2013-09-23]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/downloads/Dejiny_volynskych_cechu_3.pdf>

³²⁶ SOKA Louny, fond č. 410 / MNV Lipenec, inv. č. 6, ev. č. KT1. Obyvatelstvo německé národnosti. *Evidence národních správ přidělených vojenským osobám*.

³²⁷ DUŠEK, Jindřich. Venouškův tatínek odešel s jinou. In: *Věrná stráž*. Roč. II, č. 38. 26. 09. 1947. s. 4-5. [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_02/VS_02_38.pdf>

³²⁸ WAJS, Miloslav. Kam s volyňskými studenty? In: *Věrná stráž*. Roč. II, č. 12. 28. 03. 1947. s. 5. [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_02/VS_02_12.pdf>

³²⁹ Učitelé a studenti z Volyně. In: *Věrná stráž*. Roč. II, č. 18. 09. 05. 1947. s. 5. [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_02/VS_02_18.pdf>

2.4 Všední dny

Praděda oral, vláčel, sil, staral se o dobytek. Vstoupil nebo spíše musel vstoupit do místního JZD, takže jeho dosavadní hospodářství už vlastně nebylo jeho. Jeho další život byl prostě všední život obyčejného českého člověka. Válka a armáda byly – alespoň navenek – minulostí, na kterou se vzpomínalo dvojím způsobem. Na jedné straně probíhaly oficiální slavnostní akce, které pod tlakem vládnoucího režimu čím dál tím více vytvářely iluzi, že prakticky všichni vojáci z Volyně byli oddáni komunistickým ideálům. Na straně druhé byly osobní zážitky, které však nebylo možné příliš šířit. Život šel dál. Reemigranti z Volkova se stejně jako v jiných obcích skládali na vybudování pomníku, který by připomínal jejich obec a jejich padlé spoluobčany, takže např. v Malnici na jeho stavbu věnovali výtěžek ze společenské zábavy.³³⁰ Pomník dnes stojí ve Skupicích (viz obr. č. 70: *Pomník Volkovským ve Skupicích*) a v srpnu 1997 byl doplněn malou skříňkou, v níž je umístěna hlína z volkovského hřbitova (viz obr. č. 71: *Detail pomníku Volkovským ve Skupicích*). V roce 1956 získal praděda v Lounech řidičský průkaz, takže by mohl být povolán na cvičení jako řidič.³³¹ Spolu s dalšími bývalými vojáky z Dukly (odhaduje se, že jich mohlo být vyznamenáno asi 16000)³³² obdržel 4. října 1959 nově zřízené vyznamenání – Dukelskou pamětní medaili (viz obr. 72: *Udělování vyznamenání za účast v boji, pradědeček je v první řadě, sedmý zprava* a také viz obr. č. 73: *Dukelská pamětní medaile*).³³³ Znovu si na něj armáda vzpomněla, když byl 1. října 1969 konečně povýšen do hodnosti desátníka v záloze.³³⁴ A poslední záznam pochází z roku 1972, kdy mu bylo 60 let, a proto byl podle platných předpisů vyřazen z vojenské evidence.³³⁵ Jak však ze vzpomínek babičky vyplývá, 50. léta znamenala i pro mého pradědu těžké období. To však teprve začínáme zpracovávat.

³³⁰ Různé zprávy. Málnice. In: *Věrná stráž*. Roč. II, č. 43-44. 03. 11. 1947. s. 13. [online]. [cit. 2013-07-16]. Dostupné na: <http://www.scvp.eu/VS/VS_02/VS_02_43-44.pdf>

³³¹ VHA Bratislava. Fond Osobné spisy vojakov a poddôstojníkov, signatura 1912/Hrudka. *Evidenční list Josefa Hrudky 12046/m*

³³² Dukelská pamětní medaile. [online]. [cit. 2013-09-24]. Dostupné na: <<http://www.czechpatriots.com/medal6cz.php>>

³³³ VHA Bratislava. Fond Osobné spisy vojakov a poddôstojníkov, signatura 1912/Hrudka. *Evidenční list Josefa Hrudky 12046/m*

³³⁴ Tamtéž. *Evidenční list Josefa Hrudky 12046/m*

³³⁵ Tamtéž. *Evidenční list Josefa Hrudky 12046/m*

Na místa svých bojů se vrátil někdy v 70. letech, kdy se spolu s dalšími bývalými vojáky zúčastnil zájezdu na Duklu. Tyto zájezdy organizoval Československý svaz protifašistických bojovníků a často byly pořádány nejen pro pamětníky, ale i pro žáky a učitele místních škol. V našem rodinném archivu se dochovalo několik málo fotografií z této cesty. Asi nepřekvapuje, že se pradědeček nechal vyfotografovat také u „svého“ kanónu ZIS-3 (viz obr. 74, 75, 76, 77 a 78: *Praděda opět na Dukle*).

Tento životní příběh skončil 7. listopadu 1984, neboť pradědeček ve svých 72 letech zemřel (viz obr. 79: *Pradědův pohřeb, v popředí jeho vyznamenání*). V posledních letech svého života byl už hodně nemocný a prababička se o něj musela starat jak o malé dítě.³³⁶ Tak skončil obyčejný příběh obyčejného člověka, který vlastně patří k našim hrdinům, které připomíná třeba pomník v „hlavním městě volyňských Čechů“ – v Žatci (viz obr. č. 80: *Pomník vojákům východní fronty v Žatci*). Jeho o 16 let mladší manželka Klára ho o 28 let přežila a zemřela v létě roku 2012 – 100 let po narození svého manžela.

2.4.1 Volyňští Češi podruhé

Při hledání informací o svém pradědovi jsme narazili ještě na jednu volyňskou reemigraci. I když je nám časově mnohem bližší, patří už také k historii. V letech 1991 – 1993 v rámci humanitární akce byla umožněna reemigrace dalším volyňským Čechům, kteří žili na území, které bylo na jaře 1986 zasaženo radioaktivním spadem po výbuchu reaktoru v Černobylské elektrárně. Pravděpodobně je téměř neznámou informací, že v roce 1998 uskutečnili studenti geografie Přírodovědecké fakulty UK Praha dotazníkové šetření, ve kterém se zjišťovalo, proč se tito Češi rozhodli pro reemigraci, co si od přestěhování slibovali a jak úspěšná byla jejich adaptace na nové prostředí. V následujícím roce se pak tento výzkum zaměřil na generaci mého pradědy. Jeho výsledky potvrdily, že jedním z hlavních důvodů odchodu této reemigrační vlny byly obavy ze šířícího se stalinismu.³³⁷

³³⁶ *Ze vzpomínek na pradědu*. Ústní vyprávění mé babičky Heleny Šikové z 28. 9. 2013.

³³⁷ JANSKÁ, Eva – DRBOHLAV, Dušan. Reemigrace volyňských Čechů a „černobylských Čechů.“ In: *Menšiny a migranti v České republice*. (ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, editor). Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9. S.112.

Osudy pradědovy generace a její reemigraci připomíná jeden z mála pomníků tehdejšího československého prezidenta Edvarda Beneše v Žatci (viz obr. 81: *Pomník Edvarda Beneše v Žatci*).

ZÁVĚR

Osudy volyňských Čechů mají obdobný osud jako mnohá jiná historická témata – jsou zdánlivě především tématy minulosti a velmi často v každodenním shonu si neuvědomujeme, že bývají tématem vlastní rodiny. Josef Hrudka byl náš praděda, kterého jsme nikdy osobně nepotkali – zemřel příliš dlouho před naším narozením. A jak už to tak bývá, jeho žena a moje prababička Klára odešla právě v době, kdy si člověk začíná klást otázku: „Kdo jsem? Odkud přicházím? Kam mířím?“ Ale jsme rádi, že jsme si tuto otázku nejen položili, ale také si na ni poměrně důkladně odpověděli.

Když v únoru 2013 spoluautorka této studie psala krátkou literární práci o válečném hrdinství a zmínila svého pradědu, netušili jsme, že zanedlouho se tomuto tématu budeme věnovat znovu. Podařilo se nám velmi podstatným způsobem doplnit stránky našeho, tedy i mého rodinného příběhu. Dokázali jsme vyprávět příběh, který začal už v 19. století ve východních Čechách a pokračoval v ukrajinské vesnici Volkov. Nikdy předtím jsme o její existenci neměli ani tušení – ostatně není ani divu – z Loun do Volkova to je téměř 1200 km. To však není zdaleka všechno. Poznali jsme příběh o člověku, který se ocitl ve válce a měl štěstí – přežil ji. Kdo ví, kým bychom byli a zda bychom byli, kdyby pradědův příběh skončil na jednom z mnoha válečných hřbitovů.

Některá místa práce nabízejí příležitost pro další historický výzkum. Protože se nezachovala původní volkovská kronika, je zde prostor k pokusu doplnit neznámé momenty z počátků jejího českého osídlení a jejích dalších osudů na konci 19. století. Velkou příležitostí jsou samozřejmě i válečné osudy volyňských Čechů a vojenských jednotek, které díky jejich počtu mohly v roce 1944 vzniknout. Např. pan Milan Kopecký zvažuje, že naváže na svou knihu o sborovém dělostřeleckém pluku 5 další práci, která by se věnovala právě osudům dělostřeleckému pluku 2.

Poměrně málo jsou zpracovány osudy volyňských Čechů v poválečném Československu. Z mnoha důvodů byly osudy této skupiny obyvatelstva poněkud opomíjeny. Přitom Žatecko a sousední Kadaňsko je regionem bylo volyňskými Čechy po válce osídleno, ale v následujícím desetiletí řada novoosídlenců obce opouštěla a odcházela za prací. Vesnice se začínaly vyliďňovat a domy chátrat. Koncem šedesátých let se tyto obce staly místem, které vyhledávali tzv. chalupáři. Ne všechny obce byly ovšem takto zachráněny a výsledkem jsou dnes vesnice s množstvím devastovaných

objektů (viz obr. č. 82: *Hradiště u Žatce – dnešní stav obytných domů v jedné z vesnic v okolí Lipence osídlených reemigranty z Volkova*). V průběhu psaní práce jsme však zjistili, že jsou obce i v mnohem horším stavu. Svou roli asi hraje i to, že Lipenec a další obce osídlené reemigranty z Volkova jsou vesnice už na bývalé jazykové hranici, a proto zde k poválečné migraci docházelo v menší míře (viz obr. č. 83: *Malnice – dnešní stav jedné z vesnic v okolí Lipence osídlených reemigranty z Volkova*).

Některé detaily z pradědových osudů se nám popsat zatím nepodařilo. Objasnit příbuzenské vztahy nebude snadné, neboť poměrně častý výskyt příjmení Hrudka ve Volkově situaci nezjednodušuje. Také pradědova válečná cesta může být ještě upřesněna. A určitě by bylo velkým úspěchem, kdyby se podařilo dohledat fotografii z válečných let, na které by ho bylo možné identifikovat.

Z pohledu běžného školního dějepisu byl náš praděda vlastně jen nepatrným zrnkem písku ve velkých evropských událostech. Drobný český zemědělec, který se narodil v prostředí české komunity na ukrajinské Volyni. Řadový voják druhé světové války, který prošel několika krvavými bojišti východní fronty. Zemědělský hospodář na pomezí Čech a Sudet, který si zde našel nový domov a věnoval se tomu, co uměl.

Čtenář této práce by si mohl říct, že to není mnoho. Ale my si mu dovolíme odporovat. Dokázali jsme vyprávět příběh jednoho z těch, o kterých historie většinou téměř mlčí. Z mnoha dochovaných střípků jsme rekonstruovali jeho životní příběh do té míry, že ti, kteří pradědu pamatují, jsou překvapeni, čím vším si prošel. Ano – jistě, můžete namítnout, že mnohá místa v jeho životní mozaice zůstala prázdná. Možná zatím. Stále ještě existuje šance narazit na zdroj, který nám byl v době psaní neznámý. Ale je možné, že mnohé už nikdy odhaleno nebude. Ale v tom je přece kouzlo hledání a našeho poznání.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Primární zdroje:

Vojenský historický archiv Bratislava. Fond Osobné spisy vojakov a poddôstojníkov, signatura 1912/Hrudka.

VÚA-VHA, fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP. Válečný deník (18. 4. 1944 – 2. 9. 1944). Inv. č. 17, sign. 5/1

VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (31. 7. 1944 – 20. 4. 1945). Inv. č. 20, sign. 5/4.

VÚA-VHA Praha. Fond SSSR XI-b 2. dělostřelecký pluk – IPTAP / 1. baterie, Válečný deník (21. 4. 1945 – 18. 5. 1945). Inv. č. 21, sign. 5/5.

VÚA-VHA Praha. *Databáze příslušníků čs. vojenských jednotek v zahraničí za 2. světové války*. [online]. Dostupné na:

<<http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DatabazeLegionaru.aspx>>

SOkA Louny, fond č. 410 / MNV Lipenec, inv. č. 4, ev. č. KT1. *Konfiskace a národní správa*.

SOkA Louny, fond č. 410 / MNV Lipenec, inv. č. 5, ev. č. KT1. *Státoobčanská agenda*

SOkA Louny, fond č. 410 / MNV Lipenec, inv. č. 6, ev. č. KT1. *Obyvatelstvo německé národnosti*.

SOkA Louny, fond č. 396 / ONV Žatec, inv. č. 672 sign. X 4 – 7 B-Ž, karton 263.

Soupis a popis hospodářských usedlostí červen 1945.

Soukromý rodinný archiv. *Rodné listy, doklady o občanství, oddací listy, průkazy*.

Literatura:

Archiv časopisu Věrná stráž 1946 – 1951 a časopisu Zpravodaj SČVP 1991 - 2013.

[online]. Dostupné na: <<http://www.scvp.eu/zpravodaj.html>>

Boje při Liptovskom Mikuláši. Slovenský zväz protifašistických bojovníkov. s. 3.

[online]. © 2013. [cit. 2013-09-11]. Dostupné na:

<http://www.liponet.sk/obv_szpb/Boje/I.pdf>

ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumír. *Za svobodu Československa. Svoboda se zrodila v boji. Kapitoly z dějin čs. vojenské jednotky v SSSR za druhé světové války*. Díl 3. Praha

: Naše vojsko, 1960. ISBN neved.

Dukelská pamětní medaile. [online]. [cit. 2013-09-24]. Dostupné na:

<<http://www.czechpatriots.com/medal6cz.php>>

HALAJ, Dušan. *Oslobodzovacie boje v apríli 1945*. [online]. © 2009. [edit. 2009-04-28]. [citováno 2013-10-17]. Dostupné na: <http://zilina-gallery.sk/wiki/Oslobodzovacie_boje_v_apr%C3%ADli_1945>

HOFMAN, Jiří – ŠIRC, Václav – VACULÍK, Jaroslav. *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji*. Praha : Český svaz bojovníků za svobodu, 2004. ISBN 80-7005-036-5. s. 65n.

JANSKÁ, Eva – DRBOHLAV, Dušan. Reemigrace volyňských Čechů a „černobylských Čechů.“ In: *Menšiny a migranti v České republice*. (ŠIŠKOVÁ, Tatjana, editor). Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9. S. 107 - 117.

JAREMA, Štefan. Při Jasle sme písali dejiny čs. delostřelectva. In: KOŽNAR, Zbyněk. *Sborník SMĚR PRAHA*. Praha : Naše vojsko, 1960. Vydání 2., přepracované. 602 s. ISBN neved.

Kol. autorů. *České osídlení na Volyni*. Brno, 2012. [online]. [cit. 2013-09-01]. Dostupné na: <http://www.vpnvosv.cz/documents/Volyne_osidleni.pdf>

Kol. autorů. *Historická mapa českého osídlení na Volyni*. Praha : Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1995. ISBN 80-901878-0-3. Nestránkováno.

Kol. autorů. *Vojenské dějiny Československa. IV. díl. 1939 - 1945*. Praha : Naše vojsko, 1988. ISBN neved.

Kol. autorů. *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945* Praha – Bratislava : Vojenský historický ústav Praha – Vojenský historický ústav Bratislava : 2005. ISBN 80-7278-233-9.

KOPECKÝ, Milan: *Československý samostatný ženijní prapor 1 (1944-1945)*, MO ČR-AVIS, Praha 2007. ISBN 978-80-7278-431-8

KOPECKÝ, Milan. *Československý sborový dělostřelecký pluk 5*. Praha : MO ČR / Odbor komunikace a propagace, 2012. ISBN 978-80-7278-581-0.

KOPECKÝ, Milan. Dělostřelci a tankisté 1. československého armádního sboru u Jasla (18. prosinec 1944 -19. leden 1945). In: *Historie a vojenství*. 2005, roč. 54, č. 1, s. 51–59. [online]. [cit. 2013-08-30]. Dostupné na:

<<http://www.volny.cz/ipro/stripky/clanky/jaslo.htm>>

KOPECKÝ, Milan. Tragédie u Rymic 6. května 1945. In: *Historie a vojenství. Časopis VHU*. Ročník LXII. Číslo 2013/2. s. 64. ISSN 0018-2583

KROUPA, Mikuláš. *Příběhy 20. století: Sloužil v Rudé armádě i wehrmachtu, komunisté ho zavřeli*. [online]. © 2012. [edit. 2012-02-18]. [cit. 2013-09-06]. Dostupné na: <http://zpravy.idnes.cz/pribehy-20-stoleti-josef-holec-djv-/domaci.aspx?c=A120217_160452_domaci_abr>

František Konečný. [online]. © 2008. [edit. 2008-07-23]. [cit. 2013-10-08]. Dostupné na: <<http://www.fronta.cz/frantisek-konecny>>

LŮŽEK, Bořivoj. Dosídlování Žatecka a Podbořanska volyňskými Čechy. In: *Materiály k problematice novoosídlenického pohraničí*. Sv. 6. Praha : 1973, s. 20n.

MACHALA, Jan. *Bitva o Břest*. © 2008. [online]. [edit. 2008-05-14]. [cit. 2013-10-18]. Dostupné na: <<http://www.fronta.cz/fotogalerie/holesov-kveten-1945>>

MACHALA, Jan. *Holešov – Rymice, duben 2013*. [online]. © 2013. [edit 2013-04-13]. [cit. 2013-10-04]. Dostupné na: <<http://www.fronta.cz/fotogalerie/holesov-rymice-duben-2013>>

MACHALA, Jan. *Velitel 1. čsl. samostatného praporu v SSSR*. [online]. © 2007. [edit. 2007-05-20]. [cit. 2013-12-30]. Dostupné na: <<http://www.fronta.cz/dotaz/1-ceskoslovensky-prapor-sssr-velitel>>

MLEJNEK, Josef, jr. Proč je Ukrajina problém? SymonPetljura a počátky moderní ukrajinské státnosti. In: *Revue politika – politicko-společenská revue CDK*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2012. ISSN 1803-8468. [online]. © 2012. [edit. 24. 2. 2012]. [cit. 2013-09-05]. Dostupné na: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1627/>>

PALATA, Luboš. *Ještě 70 let po masakru volyňských Čechů panují dohady, kdo zabíjel*. [online]. © 2013. [edit. 2013-07-13]. [cit. 2013-07-15]. Dostupné na: <http://zpravy.idnes.cz/vrazdeni-cechu-v-ceskem-maline-na-ukrajine-polaci-nemci-p1v-/zahranicni.aspx?c=A130713_194318_zahranicni_brd>

Pamětní zápis v městské kronice města Svidník za rok 1980. [online]. [cit. 01. 02. 2014].

Rekonštrukcia bojov o výšinu „Obšár“ (kóta 532) 1944. [online]. © 2013. [cit. 2013-

09-06]. Dostupné na: <<http://www.militaryclub.info/erika/soubory/Plagatackie.pdf>>

J., Petr. *Dukla 2004/4*. [online]. © 2013. [cit. 2013-09-06]. Dostupné na:

<<http://www.detektorweb.cz/index.4me?s=show&lang=1&i=1129&mm=2&xb=2&vd=1&PHPSESSID=59af608f8b8231bf6f>>

RICHTER, Karel. *Apokalypsa v Karpatech*. Praha : Ostrov, 2006. Vydání 1. 375 s. ISBN 80-86289-33-8. s. 237n.

Snídali, zvedla se mlha a začala jatka. In: *Paměť národa. Post bellum – lidé, co se ptají*.

Praha : Český rozhlas. [online]. © 2013. [cit. 2013-09-05]. Dostupné na:

<<http://www.mistapametinaroda.cz/article.php?id=22>>

SVOBODA, Ludvík. *Cestami života I*. Praha : Naše vojsko, 1971. ISBN neuved.

SVOBODA, Ludvík. *Z Buzuluku do Prahy*. Praha : Naše vojsko, 1974. ISBN neuved.

ŠILHÁN, Vladimír. *Plukovnice Marie Pišlová-Kvapilová*. [online]. [cit. 2013-12-30].

Dostupné na: <<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/p/120135#120135>>

Kapitán v. v. Jiřina Kopoldová, roz. Švermová (1923 – 2009). In: *Post bellum*. © 2013.

[online]. [cit. 2013-12-30]. Dostupné na:

<<http://postbellum.cz/witness.aspx?itemID=1123&lang=1>>

Švermová (Kopoldová) Jiřina. In: *Československé ženy bojující v zahraničních vojenských jednotkách za II. světové války*. © 2008. [online]. [cit. 2013-12-30].

Dostupné na: <<http://www.zeny-bojujici.cz/medailonky/74>>

ŠÍMA, Jindřich. *Hrst vzpomínek na Český Volkov a české osídlení v nejbližších okolních vesnicích a osadách na ukrajinské Volyni*. Lovosice : 2005. s. 41. [online]. © 2005. [cit.

2013-09-01]. Dostupné na:

<<http://www.scvp.eu/downloads/Ji%C5%99%C3%AD%20Panc%C3%AD%C5%99,%20Jind%C5%99ich%20%C5%A0%C3%ADma%20Hrst%20vzpom%C3%ADnek%20na%20%C4%8Cesk%C3%BD%20Volkov.pdf>>

ŠIRC, V. a kol. autorů. *Stopy zaváté časem – Kronika Českého Volkova a přilehlých českých osad na Volyni*. Vydala ZO ČSPB v Lipenci. Praha : nakl. Novinář, 1980. s.

115. [online]. © 1980. [cit. 2013-10-04]. Dostupné na:

<http://www.scvp.eu/downloads/Stopy_zavate_casem.pdf>

ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. *Před sedmdesáti lety byl vypálen Český Malín na ukrajinské Volyni*. [online]. © 2013. [edit. 2013-07-12]. [cit. 2013-09-01]. Dostupné na:

<<http://www.radio.cz/cz/rubrika/krajane/pred-sedmdesati-lety-byl-vypalen-cesky-malin-na-ukrajinske-volyni>>

VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů. Díl I. 1868 - 1914. Reedice pro elektronické vydání*. Praha : Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997. [online].

[cit. 2013-09-29]. Dostupné na:

<http://www.scvp.eu/downloads/Dejiny_Volynskych_Cechu_1.pdf>

VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů. Díl II. 1914 - 1945. Reedice pro elektronické vydání*. Praha : Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1998. [online].

[cit. 2013-09-29]. Dostupné na:

<http://www.scvp.eu/downloads/Dejiny_volynskych_cechu_2.pdf>

VACULÍK, Jaroslav. *Dějiny volyňských Čechů III. (1945-1948)*. Reedice pro elektronické vydání. Brno : Masarykova universita, 2000. Vydání 1. ISBN 80-210-2568-9.[online]. © 2000. [cit. 2013-09-23]. Dostupné na:

<http://www.scvp.eu/downloads/Dejiny_volynskych_cechu_3.pdf>

ZIEGLER, Jan. *Masakr na Dukle aneb Ludvík Svoboda válečným zločincem*. [online].

© 2013. [edit. 2012-06-08]. [cit. 2013-09-21]. Dostupné na:

<<http://ziegler.blog.idnes.cz/c/273107/Masakr-na-Dukle-aneb-Ludvik-Svoboda-valecnym-zlocincem.html>>

Wikipédia, Slobodná encyklopédia. [online]. © 2013. [edit. 2013-09-30]. [cit. 2013-10-09]. Dostupné na:

<[//sk.wikipedia.org/w/index.php?title=Krajn%C3%A1_Por%C3%BAbka&oldid=5595340](http://sk.wikipedia.org/w/index.php?title=Krajn%C3%A1_Por%C3%BAbka&oldid=5595340)>

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Bitva u Jasla. [online]. © 2013. [edit. 2013-07-18].

[cit. 2013-10-12]. Dostupný z WWW:

<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Bitva_u_Jasla&oldid=10526830>

Wikipedie – otevřená encyklopedie. Hunkovce. [online]. © 2013. [edit. 2013-09-03].

[cit. 2013-10-10]. Dostupné na: <<http://sk.wikipedia.org/wiki/Hunkovce>>

Wikipedie – otevřená encyklopedie. Karpatsko-dukelská operace. [online]. © 2013.

[edit. 2013-09-30]. [cit. 2013-10-09]. Dostupné na:

<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Karpatsko-dukelsk%C3%A1_operace&oldid=10772696>

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Symon Petljura. [online]. © 2013. [edit. 2013-03-15]. [cit. 2013-09-04]. Dostupné na:

<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Symon_Petljura&oldid=10868977>

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Pavlo Skoropadski. [online]. © 2013. [edit. 2013-03-15]. [cit. 2013-09-04]. Dostupné na:

<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Pavlo_Skoropadskyj&oldid=10770434>

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Rižský mír. [online]. © 2013. [edit. 2013-07-18]. [cit. 2013-09-01]. Dostupné na:

<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Ri%C5%B5sk%C3%BD_m%C3%ADr&oldid=10538466>

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Stepan Bandera. [online]. © 2013. [edit. 2013-03-20]. [cit. 2013-09-05]. Dostupné na: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Stepan_Bandera>

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: 76,2 mm divizní kanón vz. 42. [online]. © 2013 [edit. 2013-10-10]. [cit. 19. 10. 2013]. Dostupné na:

<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=76,2_mm_divizn%C3%AD_kan%C3%B3n_vz._42&oldid=10839455>

Právní dokumenty:

Dekret presidenta republiky č. 108/1945 Sb. ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. Oddíl II., §7, odst. 1. [online]. [cit. 2013-09-24]. Dostupné na: <<http://www.psp.cz/docs/laws/dek/1081945.html>>

Smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik, podepsané v Moskvě dne 12. prosince 1943. [online]. [cit. 2013-09-24]. Dostupné na:

<<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-11>>

Dohoda mezi vládou Československé republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o právu opce a vzájemného přesídlení občanů české a slovenské národnosti, žijících ve Svazu Sovětských Socialistických Republik na území bývalé Volyňské gubernie, a československých občanů ukrajinské, ruské a běloruské národnosti, žijících na území Československa, podepsané v Moskvě dne 10. července 1946. In: *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna.* [online]. [cit. 2013-

07-02]. Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0062_01.htm>

Program československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků přijatý 5. dubna 1945 v Košicích, tzv. Košický vládní program. [online]. © 2013. [cit. 2013-07-16]. Dostupné na: <http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm>

Jiné:

Osudy Čechů z Volyně. Výstava o 80 letech života 40000 Čechů na Ukrajinské Volyni. Muzeum volyňských Čechů v Podbořanech.

Osobní e-mailová komunikace s Milanem Kopeckým.

Osobní e-mailová komunikace s Janem Machalou.

Orální historie:

Ze vzpomínek na pradědu. Ústní vyprávění mé babičky Heleny Šikové, dcera Josefa Hrudky.

REJSTŘÍK JMENNÝ A MÍSTNÍ

Algner Irmg.	72	Hrudková Libuše	18, 29
Andert Václav	71, 72, 73	Hruška	64
Andertová Helena.....	72	Hunkovce	48, 87
Andertová Klára	71	Hyrowa hora	42
Bandera	26	Ihnatovič Ján.....	60
Bardejov	51	IPTAP 29, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39,	
Barwinek	42, 43, 46	40, 41, 42, 43, 45, 46, 48, 50, 52, 53,	
Beneš Edvard, prezident	80	54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63,	
Bilak Fedor	37	64, 65, 83	
Bischof, Václav	70	Ivano-Frankivsk.....	35
Blaník - tajná organizace	27, 94	Jaslo	13, 47, 48, 49
Bobrovček	57	Jeglovec.....	39
Bobrovec.....	54, 55, 56, 57	Jirkovský - příjmení	76, 77
Bochskanl Karl	76	Kamenec Podolskij.....	32
Bojeviči	37	Kapišová	45
Boratín.....	32	Kobeřice	64
Branisko	51, 95	Kojatice	51
Breslau	viz Wrocław	Kojetín.....	64
Brutovce.....	52, 95	Količín.....	62
Břest	62, 64, 85	Komárník Nižný	46
Burštyn.....	36	Komárník Vyšný	44, 45, 46, 95
Buzuluk	28, 34, 86	Koněv Ivan Stěpanovič	33
Bytča	61	Konská	56
Cubera Mikuláš	37	Korola Vasil.....	40
Čáslav.....	65	Kothe Hilde.....	72
Černina, okr. Stropkov	46	Kovač Andrej.....	41
Černobyl.....	80	Kozlik B.	33, 34
Černovice	32, 33	Krajná Porúbka	44, 95
Divina.....	61	Kratochvíl Jan.....	33
Dlhé Poře	61	Kraus Wenzel	25
Dukla 4, 5, 9, 33, 38, 39, 41, 42, 48, 50,		Krejčí Karel	41, 43, 53, 58
51, 52, 61, 79, 85, 87, 96		Krościenko	39
Elbląg	72	Krosno	39, 40, 48
Fierlinger Zdeněk	34, 66, 96	Kukaj Andrej	43, 46
Fišman Ladislav	31	Kupičov Český	34
Fryšták.....	62	Kvačianka - říčka.....	57
Gastilovič Anton Josifovič	54	Kvapil Oldřich	38
Göbl Antonín	75	Kvasilov Český.....	18, 32, 66, 77
Hajevič Andrej	40, 58	Kyverce	32
Hančík Jozef	63	Ladomirová.....	47, 50
Helebrant.....	20, 29	Lang.....	21
Hetzlová Marie	74	Levoča	52
Holešov	30, 62, 63, 64, 85, 95	Liběšice	32, 66, 77
Hradiště u Žatce.....	82, 96	Líčkov	77
Hričov	61	Lietavské Lúčky	60

Lipenec 4, 5, 8, 11, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 27, 29, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 82, 83, 86, 94, 96	Popovič Avram..... 37
Lipovec 60	Porúbka 44, 61
Liptovská Mara..... 57	Potočky..... 33, 35
Liptovský Hrádok..... 53	Považská Teplá..... 61
Liptovský Mikuláš 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 61, 95	Povážské Podhradie..... 62
Liptovský Ondrej.....53, 54, 56, 95	Prešov 51
Liptovský Trnovec 57	Přerov 62, 64
Louny2, 11, 15, 79	Rajzik, Josef..... 21
Ľubochňa 57, 58	Rakovo 39
Ľupčianka - říčka..... 57	Ráztoky 57
Lvov 36, 37	Rehberg Franz..... 72
Machnówka 38	Rehberg Luise..... 72
Malnice 79, 82, 96	Rosina..... 60
Martin..... 61	Rovno 27, 28
Martinovská Anna 69	Ružomberok.....55, 57, 58, 63
Maškovci..... 36	Rychnov na Moravě 64
Medvedie 45, 95	Rymice 13, 30, 62, 63, 64, 84, 85
Medzilaborce 50	Sachsšale Frida..... 72
Menachovský Bernard 46, 53	Sanočany 37, 38
Mikovec Adolf 76	Selemon Daniel 42
Mokřiny u Aše..... 69	Schrek Franz 76
Molnár četař..... 37	Skoropadskij 21, 22
Moravská Třebová 64	Skupice..... 20, 29, 79, 94, 96
Mráček Josef..... 75	Smrečany..... 54, 55
Mrjana Andrej 37	Sňatyn..... 33
Nasengrub 69	Sokolovo 34, 66
Němčice 64	Somol Jiří 42
Neubuz 62	Stodolino 39
Nižná Písaná 45	Stráňava..... 59
Nupaky 65	Stranová - Stráňavy 60
Obšár45, 51, 85, 95	Strážov 61
Okoličné..... 55	Strečno 59, 60
Oleša..... 35	Styr - řeka..... 23
Olomouc..... 62	Svidník 44, 45, 46, 47, 51, 95
Ondava řeka..... 47	Svoboda Ludvík..... 32
Parížovce..... 57	Šindelka Ctirad 32
Pavlova Ves 57	Šleger - svobodník..... 59
Perný Jaroslav..... 31, 34, 66	Štrba 52, 95
Petljura 22	Šverma Jan..... 34
Pišlová Marie..... 34, 86, 95	Švermová Jiřina 34, 86, 95
Podbereký - řidič 58	Teodorówka 40, 41, 42
Podlaha K..... 76	Tobrúk 32
Podtúreň 55	Trebnitz 72, viz Trzebnica
Popovič 43	Trstenský diel 55
	Trzebnica..... 72
	Turie 60
	Tutko 54
	Tylawa..... 42, 43

Uhorníki	35	Vrútky	40, 58
Uhorská Ves	55	Vsetín	62
Váh - řeka	55, 58, 62	Všetuly - Holešov	64
Vedral-Sázavský Jaroslav	43	Wrocanka	38
Velké Rovné.....	61	Zálučí.....	33
Verchňa	36	Zborov	51, 95
Višňová	61	Zubovština Malá.....	34
Višňové	59, 60	Zydranowa	42, 43
Vlašky	57	Žatec 11, 15, 16, 66, 67, 68, 71, 73, 74, 75, 76, 80, 83, 96	
Vojutičí	38, 39	Žiar	56, 57, 58
Volkov Český 11, 13, 14, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 68, 69, 75, 76, 77, 79, 81, 82, 86, 94, 95, 96		Žilina	58, 60

SEZNAM PŘÍLOH

a) přílohy zvukové

„Hymna“ volyňských Čechů – „Šedesát let let ušlo“: hymna.mp3

b) přílohy obrazové

Obr. č. 1: *Česká emigrace na Volyň v 2. třetině 19. století.*

Obr. č. 2: *Poloha a okolí Volkova.*

Obr. č. 3: *Hrob Josefa Hrudky v Lipenci.*

Obr. č. 4: *Hrob Františka Hrudky ve Volkově (stav 1980)*

Obr. č. 5: *Praprababiččin rodný list z r. 1946.*

Obr. č. 6: *Český Volkov na Volyni a fronta 1. světové války.*

Obr. č. 7: *Hetman Pavel Skoropadski.*

Obr. č. 8: *Symon Petljura.*

Obr. č. 9a: *Rozdělení Volyně po řížském míru 1921.*

Obr. č. 9b: *Rozdělení Volyně po řížském míru 1921.*

Obr. č. 10: *Škola ve Volkově.*

Obr. č. 11ab: *Kostel ve Volkově (stav ve 30. letech 20. století a v roce 2000).*

Obr. č. 12ab: *Líc a rub praporu volkovských hasičů (stav z 80. let 20. století a v roce 2014).*

Obr. č. 13: *Text hymny volyňských Čechů*

Obr. č. 14: *Polský osobní průkaz používaný na Volyni mezi světovými válkami.*

Obr. č. 15: *Pivovar ve Volkově (stav v roce 1931 a v roce 2009).*

Obr. č. 16: *Sovětská bankovka z konce 30. let 20. stol.*

Obr. č. 17: *Zničený sovětský těžký tank KV-1 z počátku 2. světové války.*

Obr. č. 18: *Německé okupační peníze z Ukrajiny (1942).*

Obr. č. 19: *Žatecký pomník obětem tragédie v Českém Malíně (stav v roce 2013).*

Obr. č. 20: *Vojáci 1. československého armádního sboru ve zničeném Českém Malíně.*

Obr. č. 21: *Stepan Bandera.*

Obr. č. 22: *Příhláška členů ilegální volyňské organizace Blaník.*

Obr. č. 23: *Prohlášení u odvodu.*

Obr. č. 24: *Hrob Jaroslava Helebranta ve Skupicích.*

- Obr. č. 25: *Miřička protiletadlového děla Ludmila Hrudková z Volkova (uprostřed).*
- Obr. č. 26: *76,2mm divizní kanón vz. 42.*
- Obr. č. 27: *Dodge WC-51/52 s kanónem ZIS-3.*
- Obr. č. 28: *Americký nákladní automobil Studebaker US-6 U2-4.*
- Obr. č. 29: *Rukávový znak IPTAPu*
- Obr. č. 30: *Spolupráce obsluhy kanónu 76,2 mm.*
- Obr. č. 31: *122mm sovětská houfnice vz. 1938.*
- Obr. č. 32: *Marie Pišlová.*
- Obr. č. 33: *Jiřina Švermová.*
- Obr. č. 34: *Ještě jim nebylo ani devatenáct - Sláva Vegricht, padlý z Dukly.*
- Obr. č. 35: *Pamětní deska československým vojákům u Machnowky.*
- Obr. č. 36: *Řeckokatolický dřevěný kostelík svat. Kosmy a Damiána v Vyšném Komárniku dnes.*
- Obr. č. 37: *Pomník padlým vojákům v Dukelském průsmyku.*
- Obr. č. 38: *Vesnice Krajná Porúbka dnes.*
- Obr. č. 39: *Vesnice Medvedie (okr. Svidník) dnes.*
- Obr. č. 40: *Vrch Obšár – místo mnoha podzimních bojů r. 1944.*
- Obr. č. 41: *Přesun čs. dělostřelců v Karpatech.*
- Obr. č. 42: *Košile vojáka 1. čs. samostatného sboru v SSSR.*
- Obr. č. 43: *Opasek vojáka 1. čs. samostatného sboru v SSSR.*
- Obr. č. 44: *Přesun čs. dělostřelců z Dukly k Jashu.*
- Obr. č. 45: *Vesnice Zborov, okr. Svidník*
- Obr. č. 46: *Branisko.*
- Obr. č. 47: *Pohled na obec Brutovce.*
- Obr. č. 48: *Pohled na obec Štrba.*
- Obr. č. 49: *Pohled na obec Liptovský Ondrej.*
- Obr. č. 50: *Pohled na město Liptovský Mikuláš.*
- Obr. č. 51: *Pohled na vojenský hřbitov u Liptovského Mikuláše.*
- Obr. č. 52: *Přenášení dělostřelecké munice v horách Malá Fatra.*
- Obr. č. 53: *76,2mm kanón vytažený na horský vrch Úplaz v Malé Fatře na Slovensku.*
- Obr. č. 54: *Činnost čs. dělostřelců u slovenského Martina.*
- Obr. č. 55: *Čs. dělostřelci na náměstí v Holešově.*

- Obr. č. 56: *Fotografie předsedy vlády Zdeňka Fierlingera.*
- Obr. č. 57: *Dobová ilustrace z Věrné stráže – včera voják, dnes rolník.*
- Obr. č. 58: *S válečnými kamarády*
- Obr. č. 59: *Pradědův průkaz reemigranta – bývalého vojáka 1. čs. samostatného sboru v SSSR.*
- Obr. č. 60: *Lipenec č.p. 8 dnes.*
- Obr. č. 61: *Josef Hrudka koncem r. 1945.*
- Obr. č. 62: *Josef a Klára Hrudkovi.*
- Obr. č. 63: *Oddací list novomanželů Hrudkových z r. 1947.*
- Obr. č. 64: *Hrudkovi – cca 1960 (vlevo vepředu babička Helena)*
- Obr. č. 65: *Traktor zn. Güldner z r. 1938.*
- Obr. č. 66: *Udělení československého občanství z r. 1948.*
- Obr. č. 67: *Bývalá kasárna SS v Žatci – současný stav (leden 2014).*
- Příloha č. 68: *Tabulka přesídlení obyvatel Českého Volkova.*
- Obr. č. 69: *Přesun reemigrantů z Volyně do Čech.*
- Obr. č. 70: *Pomník Volkovským ve Skupicích.*
- Obr. č. 71: *Detail pomníku ve Skupicích.*
- Obr. č. 72: *Udělování vyznamenání za účast v boji, pradědeček je v první řadě, sedmý zleva*
- Obr. č. 73: *Dukelská pamětní medaile.*
- Obr. č. 74: *Praděda na Dukle – nedatováno, 70. léta 20. stol. (třetí zprava).*
- Obr. č. 75: *Praděda na Dukle – nedatováno, 70. léta 20. stol.*
- Obr. č. 76: *Praděda na Dukle – nedatováno, 70. léta 20. stol.*
- Obr. č. 77: *Praděda na Dukle na tanku T34-85 – nedatováno, 70. léta 20. stol.*
- Obr. č. 78: *Praděda na Dukle u „svého“ kanónu ZIS-3 – nedatováno, 70. léta 20. stol.*
- Obr. č. 79: *Pradědův pohřeb, listopad 1984.*
- Obr. č. 80: *Tento pomník v Žatci připomíná i mého pradědu Josefa Hrudku.*
- Obr. č. 81: *Pomník prezidentu Edvardu Benešovi v Žatci.*
- Obr. č. 82: *Hradiště u Žatce – dnešní stav obytných domů v jedné z vesnic v okolí Lipence osídlených reemigranty z Volkova.*
- Obr. č. 83: *Malnice – dnešní stav jedné z vesnic v okolí Lipence osídlených reemigranty z Volkova.*